

**ZARYS OPRACOWANIA DOT. ROZWOJU
OBSZARÓW WIEJSKICH I ROLNICTWA
WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO
DO 2030 R.**

AKTUALIZACJA 2022 r.

**Zespół ds. analizy szans i zagrożeń oraz potencjalnych
kierunków rozwoju obszarów wiejskich do 2030 r.
w województwie zachodniopomorskim**

Akceptuję:

Jan Białkowski

Jan Białkowski – Przewodniczący Zespołu

Spis treści

I. Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej obszarów wiejskich i rolnictwa województwa wraz z identyfikacją potrzeb i potencjałów rozwojowych.

1.1 Wstęp

1.2. Ogólne informacje na temat województwa zachodniopomorskiego

1.2.1 Charakterystyka rolnictwa województwa zachodniopomorskiego

1.2.2 Kapitał ludzki i społeczny na OW w województwie

1.2.3 Rynek pracy i przedsiębiorczość

1.2.4 Dochody i ubóstwo mieszkańców OW (dane w odniesieniu do średniej wojewódzkiej)

1.2.5 Infrastruktura na OW

1.2.6 Zasoby środowiskowe na OW i zagospodarowanie przestrzenne

1.2.7 Zasoby dziedzictwa kultury na Obszarach Wiejskich

1.3 Diagnoza sytuacji w rolnictwie w województwie zachodniopomorskim

1.3.1 Zasoby ziemi rolniczej i struktura jej użytkowania

1.3.2 Środowiskowy wymiar produkcji rolnej ze szczególnym uwzględnieniem gospodarki wodnej

1.3.3 Struktura gospodarstw

1.3.4 Rola rolnictwa w kształtowaniu wzrostu gospodarczego województwa i kraju

1.3.5 Produkcja żywności w gospodarstwie i wprowadzanie jej na rynek

1.3.6 Produkcja ziemniaka, w tym ziemniaka skrobiowego w województwie zachodniopomorskim

II. Analizy SWOT

2.1 Analiza SWOT obszarów wiejskich województwa

2.2. Analiza SWOT rolnictwa, w tym przetwórstwa i rybactwa

III. Rozwój funkcjonalny i przestrzenny obszarów wiejskich

3.1 Zróżnicowanie funkcjonalne obszarów wiejskich

3.2. Rozwój przestrzenny obszarów wiejskich

1.1 Wstęp

W ramach prac nad Strategią Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa, w latach 2017-2019 w województwie zachodniopomorskim, powołany przez Wojewodę Zachodniopomorskiego, Zespół do spraw analizy szans i zagrożeń oraz potencjalnych kierunków rozwoju obszarów wiejskich do 2030 r., opracował dokument pt. "Zarys opracowania dot. rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa województwa zachodniopomorskiego do 2030 r." W wyniku opracowania oraz analizy stanu rozwoju obszarów wiejskich oraz rolnictwa i przetwórstwa, wyznaczono priorytetowe projekty określone, jako kierunki interwencji dla danego regionu. W czerwcu 2018 r. - opracowano listę i opisy szczegółowe kierunków interwencji. Lista i opisy skierowane zostały do zapoznania się przez Członków Zespołu. Opracowano ostateczną listę p.n. „Priorytetowe kierunki interwencji dla województwa zachodniopomorskiego”.

Założono, że opracowanie dokumentu – będzie służyło realizacji regionalnych priorytetów, programów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej na kolejny okres programowania (2021-2027). Dokument traktowany jest, jako wkład do opracowywania lub aktualizacji Strategii rozwoju województwa zachodniopomorskiego. Opracowanie ma być pomocne w uspołecznieniu procesów współtworzenia i realizacji Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej.

Rolnictwo w Unii Europejskiej od początku procesów integracyjnych traktowane było w sposób szczególny w strukturach krajów członkowskich. Postanowienia o wprowadzeniu Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej i jej ogólną charakterystykę zawarto w Traktacie Rzymskim z 1957 roku, stanowiącym fundament Wspólnot Europejskich. Podstawowym celem Wspólnej Polityki Rolnej było i pozostaje niezmiennie „Zapewnienie odpowiedniego poziomu życia ludności wiejskiej, zwłaszcza przez podniesienie indywidualnego dochodu osób pracujących w rolnictwie”. Do tych głównych zadań dochodzi obecnie szereg nowych – kluczowych wyzwań, - przed jakimi stoi rolnictwo UE w zakresie

- konkurencyjności, czyli wzrostu produktywności i innowacyjności w sektorze rolno-spożywczym
- rentowności gospodarstw rolnych, dla zapewnienia odpowiednich dochodów w rolnictwie
- rozwoju obszarów wiejskich, w tym zwiększenia poziomu i zróżnicowania dochodów mieszkańców obszarów wiejskich
- spójności terytorialnej, działań m.in. w obszarze infrastruktury transportowej, telekomunikacyjnej, edukacji i nauki,
- zrównoważonego środowiska naturalnego, reakcji na zachodzące zmiany klimatu.

Znaczenie będą miały dostosowania w sferze: gospodarki z ograniczonymi zasobami wody, ochrony zasobów glebowych, weterynaryjnej i fitosanitarnej, ochrony zasobów różnorodności rolnictwa a także w zakresie zarządzania ryzykiem produkcyjnym i rynkowym. Poprawy stopnia zrównoważenia środowiskowego rozwoju wsi i rolnictwa należy upatrywać w rozwoju biogospodarki o obiegu zamkniętym w tym OZE.

Odpowiedzią na te wyzwania są dwa podstawowe Programy utworzone w oparciu finansowanie z funduszy Unii Europejskiej. Pierwszy z nich to Plan Strategiczny WPR. W nadchodzącej perspektywie finansowej, na lata 2023-27, planowane wsparcie rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich ma się przyczynić do realizacji celu **przekrojowego**, którym jest **modernizacja sektora poprzez wspieranie wiedzy, innowacji i cyfryzacji w rolnictwie i na obszarach wiejskich**. Nowa WPR będzie dążyć do realizacji celów **szczegółowych** odzwierciedlających jej wielofunkcyjność gospodarczą, środowiskową i społeczno-terytorialną, takich jak:

- wspieranie godziwych dochodów gospodarstw rolnych i odporności w całej Unii (w celu wzmocnienia bezpieczeństwa żywnościowego),
- zwiększenie zorientowania na rynek i konkurencyjności, w tym większe ukierunkowanie

- na badania naukowe, technologię i cyfryzację,
- poprawa pozycji rolników w łańcuchu wartości,
- przyczynianie się do łagodzenia zmiany klimatu i przystosowywania się do niej, a także wykorzystanie zrównoważonej energii,
- wspieranie zrównoważonego rozwoju i wydajnego gospodarowania zasobami naturalnymi, takimi jak woda, gleba i powietrze,
- przyczynianie się do ochrony różnorodności biologicznej, wzmacnianie usług ekosystemowych oraz ochrona siedlisk i krajobrazu,
- przyciąganie młodych rolników i ułatwianie rozwoju działalności gospodarczej na obszarach wiejskich,
- promowanie zatrudnienia, wzrostu, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki i zrównoważonego leśnictwa,
- poprawa reakcji rolnictwa UE na potrzeby społeczne dotyczące żywności i zdrowia, w tym bezpiecznej, bogatej w składniki odżywcze i zrównoważonej żywności, jak też dobrostanu zwierząt.

Nowa WPR ma być bardziej dostosowana do sytuacji danego państwa członkowskiego, czyli specyficznych uwarunkowań oraz oczekiwanych do osiągnięcia celów. Opracowywanie i zarządzanie WPR zostało powierzone organom krajowym.

Budżet Planu Strategicznego w latach 2023–2027 to ponad 25 mld euro, z czego na płatności bezpośrednie przeznaczonych zostanie ponad 17 mld euro.

Drugi Program to Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności (KPO).

Składa się z 54 inwestycji i 48 reform. Budżet KPO: 35,364 mld euro (w tym 23,857 mld euro środków bezzwrotnych w wysokości i 11,507 mld euro z części pożyczkowej RRF). Środki te wzmocnią polską gospodarkę po pandemii koronawirusa, sprawią też, że będzie ona łatwiej znosić wszelkie kryzysy. Środki zostaną przeznaczone przede wszystkim na sfinansowanie przedsięwzięć związanych z transformacją klimatyczną i cyfryzacją.

Cel horyzontalny KPO to: wzmacnianie spójności społecznej i terytorialnej kraju.

Cele szczegółowe KPO:

- Jakościowy, innowacyjny rozwój gospodarki prowadzący do zwiększenia jej produktywności, uwzględniający transformację cyfrową kraju i społeczeństwa;
- Zielona transformacja gospodarki oraz rozwój zielonej, inteligentnej mobilności;
- Wzrost kapitału społecznego i jakości życia, w szczególności poprzez zapewnienie poprawy stanu zdrowia obywateli oraz wyższej jakości edukacji umiejętności dostosowanych do potrzeb nowoczesnej gospodarki

Realizacja KPO została skoncentrowana wokół następujących, sześciu komponentów, stanowiących obszary koncentracji reform i inwestycji:

- A. Odporność i konkurencyjność gospodarki;
- B. Zielona energia i zmniejszenie energochłonności;
- C. Transformacja cyfrowa;
- D. Efektywność, dostępność i jakość systemu ochrony zdrowia;
- E. Zielona, inteligentna mobilność;
- F. Poprawa jakości instytucji i warunków realizacji Krajowego Planu Odbudowy i Zwiększania Odporności.

W ramach inwestycji realizowanych przez MRiRW - łącznie 10,879 mld zł, w tym

- wsparcie indywidualne -9,582 mld zł. Największą część tych środków przeznaczono na wsparcie mikro, małych i średnich przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego – 3 177 mln zł, oraz na inwestycje w zwiększanie potencjału zrównoważonej gospodarki wodnej na obszarach wiejskich – 2 989 mln zł
- na rozwiązania ogólnokrajowe –1,0879 mld zł

Przed nami nowa perspektywa finansowa Unii Europejskiej. Jej wdrożenie zakłócone zostało przez dwa ogólnoswiatowe wydarzenia: pandemię Covid-19 oraz zbrojną napaść Rosji na Ukrainę.

Niezależnie od tragicznego wymiaru obydwu tych wydarzeń spowodowały one bardzo głębokie zmiany w wymiarze społecznym, gospodarczym, ekonomicznym na całym świecie. Skutki tych wydarzeń w postaci skokowego wzrostu cen surowców, szczególnie nośników energii, oraz znaczącego wzrostu poziomu inflacji mają swoje odniesienia w procesach planowania strategicznego.

Niniejszy dokument ma na celu aktualizację diagnozy stanu i perspektyw rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w województwie zachodniopomorskim. Aktualizację wykonano w oparciu o zaktualizowane dane statystyczne, wskazanie nowych wyzwań wynikających z planu wdrożenia nowych – wymienionych - Programów wspierających rolnictwo i rozwój obszarów wiejskich. Kończącym akcentem aktualizacji jest zaprezentowanie nowych priorytetowych kierunków interwencji województwa zachodniopomorskiego.

Założeniem jest, że zatwierdzony dokument pt. "Zarys opracowania dot. rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa województwa zachodniopomorskiego do 2030 r." pozostaje opracowaniem, do którego dołącza się niniejszą Aktualizację.

1.2. Ogólne informacje na temat województwa zachodniopomorskiego

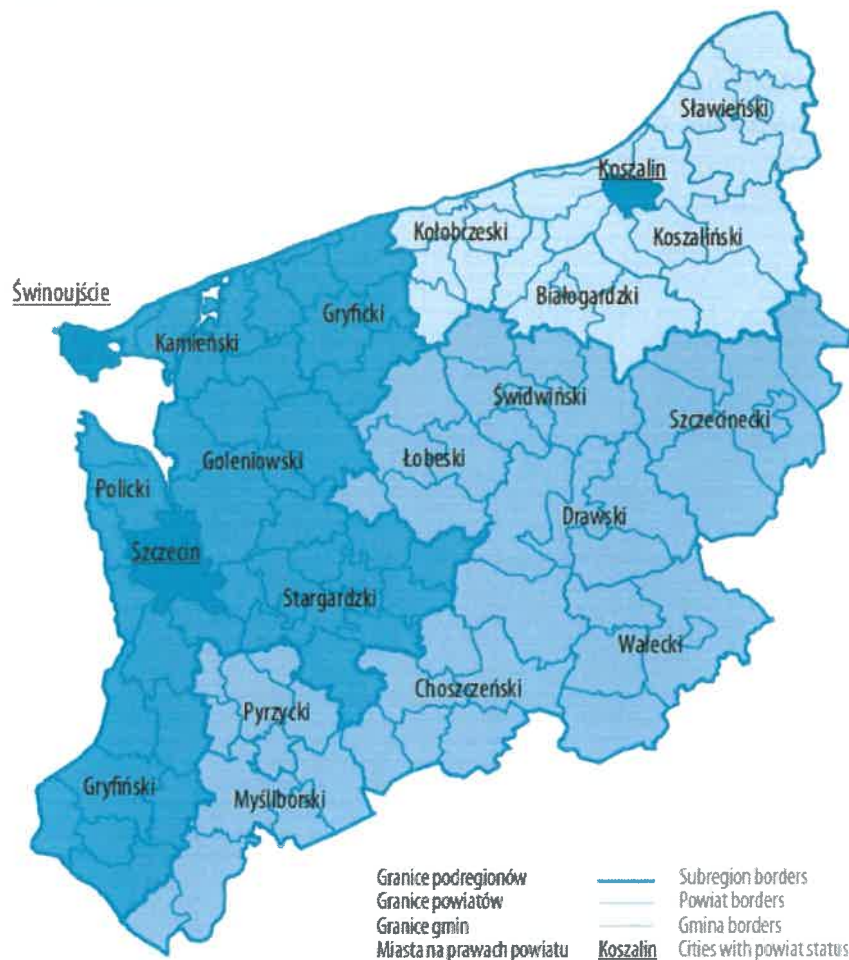
PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY ADMINISTRATIVE DIVISION

Podział administracyjny województwa zachodniopomorskiego w 2020 r.

Stan w dniu 31 grudnia

Administrative division of Zachodniopomorskie Voivodship in 2020

As of 31 December

Struktura terytorialna Stan w dniu 31 grudnia
Territorial structure As of 31 December

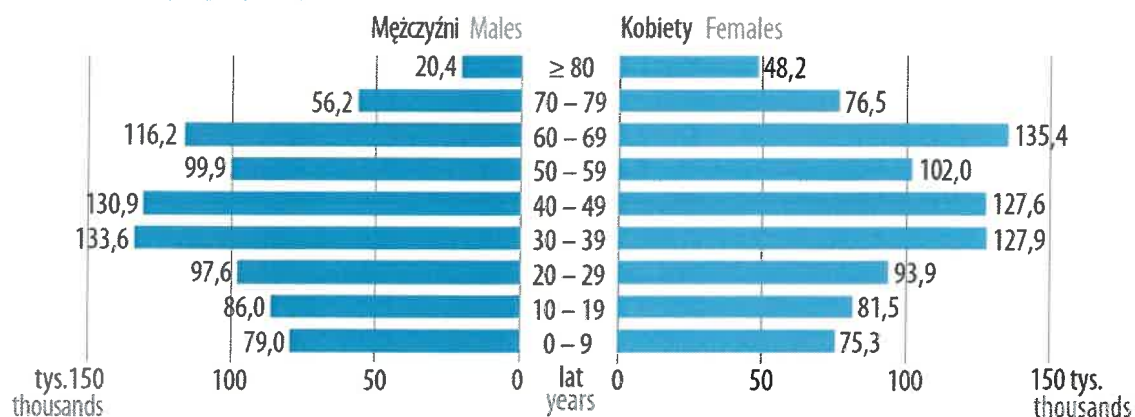
WYSZCZEGÓLNIENIE SPECIFICATION	2010	2015	2019	2020
Podregiony Subregions	4	4	4	4
Powiaty Powiats	18	18	18	18
Miasta na prawach powiatu Cities with powiat status	3	3	3	3
Gminy Gminas	114	114	113	113
miejskie urban	11	11	11	11
miejsko-wiejskie urban-rural	52	54	55	55
wiejskie rural	51	49	47	47
Miasta Cities and towns	63	65	66	66

LUDNOŚĆ
POPULATION

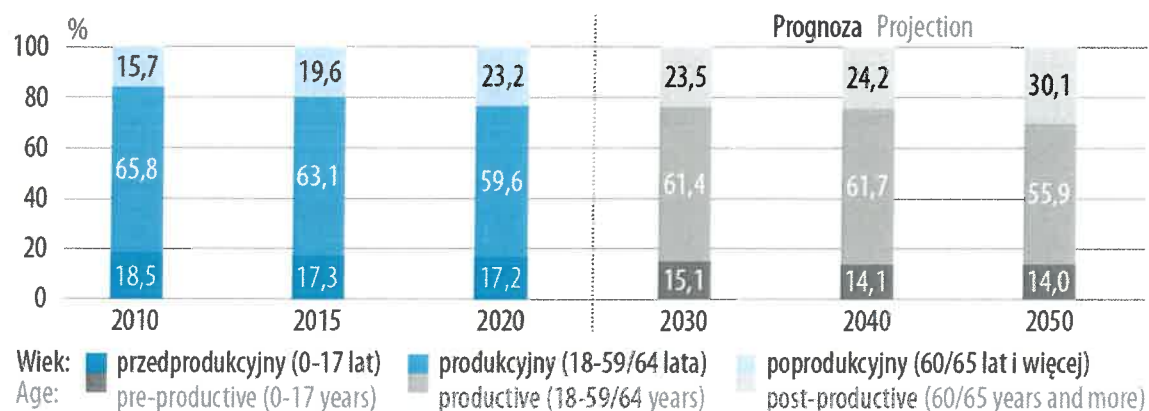
Ludność Stan w dniu 31 grudnia
Population As of 31 December

WYSZCZEGÓLNIENIE SPECIFICATION	2010	2015	2019	2020
Ogółem w tys. Total in thousands	1723,7	1710,5	1696,2	1688,0
w tym kobiety of which females	883,6	878,2	871,7	868,2
Ludność miejska w % Urban population in %	68,8	68,6	68,4	68,3
Kobiety na 100 mężczyzn Females per 100 males	105,2	105,5	105,7	105,9
miasta urban area	108,4	108,9	109,4	109,5
wieś rural area	98,3	98,5	98,2	98,5
Mediana wieku (wiek środkowy) Median age of population	38,3	40,3	42,1	42,5
mężczyźni males	36,6	38,8	40,5	40,9
kobiety females	40,1	42,0	43,7	44,1

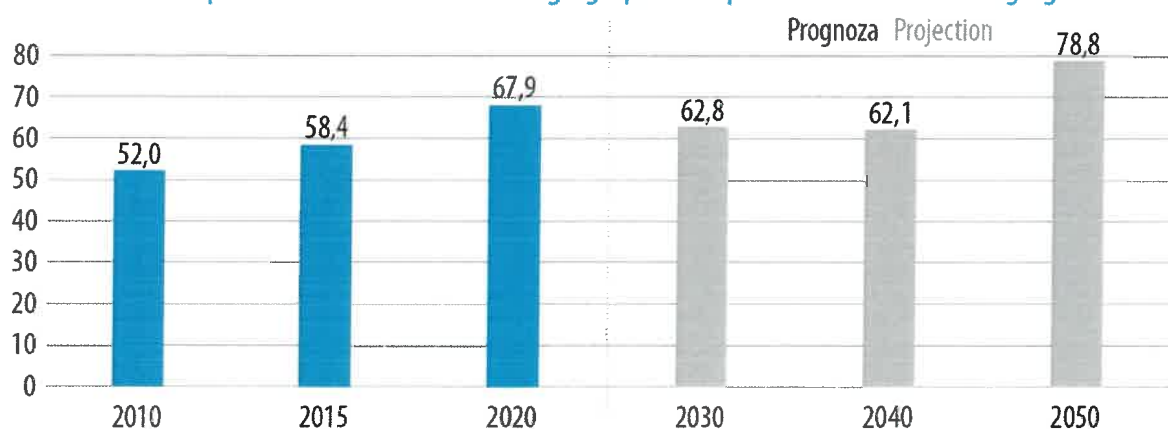
Ludność według grup wieku w 2020 r. Population by age groups in 2020

Ludność według ekonomicznych grup wieku Population by economic age group

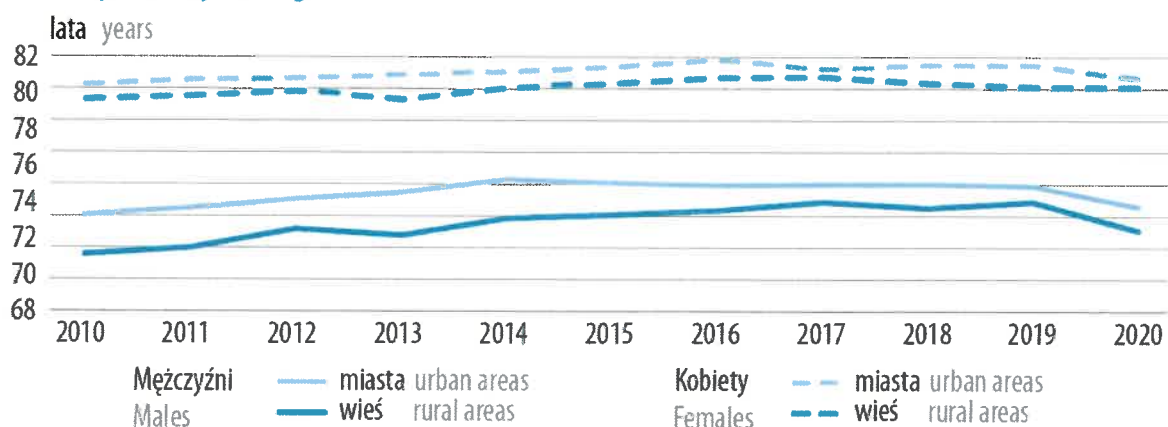

Liczba osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym The number of persons at the non-working age per 100 persons at the working age

LUDNOŚĆ POPULATION

Przeciętna liczba lat dalszego trwania życia dla osób w wieku 0 lat Life expectancy at 0 age

Bezrobotni w wieku 15-74 lata (przeciętne w roku) – na podstawie BAEL Unemployed persons aged 15-74 (annual averages) – based on LFS

WYSZCZEGÓLNIENIE SPECIFICATION	2010	2015	2019	2020
Ogółem w tys. Total in thousands	80	45	23	24
Z ogółem w %: In % of total:				
kobiety females	41,3	44,4	52,2	45,8
miasta urban areas	63,8	64,4	100,0	66,7
w wieku produkcyjnym at the working age	98,8	97,8	8,7	100,0
Stopa bezrobocia w % Unemployment rate in %	12,4	7,5	3,2	3,3
mężczyźni males	13,0	7,6	2,8	3,3
kobiety females	11,4	7,4	3,8	3,4
miasta urban areas	11,2	7,1	2,4	3,3
wieś rural areas	15,3	7,9	4,9	.

Stopa bezrobocia – na podstawie BAEL Unemployment rate – based on LFS

Aktywność ekonomiczna osób niepełnosprawnych w wieku 16 lat i więcej (przeciętnie w roku) – na podstawie BAEL Economically active disabled persons aged 16 and more (annual averages) – based on LFS

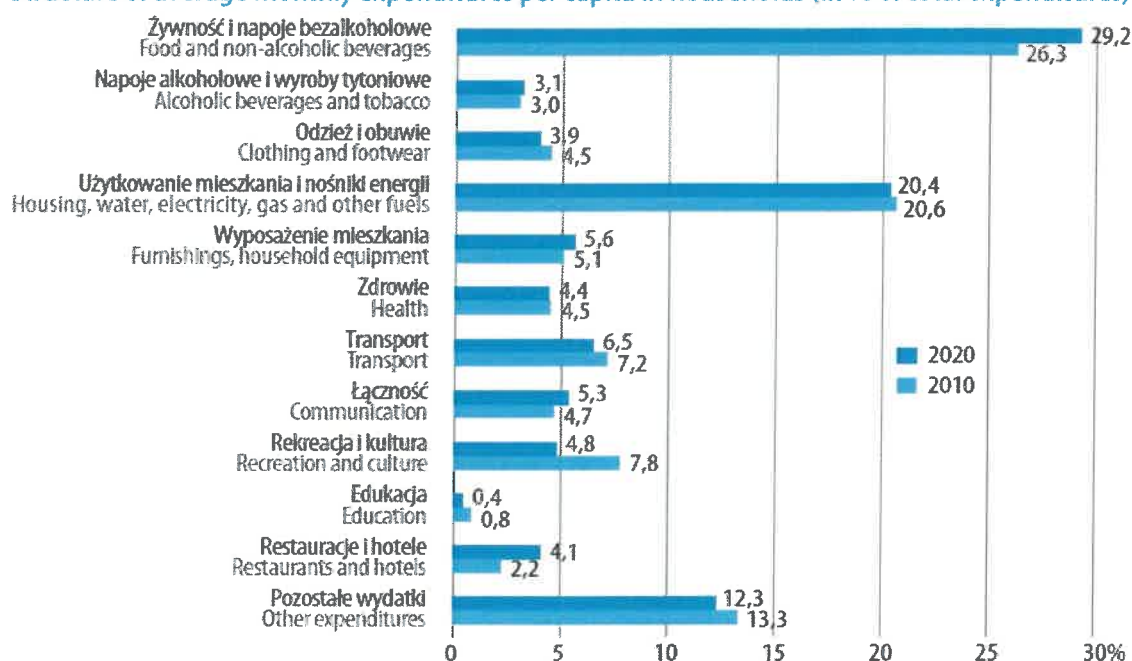
WYSZCZEGÓLNIENIE SPECIFICATION	2010	2015	2019	2020
Ogółem w tys. Total in thousands	144	137	138	139
Aktywni zawodowo w tys. Economically active persons in thous.	19	15	20	22
Bierni zawodowo w tys. Economically inactive persons in thous.	125	121	118	117

GOSPODARSTWA DOMOWE HOUSEHOLDS

Gospodarstwa domowe Households

WYSZCZEGÓLNIENIE SPECIFICATION	2010	2015	2019	2020
Przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym Average number of persons in household	2,70	2,56	2,44	2,40
Przeciętny miesięczny dochód na 1 osobę: Average monthly income per capita in households:				
dochód rozporządzalny w zł available income in PLN	1186,86	1426,85	1801,11	1862,01
w tym: of which:				
z pracy najemnej from hired work	613,86	803,40	927,21	927,49
z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie from a private farm in agriculture	31,14	27,56	7,27	8,77
z pracy na własny rachunek from self-employment	102,48	124,20	155,63	144,98
ze świadczeń z ubezpieczeń społecznych i świadczeń pomocy społecznej from social security benefits and social assistance benefits	377,08	404,79	648,15	736,94
dochód do dyspozycji w zł disposable income in PLN	1137,56	1384,42	1750,91	1813,33

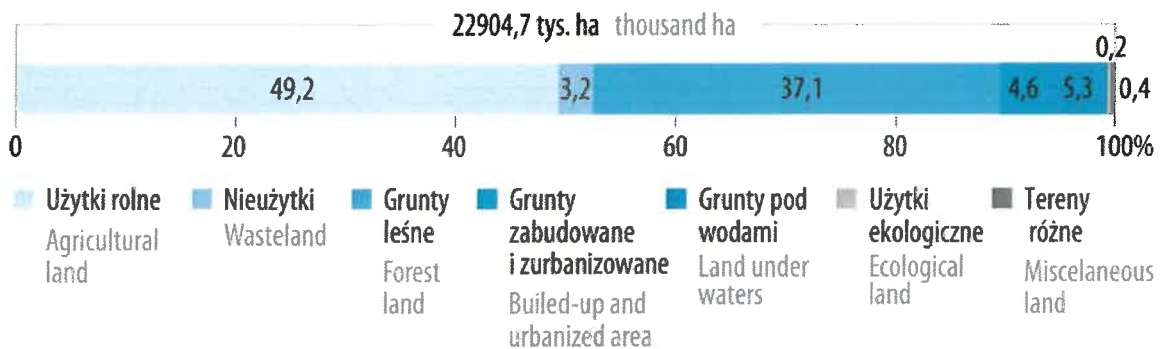
Struktura przeciętnych miesięcznych wydatków na 1 osobę w gospodarstwie domowym (w % wydatków ogółem) Structure of average monthly expenditures per capita in households (in % of total expenditures)

Powierzchnia geodezyjna według kierunków wykorzystania

Stan w dniu 1 stycznia 2021 r.

Territorial structure by direction of use As of 1 January 2021

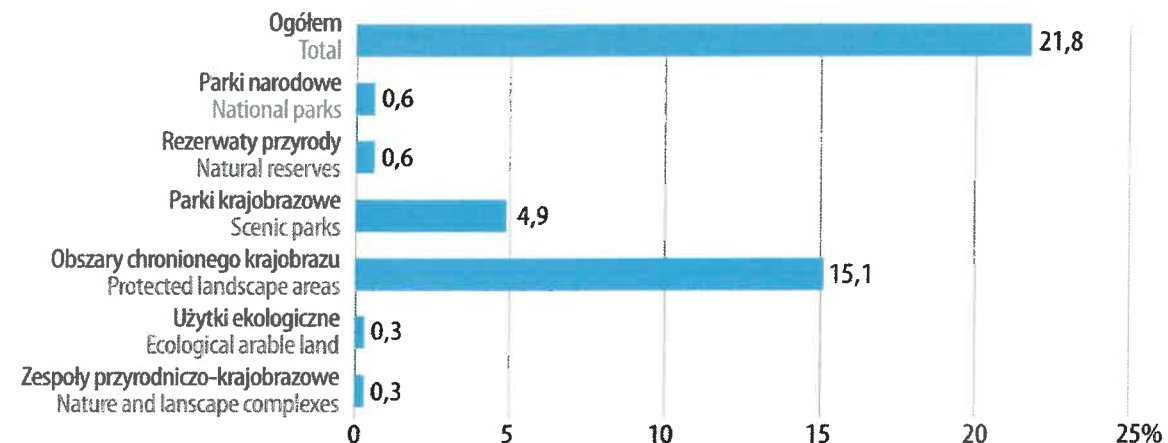

Obszary o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronione w % powierzchni ogólnej w 2020 r.

Stan w dniu 31 grudnia

Legally protected areas with unique environmental value in % of total area in 2020

As of 31 December

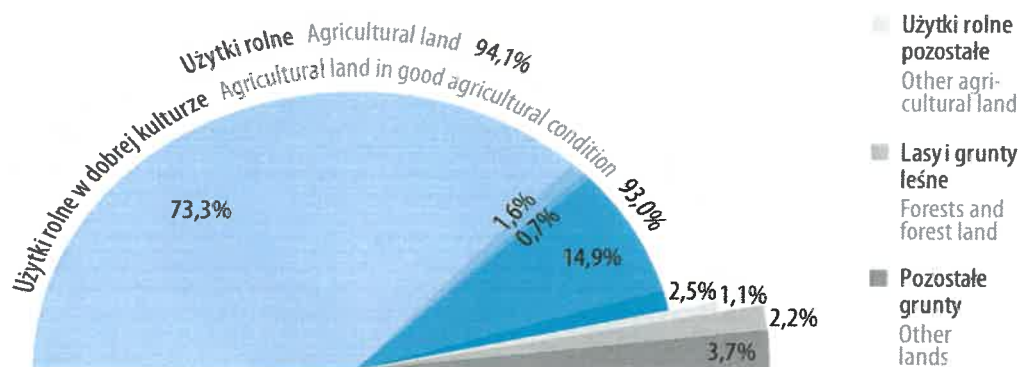

Zanieczyszczenie środowiska Environment pollutants

WYSZCZEGÓLNIENIE SPECIFICATION	2010	2015	2019	2020
Odpady wytworzone w ciągu roku (bez komunalnych) w tys. t Waste generated during the year (excluding municipal waste) in thousand tonnes	5976,6	4941,4	5693,7	4928,0
poddane odzyskowi recovered	2103,2	617,0	573,4	460,2
unieszkodliwione disposed	3627,5	3580,0	3996,3	3794,3
magazynowane czasowo temporarily stored	245,9	85,8	16,1	29,3
Odpady komunalne zebrane ^a w ciągu roku: Municipal waste collected ^a during the year:				
w tys. t in thousand tonnes	522,4	576,8	663,4	647,0
na 1 mieszkańca w kg in kg per capita	309	337	391	382
Ścieki przemysłowe i komunalne wymagające oczyszczania w hm ³ Industrial and municipal wastewater equiring treatment in hm ³	115,0	117,0	108,5	109,2
w tym oczyszczane of which treated	114,4	116,2	108,2	108,8
Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków ^a w % ludności ogółem Population connected to wastewater treatment plants ^a in % of total population	78,2	83,7	83,0	83,4

ROLNICTWO AGRICULTURE

Użytkowanie gruntów w 2019 r. Land use in 2019

Użytki rolne w dobrej kulturze: Agricultural land in good agricultural condition:

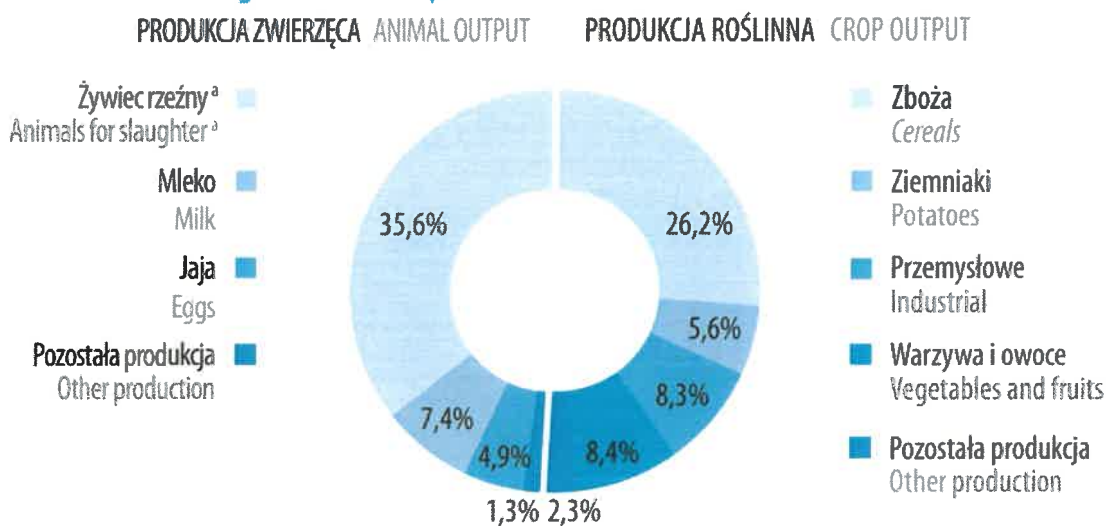
- pod zasiewami
sown area
- grunty ugorowane
fallow land
- uprawy trwałe
permanent crops
- łąki trwałe
permanent meadows
- pastwiska trwałe
permanent pastures

Zbiory wybranych ziemiopłodów oraz pogłowie bydła i trzody chlewnej Selected crops production and stocks of cattle and pigs

WYSZCZEGÓLNIENIE SPECIFICATION	2005	2010	2015	2019
Zbiory w tys. t: Production in thousand tonnes:				
zboża cereals	1827,0	1861,0	1817,7	1966,8
ziemniaki ^a potatoes ^a	497,7	357,9	361,6	270,6
buraki cukrowe sugar beets	549,8	555,6	546,3	898,7
rzepak i rzepik rape and agrimony	209,8	299,9	341,2	192,2
Zwierzęta gospodarskie (stan w czerwcu) w tys. szt. Farm animals (as of June) in thousand heads:				
bydło cattle	105,1	95,6	102,0	107,5
w tym krowy of which cows	43,8	37,6	40,2	42,2
trzoda chlewna pigs	496,8 ^b	380,7	294,7	251,5

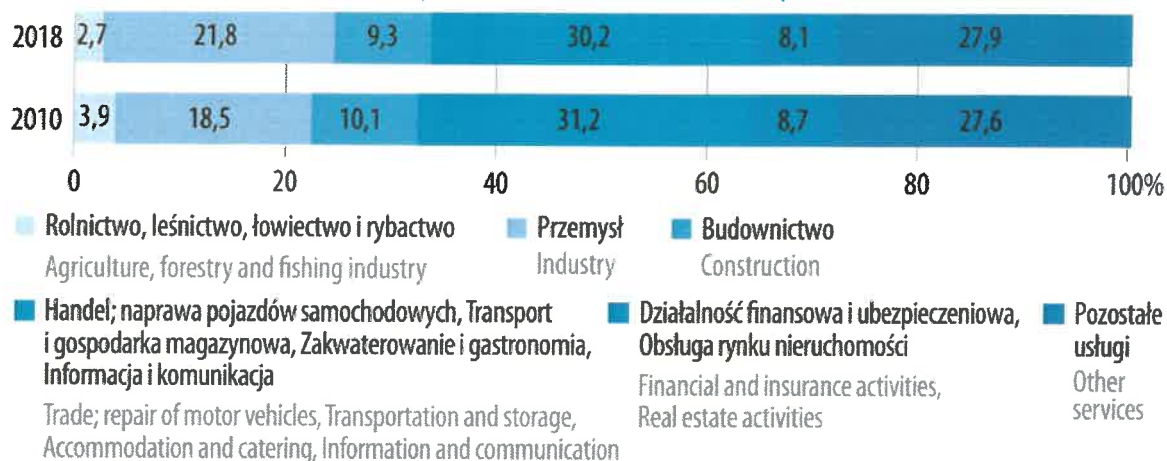
a łącznie z produkcją w ogrodach przydomowych. b Stan w końcu lipca.
a Including production in kitchen gardens. b As of end of July.

Struktura towarowej produkcji rolniczej w 2018 r. Structure of market agricultural output in 2018

a Bydło, cielęta, trzoda chlewna, owce, konie, drób, kozy i króliki.
a Cattle, calves, pigs, sheep, horses, poultry, goats and rabbits.

Struktura wartości dodanej brutto według rodzajów działalności (ceny bieżące) Structure of gross value added by kinds of activities (current prices)

Przeciętne ceny skupu ważniejszych produktów rolnych Average procurement prices of major agricultural products

WYSZCZEGÓLNIENIE SPECIFICATION	2010	2015	2019	2020	
	w zł in PLN				2019 =100
Zboża podstawowe konsumpcyjne i paszowe za 1 dt Basic consumer and for feeds cereals per dt	53,16	63,40	68,71	68,48	99,7
Ziemniaki jadalne za 1 dt Edible potatoes per dt	67,57	48,90	91,43	77,56	84,8
Żywiec rzeźny – za 1 kg (w wadze żywej) Animals for slaughter per kg (in live weight)	3,59	3,83	3,92	3,65	93,1
w tym: of which:					
bydło rzeźne (bez cieląt) cattle (excluding calves)	4,65	5,78	6,53	6,75	103,4
trzoda chlewna pigs	3,91	4,48	5,41	5,07	93,7
drób poultry	3,30	3,52	3,56	3,34	93,8
Mleko krowie za 100 l Cow milk per 100 l	110,45	114,90	132,27	134,15	101,4

Województwo zachodniopomorskie na tle kraju w 2020 r.

I. VOIVODSHIP ON THE BACKGROUND OF THE COUNTRY IN 2020

WYSZCZEGÓLNIENIE	Polska Poland	Województwo Voivodship	SPECIFICATION
	ogółem total	Polska=100 Poland = 100	

POWIERZCHNIA. SAMORZĄD TERYTORIALNY – stan w dniu 31 grudnia AREA. LOCAL GOVERNMENT – as of 31 December

Powierzchnia w km ²	312705	22905	7,3	Area in km ²
Powiaty	314	18	5,7	Powiats
Miasta na prawach powiatu	66	3	4,5	Cities with powiat status
Gminy	2477	113	4,6	Gminas
Miasta	944	66	7	Towns
Miejscowości wiejskie	52471	3015	5,7	Rural localities
Sołectwa	40821	1740	4,3	Village administrator's offices

OCHRONA ŚRODOWISKA ENVIRONMENTAL PROTECTION

Emisja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza w tys. t:

pyłowych
gazowych

22,6
186155,8

1,7
6756,7

Emission of air pollutants from plants of significant nuisance to air quality in thousand tonnes:

particulates
gases

7,3
3,6

Komunalne oczyszczalnie ścieków^a(stan w dniu 31 XII)

3281

250

7,6

Municipal wastewater treatment plants^a (as of 31 December)

w tym: biologiczne

2453

172

7

of which: biological

z podwyższonym usuwaniem biogenów

820

71

8,7

with increased biogene removal (disposal)

Odpady wytworzone (w ciągu roku; z wyłączeniem odpadów komunalnych) w tys. t

109466

4928

4,5

Waste generated (during the year; excluding municipal waste) in thousand tonnes

Odpady komunalne zebrane^b(w ciągu roku) w tys. t

13116,9

647

4,9

Municipal waste collected^b (during the year) in thousand tonnes

Nakłady na środki trwałe (ceny bieżące):

służące ochronie środowiska:

11439,9

543,6

4,8

Outlays on fixed assets (current prices):

w milionach złotych

in environmental protection:

in million PLN

w % nakładów inwestycyjnych ogółem służące gospodarce wodnej:					
w milionach złotych	2666	3,6			in % of total investment outlays in water management:
w % nakładów inwestycyjnych ogółem		0,6			in million PLN
					in % of total investment outlays

WYMIAR SPRAWIEDLIWOŚCI JUSTICE

Przestępstwa stwierdzone przez Policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych:					Ascertained crimes by the Police in completed preparatory proceedings:
w liczbach bezwzględnych	765408	35325			in absolute numbers
na 10 tys. ludności	200	209			per 10 thousand population
Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw stwierdzonych przez Policję w %	73,3	73,1			Rate of detectability of delinquents in ascertained crimes by the Police ^c in %

LUDNOŚĆ POPULATION

Ludność (stan w dniu 31 XII) w tys.	38265	1688			Population (as of 31 December) in thousands
miasta	22905,1	1152,3			urban areas
wieś	15359,9	535,8			rural areas
w tym kobiety	19762,8	868,2			of which females
Ludność na 1 km ² powierzchni ogólnej (stan w dniu 31 XII)	122	74			Population per 1 km ² of total area (as of 31 December)
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym (stan w dniu 31 XII)	68	67,9			Non-working age population per 100 persons of working age (as of 31 December)
Przyrost naturalny na 1000 ludności	-3,18	-4,3			Natural increase per 1000 population
Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1000 ludności	0,12	-0,4			Internal and international net migration for permanent residence per 1000 population

RYNEK PRACY. WYNAGRODZENIA LABOUR MARKET. WAGES AND SALARIES

Pracujący ^{ab} (stan w dniu 31 XII) w tys.	15 682,20	568,8			Employed persons ^{ab} (as of 31 December) in thousands
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w zł	5226	4764,69			Average monthly gross wages and salaries in PLN
Bezrobotni zarejestrowani (stan w dniu 31 XII) w tys.	1046	52			Registered unemployed persons (as of 31 December) in thousands

Stopa bezrobocia rejestrowanego^b (stan w dniu 31 XII) w %

6,3	8,4	133,3	Registered unemployment rate ^b (as of 31 December) in %
-----	-----	-------	--

MIESZKANIA. INFRASTRUKTURA DWELLINGS. INFRASTRUCTURE

Zasoby mieszkaniowe ^c (stan w dniu 31 XII): mieszkania: w tysiącach na 1000 ludności	15015,3 392,4	677,1 401,1	4,5	Dwelling stocks ^c (as of 31 December): dwellings: in thousands per 1000 population
Mieszkania oddane do użytkowania: w tysiącach na 1000 ludności	220,8 5,8	9 5,3	4,1	Dwellings completed: in thousands per 1000 population
Długość sieci (stan w dniu 31 XII) w km: wodociągowej rozdzielczej kanalizacyjnej rozdzielczej ^d gazowej	313409,6 169629,7 162089,1	11452,3 8198,1 7808,2	3,7 4,8 4,8	Network (as of 31 December) in km: water supply distribution sewage distribution ^d gas supply

EDUKACJA I WYCHOWANIE^e – stan na początku roku szkolnego EDUCATION^e – as of beginning of the school year

Uczniowie w szkołach ^f w tys.:				Pupils and students in schools ^f in thousands:
podstawowych	3091,6	128	4,1	primary
branżowych I stopnia ^g	214,6	9,9	4,6	stage I sectoral vocational ^g
liceach ogólnokształcących technikach	643,7 647,1	24,9 25,7	3,9 4	general secondary technical secondary
ogólnokształcących artystycznych ^h policealnych	14,4 204,7	0,7 7,5	5,2 3,7	general art ^h post-secondary
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego ⁱ : w tysiącach na 1000 dzieci w wieku 3–6 lat	1424,5 923,1	56,5 896	4	Children attending pre-primary education establishments ⁱ : in thousands per 1000 children aged 3–6
	ogółem total		Polska=100 Poland = 100	

OCHRONA ZDROWIA^a – stan w dniu 31 grudnia HEALTH CARE^a – as of 31 December

Pracownicy medyczni^b: Medical personnel^b:

lekarze	92255	4753	5,2	medical consultations
lekarze dentyści	14348	836	5,8	dental consultations
pielęgniarki ^c	191081	7518	3,9	nurses ^c
Przychodnie	21496	884	4,1	Out-patients departments
Szpitala ogólne	898	44	4,9	General hospitals
łóżka w szpitalach ogólnych w tys.	167,6	6,9	4,1	Beds in general hospitals in thousands
Apteki ogólnodostępne ^d	12056	549	4,6	Generally available pharmacies ^d

KULTURA. TURYSTYKA CULTURE. TOURISM

Biblioteki publiczne (łącznie z filiami; stan w dniu 31 XII)	7782	357	4,6	Public libraries (including branches; as of 31 December)
Wypożyczenia na 1 czytelnika w wol.	15,8	15	94,9	Loans per borrower in vol.
Muzea i oddziały muzealne (stan w dniu 31 XII)	932	37	4	Museums with branches (as of 31 December)
Zwiedzający muzea i wystawy w tys.	16628,6	293,2	1,8	Museum and exhibition visitors in thousands
Kina stałe (stan w dniu 31 XII)	511	26	5,1	Fixed cinemas (as of 31 December)
Widzowie w kinach stałych w tys.	19491	759,6	3,9	Audience in fixed cinemas in thousands
Baza noclegowa turystyki: miejsca noclegowe (stan w dniu 31 VII) w tys. korzystający z noclegów w tys.	775,3 17879	141,1 2106,9	18,2 11,8	Tourist accommodation establishments ^e : number of beds (as of 31 July) in thousands tourists accommodated in thousands

ROLNICTWO AGRICULTURE

Użytki rolne w dobrej kulturze rolnej w tys. ha ^g w tym pod zasiewami	14483,4	870	6	Agricultural land in good agricultural condition in thousand ha ^g
Zbiory w tys. t:	10742	667	6,2	of which sown area
zboża	35526	2056,5	5,8	Production in thousand tonnes: cereals
ziemniaki	7848,6	416,3	5,3	potatoes
warzywa gruntowe ^f	3868,4	68,7	1,8	ground vegetables ^f
Plony z 1 ha w dt:				Yields per 1 ha in dt:
zboża	47,9	47,8	99,8	cereals
ziemniaki	31,8	341	98	Potatoes

	ogółem total	Polska=100 Poland = 100
LEŚNICTWO FORESTRY		
Powierzchnia lasów (stan w dniu 31 XII) w tys. ha	9260,3	819,1
Lesistość w %	29,6	35,8
PRZEMYSŁ I BUDOWNICTWO INDUSTRY AND CONSTRUCTION		
Produkcja sprzedana przemysłu (ceny bieżące): w milionach złotych na 1 mieszkańca w zł	1579859,6 41191	50035,5 29551
Sprzedaż produkcji budowlano-montażowej ^a (ceny bieżące): w milionach złotych na 1 mieszkańca w zł	225659,7 5884	10679,5 6307
TRANSPORT. TELEKOMUNIKACJA – stan w dniu 31 grudnia TRANSPORT. TELECOMMUNICATIONS – as of 31 December		
Drogi publiczne o twardej nawierzchni (miejskie i zamiejskie) w km	313548,9	14500,8
Samochody osobowe zarejestrowane ^b w tys. szt.	25 113 862	1 053 392
Placówki pocztowe ^c łączy abonentkie ^d : w tysiącach na 1000 ludności	7627 3244,3 84,8	412 135,8 80,5
HANDEL – stan w dniu 31 grudnia TRADE – as of 31 December		
Sklepy	319936	15946
Targowiska stałe	2122	95
FINANSE PUBLICZNE PUBLIC FINANCE		
Budżety gmin^e		Budgets of gminas^e

Dochody:					
w milionach złotych					Revenue:
na 1 mieszkańca w zł	149090,1	6705,7	4,5		in million PLN
Wydatki:	5780	5859	101,4		per capita in PLN
w milionach złotych					Expenditure:
na 1 mieszkańca w zł	143716,6	6422,4	4,5		in million PLN
Budżety miast na prawach powiatu	5572	5612	100,7		per capita in PLN
Dochody:					Budgets of cities with powiat status
w milionach złotych	100314,1	4412,8	4,4		Revenue:
na 1 mieszkańca w zł	7987	8042	100,7		in million PLN
Wydatki:					per capita in PLN
w milionach złotych	103502,2	4717	4,6		Expenditure:
na 1 mieszkańca w zł	8241	8596	104,3		in million PLN
	ogółem				per capita in PLN
	total				
					Polska=100
					Poland = 100

		FINANSE PUBLICZNE (dok.)		PUBLIC FINANCE (cont.)	
Budżety powiatów					Budgets of powiats
Dochody:					Revenue:
w milionach złotych	34568,6	1754	5,1		in million PLN
na 1 mieszkańca w zł	1340	1533	114,4		per capita in PLN
Wydatki:					Expenditure:
w milionach złotych	32313,9	1679	5,2		in million PLN
na 1 mieszkańca w zł	1253	1467	117,1		per capita in PLN
Budżety województw					Budgets of voivodships
Dochody:					Revenue:
w milionach złotych	20957	1034	4,9		in million PLN
na 1 mieszkańca w zł	546	611	111,1		per capita in PLN
Wydatki:					Expenditure:
w milionach złotych	19708	964,1	4,9		in million PLN
na 1 mieszkańca w zł	514	569	110,7		per capita in PLN

INWESTYCJE. ŚRODKI TRWAŁE INVESTMENTS. FIXED ASSETS

Nakłady inwestycyjne ^a (ceny bieżące): w milionach złotych na 1 mieszkańca w zł	309458,4 8121	14937,4 8822	4,8 108,6	Investment outlays ^a (current prices): in million PLN per capita in PLN
Wartość brutto środków trwałych ^b (stan w dniu 31 XII; bieżące ceny ewidencyjne): w milionach złotych na 1 mieszkańca w zł	4486148,7 117239	196044,3 116137	4,4 99,1	Gross value of fixed assets ^b (as of 31 December; current book-keeping prices): in million PLN per capita in PLN

RACHUNKI REGIONALNE W 2019 R. REGIONAL ACCOUNTS IN 2019

Produkt krajowy brutto (ceny bieżące): w milionach złotych na 1 mieszkańca w zł	2293199 59741	84061 49496	3,7 82,9	Gross domestic product (current prices): in million PLN per capita in PLN
Wartość dodana brutto (ceny bieżące): w milionach złotych na 1 pracującego ^b w zł	2016064 131986	73902 130549	3,7 98,9	Gross value added (current prices): in million PLN per employed person ^b in PLN
Nominalne dochody do dyspozycji brutto w sektorze gospodarstw domowych: w milionach złotych na 1 mieszkańca w zł	1341215 34940	57847 34061	4,3 97,5	Gross nominal disposable income in the households sector: in million PLN per capita in PLN

PODMIOTY GOSPODARKI NARODOWEJ ENTITIES OF THE NATIONAL ECONOMY

Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON ^c (stan w dniu 31 XII) sektor publiczny sektor prywatny	4663378 111789 4467158	234131 6670 224713	5 5,9 5	Entities of the national economy in the REGON register ^c (as of 31 December) public sector private sector
a Według lokalizacji inwestycji. b Według siedziby jednostki lokalnej rodzaju działalności. c Do przeliczeń przyjęto przeciętną w roku liczbę pracujących. d Bez osób prowadzących gospodarstwa indywidualne w rolnictwie. W podziale według sektorów – bez podmiotów, dla których informacja o formie własności nie występuje w rejestrze REGON.				

a According to investment location. b According to the abode of local kind-of-activity unit. c For calculations the average number of employed persons was applied. d Excluding persons tending private farms in agriculture. In divisions by ownership sectors – excluding entities, for which information on the ownership form does not exist in the REGON register. .

1.2.1 Charakterystyka rolnictwa województwa zachodniopomorskiego

TABL. 1. POWIERZCHNIA UŻYTKÓW ROLNYCH WEDŁUG RODZAJÓW UŻYTKÓW^a

Stan w czerwcu

AGRICULTURAL LAND AREA BY LAND TYPE^a

As of June

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem Total		W tym gospodarstwa indywidualne Of which private farms		SPECIFICATION
	w tys. ha		in thousands		
O G Ó Ł E M	2010 ^b	909,8	619,2	TOTAL	
	2015	837,1	637,2		
	2019	856,1	692,6		
	2020^b	881,5	674,9		
W dobrej kulturze rolnej					In good agricultural condition
Pod zasiewami		870,0	494,5		Sown area
Grunty ugorowane		667,0	11,2		Fallow land
Uprawy trwałe		15,2	8,2		Permanent crops
Ogrody przydomowe		9,4	0,5		Kitchen gardens
Łąki trwałe		0,5			Permanent meadows
Pastwiska trwałe		152,1	130,6		Permanent pastures
Pozostałe		25,8	21,5		Others
		11,5	8,4		

a Według siedziby użytkownika. b Dane Powszechnego Spisu Rolnego; w 2020 r. dane wstępne.

TABL. 2. GOSPODARSTWA ROLNE WEDŁUG GRUP OBSZAROWYCH

Stan w czerwcu
FARMS BY AREA GROUPS
As of June

LATA YEARS	Gospodarstwa Farms										Przeciętna powierzchnia ogólna gospodarstwa w ha Average total farm area in ha	
	w tys. in thousands	o powierzchni użytków rolnych – w odsetkach with agricultural land area of – in percent									ogółem total	w tym użytki rolne of which agricultural land
		do 1,00 ha up to	1,01– 1,99	2,00–4,99	5,00–9,99	10,00– 14,99	15,00– 19,99	20,00– 49,99	50,00 ha i więcej and more			
2010	30,5	1,9	15,1	22,7	17,8	12,1	6,8	13,4	10,2	33,04	29,81	
2016	29,6	2,1	12,9	22,1	19,3	11,0	7,8	12,6	12,2	30,24	28,68	
2020 ^a	28,5	1,8	13,4	22,0	17,3	10,8	6,1	14,0	14,7	32,90	30,90	
OGÓŁEM TOTAL												
2010	30,1	1,9	15,3	23,0	18,1	12,2	6,9	13,5	9,1	22,07	20,59	
2016	29,2	2,1	13,1	22,4	19,6	11,1	7,9	12,7	11,2	23,82	22,60	
2020 ^a	27,8	1,8	13,7	22,5	17,6	10,8	6,1	14,1	13,4	25,90	24,30	

^a Dane Powszechnego Spisu Rolnego; w 2020 r. dane wstępne.

^a Data of the Agricultural Census; in 2020 preliminary data.

U w a g a. Od 2013 r. dane na podstawie badania cyklicznego przeprowadzanego co trzy lata.
N o t e. Since 2013, data on the basis of period survey conducted every three years.

TABL. 3. EKOLOGICZNE GOSPODARSTWA ROLNE
ORGANIC FARMS

L A T A Y E A R S	Z certyfikatem Certified		W okresie przestawiania Under conversion	
	gospodarstwa farms	powierzchnia ekologicznych użytków rolnych w ha organic agricultural land in ha	gospodarstwa farms	powierzchnia ekologicznych użytków rolnych w ha organic agricultural land in ha
2010	1312	61491	1061	36532
2015	2843	103698	200	11189
2019	1570	73127	484	28511
2020	1707	76490	442	25017

Źródło: dane Głównego Inspektoratu Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych.

Source: data the Main Inspectorate of Agricultural and Food Quality.

TABL. 4. POWIERZCHNIA ZASIEWÓW^a

Stan w czerwcu
SOWN AREA
As of June

ZIEMIOPŁODY	2010	2015	2019	2020		CROPS
				ogółem total	w tym gospodarstwa indywidualne of which private farms	
O G Ó Ł E M	662,0	640,1	666,5	667,0	494,5	TOTAL
w tym:						of which:
Zboża	425,9	381,6	477,3	430,5	321,6	Cereals
w tym:						of which:
zboża podstawowe	394,6	353,2	407,5	374,1	281,8	basic cereals
pszenica	166,9	164,1	172,8	151,1	97,3	wheat
żyto	69,5	52,0	73,2	71,0	57,0	rye
jęczmień	60,5	46,3	56,5	45,9	32,6	barley
owies	39,5	21,1	25,4	30,7	28,2	oats
pszenżyto	58,1	69,7	79,7	75,5	66,7	triticale
mieszanki zbożowe	14,8	7,1	15,2	7,4	7,3	cereal mixed
kukurydza na ziarno	4,8	8,4	40,2	35,9	20,8	maize for grain
Ziemniaki	15,1	11,7	11,2	12,2	9,6	Potatoes
Buraki cukrowe	12,1	9,4	15,4	15,4	9,8	Sugar beets
Rzepak i rzepik	116,5	113,3	70,2	85,9	57,8	Rape and turnip rape

a Dane Powszechnego Spisu Rolnego; w 2020 r. dane wstępne.

a Data of the Agricultural Census; in 2020 preliminary data.

TABL. 5. ZBIORY I PLONY WYBRANYCH ZIEMIOPŁODÓW
SELECTED CROP PRODUCTION AND YIELDS

ZIEMIOPŁODY	2011-2015 ^a	2015	2019	2020		CROPS
				ogółem total	w tym gospodarstwa indywidualne of which private farms	
Zboża	1708610	18176	19668	20564	1420333	Cereals
w tym:		60	26	55		of which:
zboża podstawowe	1616814	17350	17111	18033	1300844	basic cereals
pszenica	810264	66	41	77	466525	wheat
żyto	267707	94303	81192	79688	235972	rye
jęczmień	222851	0	6	7	143013	barley
owies	81899	21127	26685	30223	105603	oats
pszenżyto mieszańki	234093	5	2	0	322075	triticale
zbożowe	306699	21071	22800	22320	27657	cereal mixed
Ziemiaki	304023	3	6	2	334597	Potatoes
Buraki cukrowe	685069	71012	74770	11308	615711	Sugar beets
Rzepak i rzepik	304459	29903	32958	36797	182512	Rape and turnip rape
Siano łąkowe	495910	5	6	7	393902	Meadow hay
		0	0	8		

ZBIORY W tPRODUCTION in tonnes

PLONY z 1 ha w dt/YIELDS per 1 ha in dt

Zboża	43,5	47,6	41,2	47,8	44,2	Cereals
w tym:						of which:
zboża						basic cereals
podstawowe	44,6	49,1	42,0	48,2	45,2	wheat
pszenica	51,6	57,5	47,0	52,7	48,0	rye
żyto	37,9	40,7	36,5	42,6	41,4	barley
jęczmień	41,4	45,5	40,3	48,6	43,8	oats
owies	41,8	33,6	29,5	36,9	37,4	triticale
pszenżyto	41,8	42,9	41,4	48,8	48,3	cereal mixed
mieszanki						Potatoes
zbożowe	32,3	33,3	32,6	37,8	38,1	Sugar beets
Ziemniaki	275	306	240	341	347	Rape and turnip rape
Buraki cukrowe	640	578	582	599	631	Meadow hay
Rzepak i rzepik	29,2	30,1	27,4	33,0	31,6	
Siano łąkowe	41,5	43,5	38,1	29,0	30,2	

a Przeciętne roczne.
a Annual averages.

TABL. 6. POWIERZCHNIA, ZBIORY I PLONY WARZYW GRUNTOWYCH^a

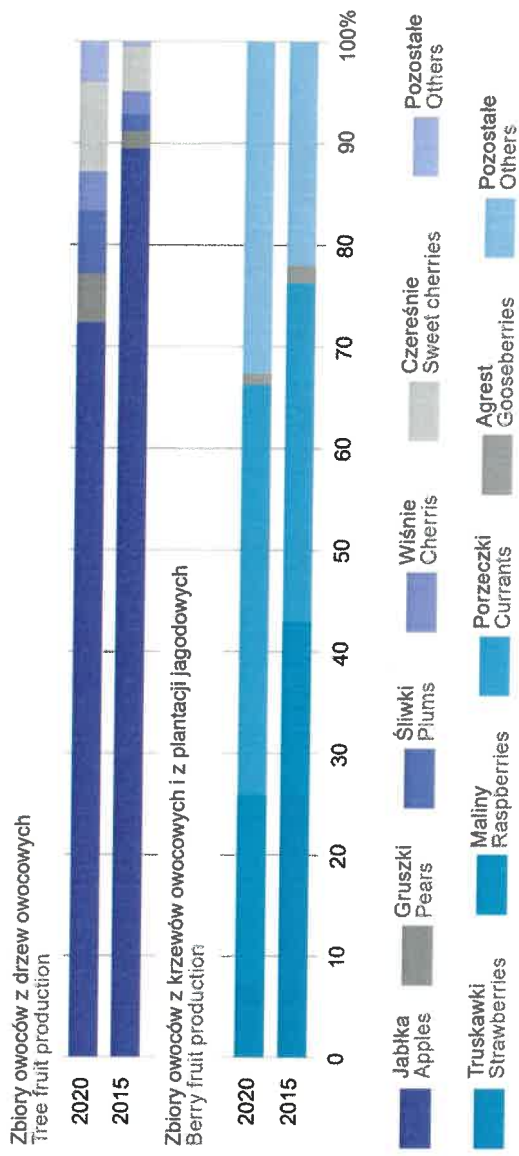
AREA, PRODUCTION AND YIELDS OF GROUND VEGETABLES^a

WYSZCZEGÓLNIENIE	2020			SPECIFICATION
	2015	2019	ogółem total	
	POWIERZCHNIA w tys.ha – stan w czerwcu AREA in ha – as of June			
O G Ó Ł E M	2,9	2,7	3,2^b	2,5^b
Kapusta	0,6	0,5	0,3 ^b	0,3 ^b
Kalafiory	0,1	0,1	0,0 ^b	0,0 ^b
Cebula	0,3	0,3	0,2 ^b	0,1 ^b
Marchew jadalna	0,6	0,5	0,5 ^b	0,4 ^b
Buraki ćwikłowe	0,3	0,3	0,1 ^b	0,1 ^b
Ogórki	0,2	0,2	0,1 ^b	0,1 ^b
Pomidory	0,0	0,1	0,8 ^b	0,8 ^b
Pozostałe ^c	0,7	0,7	1,3 ^b	0,8 ^b
	ZBIORY w t PRODUCTION in tonnes			
O G Ó Ł E M	69782	56977	68651	63561
Kapusta	22530	16490	12637	12524
Kalafiory	1844	1584	324	324
Cebula	6104	4113	2526	2060
Marchew jadalna	17534	14686	15355	13485
Buraki ćwikłowe	8745	9042	4565	4265
Ogórki	3861	2581	2403	2401
Pomidory	401	1150	13963	13963
Pozostałe ^b	8765	7331	16879	14539
	PLONY z 1 ha w dt/YIELDS per 1 ha in dt			
Kapusta	382	361	472	474
Kalafiory	145	175	223	224
Cebula	202	158	168	212
Marchew jadalna	304	273	331	320
				Others ^b
				Others ^c

Buraki ćwikłowe	295	315	381	377	Beetroots
Ogórki	167	124	306	307	Cucumbers
Pomidory	185	129	186	186	Tomatoes
Pozostałe ^b	120	99	126	182	Others ^b

a Łącznie z ogrodami przydomowymi 2015 r. b Dane wstępne Powszechnego Spisu Rolnego. c Pietruszka, pory, seleny, rzodkiewka, sałata, rabarbar itp.
a Including kitchen gardens in 2015. b Preliminary data of the Agricultural Census. c Parsley, leeks, celeries, radish, salad, rhubarb etc.

WYKRES 1 (57). ZBIORY OWOCÓW
CHART 1 (57). FRUIT PRODUCTION

TABL. 7. BYDŁO, TRZODA CHLEWNA I OWCE

Stan w czerwcu

CATTLE, PIGS AND SHEEP

As of June

WYSZCZEGÓLNIENIE	2010	2015	2019	2020	2010	2015	2019	2020	SPECIFICATION
	ogółem total				w tym gospodarstwa indywidualne of which private farms				
W SZTUKACH IN HEADS									
Bydło	104289	10200	107493	115660	74859	74888	82140	83594	Cattle
w tym krowy	43197	40214	42156	47113	30733	28751	31896	36557	of which cows
Trzoda chlewna	380653	29472	251522	232593	22312	12614	88256	95627	Pigs
w tym lochy	39258	27686	23892	22723	17756	6264	2799	3009	of which sows
Owce	7696	4644	7630	10540	5998	3196	5968	9068	Sheep
w tym maciorki	4864	2553	4377	4817	4032	1473	3304	3784	of which ewes
W przeliczeniowych sztukach dużych ^a (bydło, trzoda chlewna, owce i konie)	149726	13231	130467	133345	10165	84793	85133	86629	In terms of large heads ^a (cattle, pigs, sheep and horses)
Drób	103422	53778	123160	131357	92709	39619	111063	111467	Poultry
w tym kury nioski	43	62	51	92	83	94	50	28	of which laying hens
	189574	14095	147981	156011	14340	79073	965818	998308	
	3	44	0	2	27	7			
NA 100 ha UŻYTKÓW ROLNYCH w szt. PER 100 ha OF AGRICULTURAL LAND in heads									
Bydło	11,5	12,2	12,6	13,1	12,1	11,8	11,9	12,4	Cattle
w tym krowy	4,7	4,8	4,9	5,3	5	4,5	4,6	5,4	of which cows
Trzoda chlewna	41,8	35,2	29,4	26,4	36	19,8	12,7	14,2	Pigs
w tym lochy	4,3	3,3	2,8	2,6	2,9	1	0,4	0,4	of which sows
Owce	0,8	0,6	0,9	1,2	1	0,5	0,9	1,3	Sheep
w tym maciorki	0,5	0,3	0,5	0,5	0,7	0,2	0,5	0,6	of which ewes

W przeliczeniowych sztukach dużych ^a (bydło, trzoda chlewna, owce i konie)	16,5	15,8	15,2	15,1	16,4	13,3	12,3	12,8
Drób	1136,7	642,4	1438,7	1490,2	1497	621,8	1603,5	1651,6
w tym kury niośki	208,4	168,4	172,9	177	232	124,1	139,4	147,9

In terms of large heads^a
(cattle, pigs, sheep and horses)
Poultry
of which laying hens

a W 2015 r. do przeliczeń przyjęto stan koni z 2013 r., w 2018 r. i 2019 r. – stan z 2016 r.
a In 2015 for calculations horses stocks of 2013 were adopted, in 2018 and in 2019 – as of 2016.

TABL. 8. PRODUKCJA MIĘSA^a

PRODUCTION OF MEAT ^a		2010	2015	2019	2020	SPECIFICATION	
WYSZCZEGÓLNIENIE		W TYSIĄCACH TONIN THOUSAND TONNES					
Produkcja żywca rzeźnego w przeliczeniu na mięso (łącznie z tłuszczami i podrobami)		168,9	173,6	196,0	233,2	Production of animals for slaughter in terms of meat (including fats and pluck)	
mięso i tłuszcz		160,6	164,6	185,6	220,6	meat and fats	
wołowe		6,3	5,2	5,9	7,3	beef	
cielęce		0,2	0,2	0,0	0,0	veal	
wieprzowe		63,1	39,3	29,7	28,5	pork	
baranie		0,0	0,0	0,1	0,0	mutton	
końskie		0,0	0,0	–	0,0	horseflesh	
drobiowe		88,9	116,0	145,8	179,6	poultry	
kozy i królicze ^b		2,0	3,8	4,1	5,0	goat and rabbit ^b	
podroby		8,3	8,9	10,4	12,6	pluck	
O G Ó Ł E M		185,6	207,3	228,9	264,5	T O T A L	
NA 1 ha UŻYTKÓW ROLNYCH w kg PER 1 ha OF AGRICULTURAL LAND in kg							

a W wadze poubojowej ciepłej. Od 2018 r. dane nie są porównywalne z danymi za lata poprzednie. b łącznie z dziczyzną.
a In post-slaughter warm weight. Since 2018, data have not been comparable with data for previous years. b Including game.

TABL. 9. PRODUKCA MLEKA KROWIEGO I JAJ KURZYCH

PRODUCTION OF COWS' MILK AND HEN EGGS

WYSZCZEGÓLNIENIE	2010	2015	2019	2020		SPECIFICATION
				ogółem total	w tym gospodarstwa indywidualne of which private farms	
Produkcja mleka: w milionach litrów	174,3	172,1	162,2	199,7	135,6	Milk production: in million litres per 100 ha agricultural land in thousand litres
na 100 ha użytków rolnych w tys. I	19,2	20,6	19,0	22,7	20,1	
Przeciętny roczny udój mleka od 1 krowy w I	4575	4376	3800	4326	3724	Average annual quantity of milk per cow in litres
Produkcja jaj w mln szt.	411,1	284,8	281,4	277,4	214,9	Egg production in million pieces
Przeciętna roczna liczba jaj od 1 kury nioski w szt.	232	206	197	191	197	Average annual number of eggs per laying hen in pieces

TABL. 10. CIĄGNIKI I WYBRANE MASZYNY ROLNICZE^a

Stan w czerwcu

AGRICULTURAL TRACTORS AND SELECTED AGRICULTURAL MACHINES^a

As of June

LATA	Ciągniki Agricultural tractors	Kombajny Combine harvesters				Silosokombajny Forage harvesters	YEARS
		zbożowe for cereals	buraczane for beet	ziemniaczane for potatoes			
2010	31	5,6	0,4	2,2	0,2	2010	
2020	29,9	5,9	0,1	1,6	0,1	2020	
		2010=100					
2020	96,5	105,1	21,8	71,8	30,5	2020	
		NA 100 GODPODARSTW ROLNYCH W SZT. PER 100 AGRICULTURAL FARMS IN UNITS					
2010	101,6	18,3	1,3	7,2	0,7	2010	
2020	105	20,5	0,3	5,5	0,2	2020	

^a Dane Powszechnego Spisu Rolnego; w 2020 r. dane wstępne.

^a Data of the Agricultural Census; in 2020 preliminary data.

TABL. 1.1. SKUP WAŻNIEJSZYCH PRODUKTÓW ROLNYCH

PROCUREMENT OF MAJOR AGRICULTURAL PRODUCTS

PRODUKTY ROLNE	2010	2015	2019	2020		AGRICULTURAL PRODUCTS
				ogółem total	w tym gospodarstwa indywidualne of which private farms	
Zboża w t	10321 67	11475 04	10777 09	13407 74	950632	Cereals in tonnes
w tym zboża podstawowe	10196	11036	93018	11685	871345	of which basic cereals
pszenica	77	98	5	18	293470	wheat
żyto	63305	54648	43272	45103	265515	rye
jęczmień	14207	19794	19004	31335	80171	barley
owies i mieszanki zbożowe	11776	11876	5	13075	30682	oats and cereal mixed
pszenżyto	9	0	98222	5	201507	triticale
Ziemniaki w t	24825	27358	20306	35558	128563	Potatoes in tonnes
Buraki cukrowe w t	10195	21315	18888	23781	593612	Sugar beets in tonnes
pszenżyto	4	2	5	2		
Ziemniaki w t	11528	11726	14379	16486		
Buraki cukrowe w t	49872	61461	87873	89088		
Rzepak i rzepik w t	3	3	4	3		
Warzywa w t	28645	19072	76469	12569		
Owoce w t	2	6	3394	0		
Żywiec rzeźny ^a w t	8636	4581	3771	3509		
bydło (bez cieląt)	9388	9472	23242	4963		
	20068	22389	7586	27291		
	3	6	4	1		
	10005	8990	7586	9298		

cielęta	175	182	40	50	9	calves
trzoda chlewna	70734	49975	32494	30840	17465	pigs
owce	4	1	18	16	10	sheep
konie	21	91	.	1	1	horses
drób	11974	16465	19228	23270	210792	poultry
Żywiec rzeźny w przeliczeniu na mięso (łącznie z tłuszczami) ^b w t	14434	15900	17415	20414	175275	Animals for slaughter in terms of meat (including fats) ^b in tonnes
Mleko krowie w tys. l	14816	15320	13353	13102	68556	Cows' milk in thousand litres
Jaja kurze konsumpcyjne w tys. szt.	4	3	6	7	24248	Consumer hen eggs in thousand units
a W wadze żywej. b Wołowe, cielęce, wieprzowe, baranie, końskie i drobiowe; w wadze poubojowej ciepłej. Od 2018 r. dane nieporównywalne z danymi za lata poprzednie z uwagi na zmianę współczynników przeliczeniowych żywca rzeźnego na wagę poubojową ciepłą. a In live weight. b Beef, veal, pork, mutton, horseflesh and poultry; in post-slaughter warm weight. Since 2018 data been not comparable with data for previous years due to the change of conversion rates in post-slaughter warm weight.	44500	46040	42576	44704		

TABL. 12. DYNAMIKA GLOBALNEJ, KOŃCOWEJ I TOWAROWEJ PRODUKCJI ROLNICZEJ (ceny stałe)

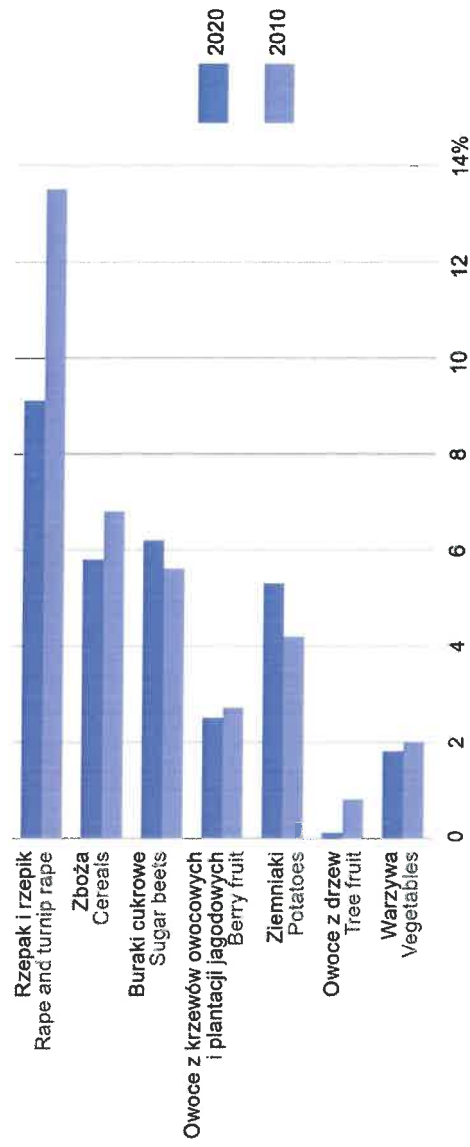
INDICES OF GROSS, FINAL AND MARKET AGRICULTURAL OUTPUT (constant prices)		2010	2015	2018	2019	2010	2015	2018	2019	SPECIFICATION	
WYSZCZEGÓLNIENIE	ogółem total	w tym gospodarstwa indywidualne of which private farms									
		rok poprzedni=100previous year=100									
Produkcja globalna	95,7	96,5	100,1	112,1	111,1	94,7	98,3	87,5	134,8	Gross output	
roślinna	85,3	96,0	91,5	116,8	110,5	80,6	98,8	88,4	119,5	crop	
zwierzęca	116,0	97,3	111,0	104,7	108,4	120,4	97,4	85,5	169,8	animal	
Produkcja końcowa	93,2	94,8	101,5	112,4	111,2	92,1	97,3	88,2	136,8	Final output	
roślinna	77,2	93,0	92,2	118,8	111,2	70,0	97,3	91,2	118,2	crop	
zwierzęca	111,5	97,3	114,2	104,6	109,9	97,4	83,4	171,1	171,1	animal	
Produkcja towarowa	93,8	94,4	109,3	110,10	109,10	92,7	97,5	80,3	126,0	Market output	
roślinna	82,5	91,8	83,6	102,9	101,1	78,0	95,0	82,4	101,1	crop	
zwierzęca	108,9	97,8	106,4	105,8	107,3	109,3	100,4	77,0	170,4	animal	

TABL. 13. GLOBALNA PRODUKCJA ROLNICZA (ceny stałe)

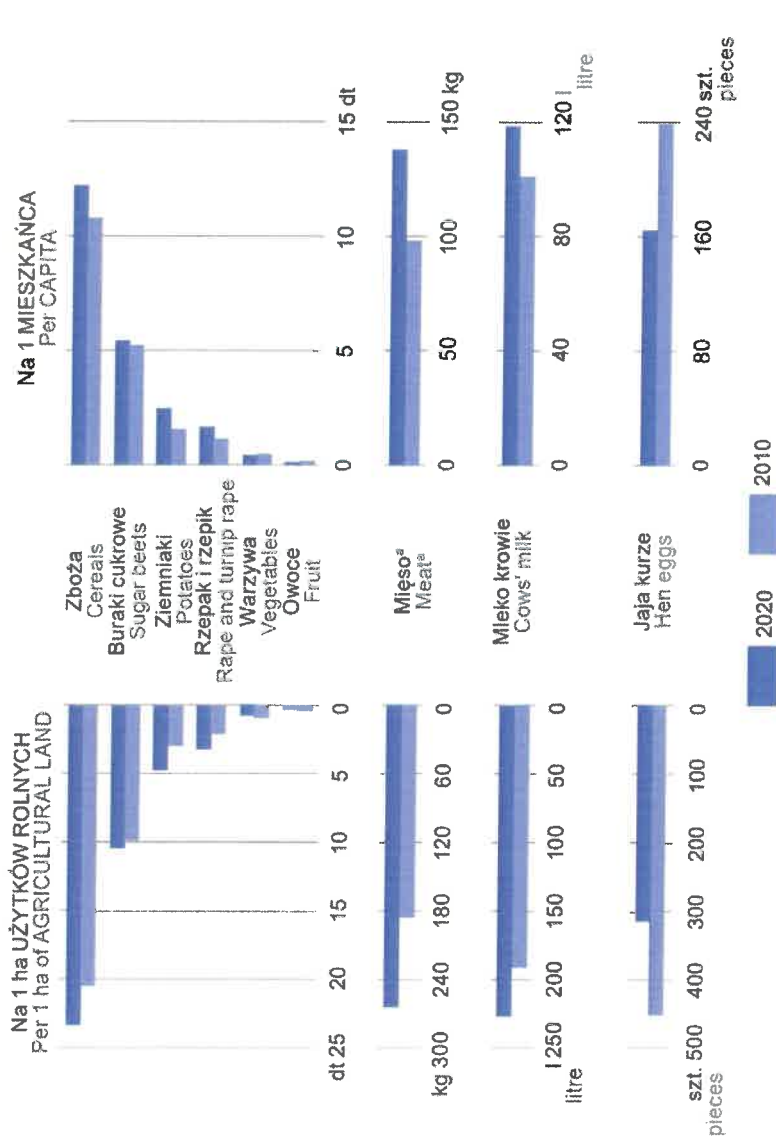
WYSZCZEGÓLNIENIE	GROSS AGRICULTURAL OUTPUT (constant prices)				SPECIFICATION
	2010	2015	2018	2019	
	w odsetkach in percent				
O G Ó Ł E M	100,0	100,0	100,0	100,0	TOTAL
Produkcja roślinna	59,0	63,8	59,2	63,9	Crop output
Zboża	25,8	29,4	24,9	32,8	Cereals
w tym: podstawowe	24,4	27,9	22,5	28,7	of which basic cereals
w tym: pszenica	14,0	16,2	12,0	14,5	of which: wheat
żyto	2,6	2,9	3,1	3,9	rye
jęczmień	3,5	3,4	3,1	4,0	barley
Ziemniaki	4,9	4,8	7,3	4,5	Potatoes
Przemysłowe	12,8	13,1	10,8	10,2	Industrial
w tym buraki cukrowe	2,1	1,7	2,0	2,3	of which sugar beets
Warzywa	3,1	2,9	2,6	2,5	Vegetables
Owoce	2,0	3,0	5,5	4,8	Fruit
Siano łąkowe	2,3	1,8	1,5	1,6	Meadow hay
Pozostałe	8,1	8,8	6,6	7,5	Others
Produkcja zwierzęca	41,0	36,2	40,8	36,1	Animal output
Żywiec rzeźny ^a	29,2	25,0	28,0	24,7	Animals for slaughter ^a
w tym:					of which:
bydło (bez cieląt)	1,8	1,5	2,1	1,7	cattle (excluding calves)
cielęta	0,1	0,1	0,0	0,5	calves
trzoda chlewna	12,0	6,2	6,4	4,3	pigs
owce	0,0	0,0	0,0	0,0	sheep
drob	15,3	17,1	19,5	18,2	poultry
Przyrost stada (podstawowego i obrotowego)	0,2	0,6	0,5	0,3	Increase in herd (basic and working)
Mleko krowie	5,4	6,2	6,3	5,6	Cows' milk
Jaja kurze	5,4	3,6	4,4	4,0	Hen eggs
Obornik	0,6	0,4	0,5	0,4	Manure
Pozostałe	0,2	0,4	1,1	1,1	Others

a Bydło, cielęta, trzoda chlewna, owce, konie, drób, kozy i króliki.
a Cattle, calves, pigs, sheep, horses, poultry, goats and rabbits.

WYKRES 2 (58). UDZIAŁ WOJEWÓDZTWA W KRAJOWEJ PRODUKCJI WYBRANYCH
ZIEMIOPŁODÓW ROLNYCH I OGRODNICZYCH
THE VOIVODSHIP'S SHARE IN DOMESTIC PRODUCTION OF SELECTED
AGRICULTURAL AND HORTICULTURAL CROPS

WYKRES 3 (59). PRODUKCJA WAŻNIEJSZYCH PRODUKTÓW ROLNYCH
 CHART 3 (59). PRODUCTION OF MAJOR AGRICULTURAL PRODUCTS

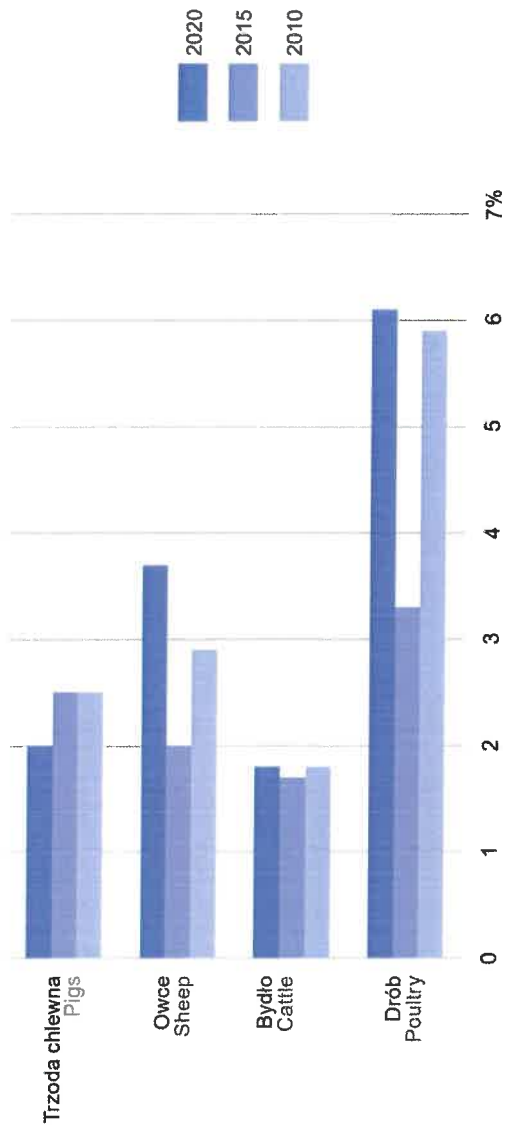

a Wotowe, cielęce, wieprzowe, baranie, konskie, drobiowe, kozie, królicze i dziczyzna; łącznie z tłuszczami i podrobami; w wadze poubojowej ciepłej. Od 2018 r. dane nie są porównywalne z danymi za lata poprzednie z uwagi na zmianę współczynników przeliczeniowych żywcera rzeźnego na wagę poubojową ciepłą.

Source: GUS, "Statistical Yearbook of the Republic of Poland 2020".

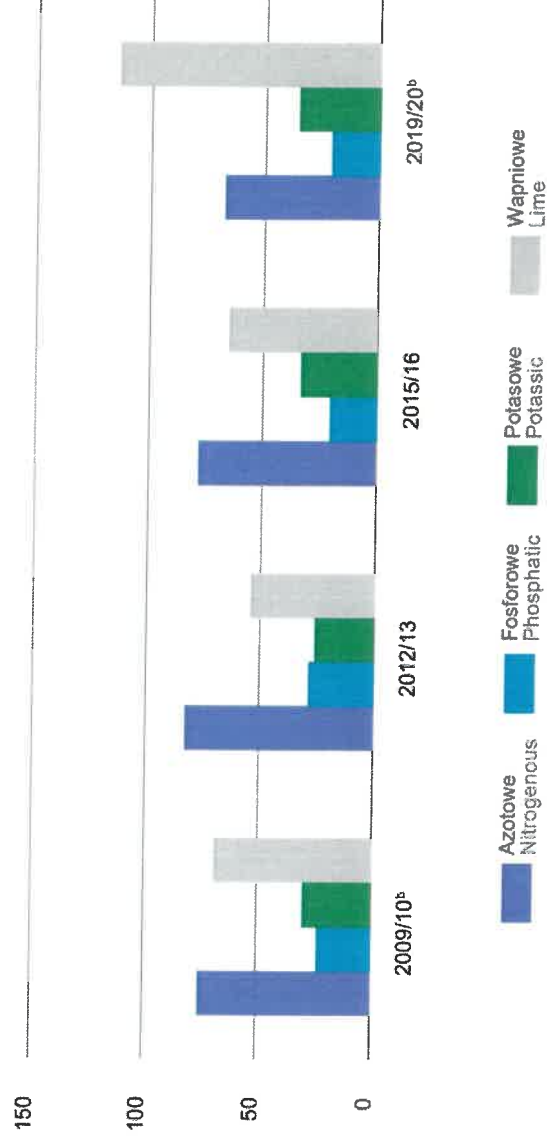
WYKRES 4 (60). UDZIAŁ WOJEWÓDZTWA W KRAJOWYM POGŁOWIU BYDŁA, TRZODY CHLEWNEJ, DROBIU I OWIEC

CHART 4 (60). THE VOIVODSHIP'S SHARE IN DOMESTIC STOCK OF CATTLE, PIGS, POULTRY AND SHEEP

**WYKRES 5 (61). ZUŻYCIIE NAWOZÓW MINERALNYCH LUB CHEMICZNYCH^a ORAZ WAPNIOWYCH
W PRZELICZENIU NA CZYSTY SKŁADNIK**
**CHART 5 (61). CONSUMPTION OF MINERAL OR CHEMICAL^a AND LIME FERTILISERS IN TERMS
OF PURE INGREDIENT**

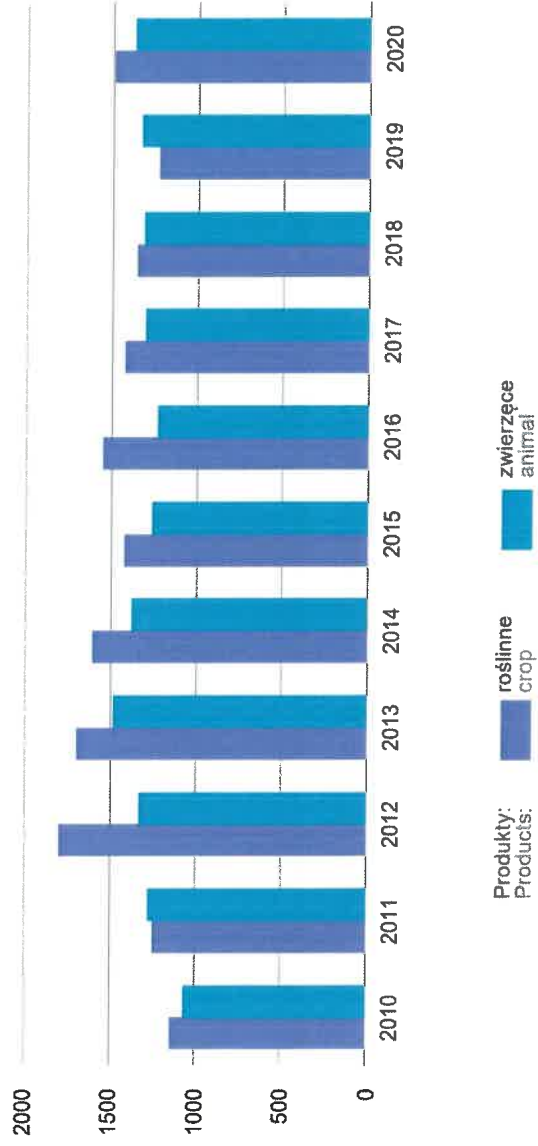
na 1 ha użytków rolnych w kg
per 1 ha of agricultural land in kg

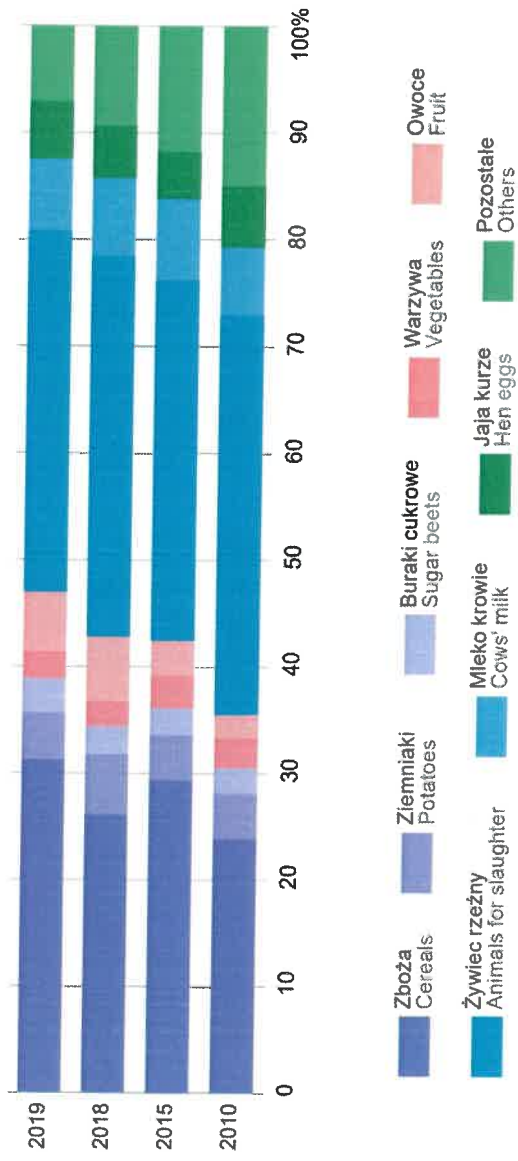
^a Łącznie z nawozami wieloskładnikowymi. ^b Dane Powszechnego Spisu Rolnego; w roku gospodarczym 2019/20 dane wstępne.
^a Including mixed fertilizers. ^b Data of the Agricultural Census; in 2019/20 farming year - preliminary data.

WYKRES 6 (62). WARTOŚĆ SKUPU PRODUKTÓW ROLNYCH (ceny bieżące)
CHART 6 (62). VALUE OF AGRICULTURE PRODUCTS PROCUREMENT (current prices)

na 1 ha użytków rolnych w zi
 per 1 ha of agricultural land in PLN

WYKRES 7 (63). TOWAROWA PRODUKCJA ROLNICZA (ceny stałe)
 CHART 7 (63). MARKET AGRICULTURAL OUTPUT (constant prices)

1.2.2 Kapitał ludzki i społeczny na OW w województwie

Liczba ludności zamieszkujących na terenach wiejskich naszego województwa w pod koniec 2021 roku wynosiła 535 035 osób, co stanowiło 31,91% ogółu mieszkańców, w tym 50,39% stanowili mężczyźni.

Tabela 11. Ludność według płci i wieku

WIEK	ogółem liczba mieszkańców w województwie	razem na OW	w tym mężczyźni na OW	% mężczyźni na OW	% kobiety na OW
OGÓŁEM	1 676 920	535 035	269 585	50,39	49,61
0-4 lata	72 461	23 748	12 209	51,41	48,59
5-9	78 395	27 563	14 082	51,09	48,91
10-14	89 257	32 016	16 166	50,50	49,50
15-19	78 642	27 366	14 386	52,57	47,43
20-24	83 685	31 535	16 208	51,40	48,60
25-29	101 207	38 334	19 969	52,10	47,60
30-34	115 351	39 359	20 686	52,56	47,90
35-39	139 532	43 190	22 317	51,68	48,44
40-44	138 233	42 725	22 023	51,55	48,45
45-49	125 574	40 155	20 818	51,85	48,15
50-54	100 537	33 946	17 427	51,34	48,66
55-59	99 293	33 556	17 341	52,68	47,30
60-64	122 309	38 418	19 717	51,33	48,67
65-69	123 103	33 908	16 740	49,37	50,63
70-74	97 306	23 488	11 060	47,09	52,91
75-79	44 987	10 241	4 186	40,88	59,12
80-84	33 351	7 550	2 395	31,73	68,27
85 lat i więcej	33 697	7 937	1 855	23,38	76,62

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych pozyskanych ze strony

http://swaid.stat.gov.pl/Demografia_dashboards/Raporty_predefiniowane/RAP_DBD_DEM_3.aspx;
stan na 31.12.2021 r.

Zmiany demograficzne

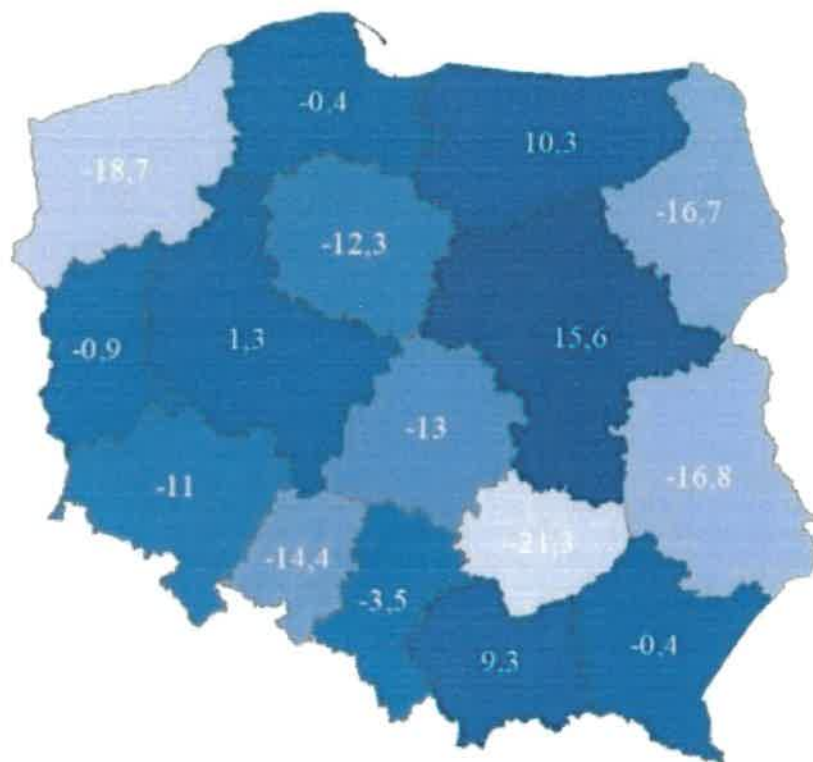
Prognozy demograficzne dla Polski nie są optymistyczne. Według najnowszych szacunków Głównego Urzędu Statystycznego w 2050 r. liczba ludności Polski ogółem spadnie do 33,951 mln osób. Jest to spadek o niemal 4,5 mln osób w stosunku do roku 2018, co oznacza zmniejszenie się liczby ludności w 2050 r. o ponad 11% (w roku 2018 liczba ludności Polski wynosiła 38 411 148 osób).¹

Tab. Prognoza liczby pracujących (w tys. osób) w Polsce w latach 2019-2050

2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034
14 791	14 968	15 176	15 356	14 756	14 525	14 206	13 781	13 616	13 794	14 115	14 594	15 240	15 800	15 867	15 472
2035	2036	2037	2038	2039	2040	2041	2042	2043	2044	2045	2046	2047	2048	2049	2050
16 368	16 367	16 357	16 343	16 330	16 318	16 307	16 300	16 285	16 271	16 249	16 220	16 194	16 161	16 128	16 097

Źródło: Barbara Dańska-Borsiak, Alicja Olejnik: „Analizy i prognozy polskiego rynku pracy. Przekrój wojewódzki”. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. Łódź 2021.

Rys. Względne zmiany liczby pracujących 2018-2050 (%)

Źródło: Barbara Dańska-Borsiak, Alicja Olejnik: „Analizy i prognozy polskiego rynku pracy. Przekrój wojewódzki”. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. Łódź 2021.

¹Barbara Dańska-Borsiak, Alicja Olejnik: „Analizy i prognozy polskiego rynku pracy. Przekrój wojewódzki”. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. Łódź 2021.

Tabela 12. Współczynnik obciążenia demograficznego

Wyszczególnienie	ogółem w województwie	razem na OW	w tym mężczyźni na OW
Ludność w wieku przedprodukcyjnym	288 318	99 986	51 262
Ludność w wieku produkcyjnym	991 575	333 224	182 087
Ludność w wieku produkcyjnym mobilnym	608 445	205 850	106 784
Ludność w wieku produkcyjnym niemobilnym	383 130	127 374	75 303
Ludność w wieku poprodukcyjnym	397 027	101 825	36 236
Mediana wieku (wiek środkowy)	42,8	40,5	39,7
Współczynnik obciążenia demograficznego - całkowity	69,1	60,6	48,1
Współczynnik obciążenia demograficznego ludnością w wieku przedprodukcyjnym	29,1	30,0	28,2
Współczynnik obciążenia demograficznego ludnością w wieku poprodukcyjnym	40,0	30,6	19,9

Tab. Prognoza liczby pracujących (w tys. osób) w województwie zachodniopomorskim w latach 2019-2050

2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034
675	675	671	665	657	651	646	641	637	633	628	623	622	621	620	618
2035	2036	2037	2038	2039	2040	2041	2042	2043	2044	2045	2046	2047	2048	2049	2050
616	614	612	609	607	605	602	600	597	595	592	588	585	582	578	575

Źródło: Barbara Dańska-Borsiak, Alicja Olejnik: „Analizy i prognozy polskiego rynku pracy. Przekrój wojewódzki”. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. Łódź 2021.

W latach 2002-2021 liczba mieszkańców województwa zachodniopomorskiego zmalała o 0,9%. Średni wiek mieszkańców wynosi 42,7 lat i jest porównywalny do średniego wieku mieszkańców całej Polski. Prognozowana liczba mieszkańców zachodniopomorskiego w 2050 roku wynosi 1 453 315, z czego 744 264 to kobiety, a 709 051 mężczyźni. Województwo zachodniopomorskie ma ujemny przyrost naturalny wynoszący -7 305. Odpowiada to przyrostowi naturalnemu -4,31 na 1000 mieszkańców zachodniopomorskiego².

²Dane ze strony <https://www.polskawliczbach.pl/zachodniopomorskie>, stan na 31.12.2021 r.

1.2.3 Rynek pracy i przedsiębiorczość na OW

Z „Analizy i prognozy polskiego rynku pracy. Przekrój wojewódzki” wynika, że w horyzoncie 2050 przewiduje się systematyczny spadek liczby pracujących w województwie zachodniopomorskim w tempie około 3 tys. rocznie. Najmniejsze spadki liczby pracujących prognozowane są na lata 2031–2036, kiedy to z każdym rokiem rynek pracy będzie notował ubytek rzędu 1,5 tys. osób. Z kolei ostatnie trzy lata okresu prognozy to już roczne straty liczby pracujących na poziomie 3,3 tys. osób.

W rejestrach powiatowych urzędów pracy regionu najliczniejszą kategorię stanowią osoby długotrwale bezrobotne (ponad ½) oraz powyżej 50. roku życia (niemal 1/3). Wysokim bezrobociem strukturalnym dotknięte są na południu i wschodzie regionu obszary popegeerowskie (szczególnie doświadczone negatywnymi konsekwencjami transformacji ustrojowej). Na terenach tych współczynnik aktywności zawodowej jest najniższy w kraju, podobnie wskaźnik zatrudnienia. Silną stroną, a zarazem szansą rynku pracy w województwie jest jeden z najwyższych w kraju udziałów zatrudnionych w sektorze usług, przy jednoczesnym niskim poziomie zatrudnienia w rolnictwie.³

Głównymi barierami rynku pracy na obszarach wiejskich województwa nadal są przede wszystkim niski, w stosunku do miast, poziom cyfryzacji oraz trudności komunikacyjne.

Z biegiem czasu sytuacja powinna jednak ulec zmianie – transformacja cyfrowa jest bowiem jedną z części Krajowego Planu Odbudowy (KPO). Zgodnie z jego założeniami w najbliższych latach usunięte powinny zostać przeszkody (prawne, administracyjne i organizacyjne), które utrudniają inwestycje w szybki internet i e-usługi. W założeniach KPO jest upowszechnienie dostępu do przewodowego i bezprzewodowego internetu na obszarach tzw. białych plam – zwiększy się zatem dostęp do nowoczesnej łączności w skali całej gospodarki. W planach jest również wyposażenie szkół w nowoczesny sprzęt multimedialny i oprogramowanie.

W 2011 roku udostępniono w Polsce Profil Zaufany, który jest kluczem do pozostałych e-usług: e-PIT, ePUAP, IKP i innych. Pandemia z 2019 roku spowodowała gwałtowne przyspieszenie w tworzeniu kolejnych innowacyjnych rozwiązań. Konieczność zamknięcia gospodarki oraz izolacja dużych grup społecznych, wynikających z kwarantanny lub zachorowania na COVID-19, wymusiła inwestycje w zakresie edukacji oraz w zakresie podstawowej obsługi medycznej i administracyjnej. **E-usługi stały się potrzebą dnia codziennego. Dzięki intensywnemu rozwojowi platform w tej chwili można korzystać z kilkuset e-usług publicznych zlokalizowanych na różnych platformach i portalach rządowych. Najpopularniejsze z nich to eObywatel i ePacjent.**

Usługi online – możliwość załatwienia sprawy bez wychodzenia z domu – ułatwiają funkcjonowanie mieszkańcom obszarów wiejskich, którzy korzystając z technologii cyfrowych, zyskują dostęp do nowych informacji, usług, produktów i treści cyfrowych.

W związku z wystąpieniem pandemii upowszechniła się nowa forma pracy – praca zdalna. To bardzo korzystne rozwiązanie dla tych mieszkańców obszarów wiejskich, którzy posiadają odpowiednie kwalifikacje i kompetencje, ale z racji miejsca zamieszkania mieli utrudniony dostęp do miejsc pracy, często właśnie z powodu mało rozwiniętej infrastruktury transportowej.

Warto tu jednak zauważyć, że zmiany, które zachodzą na rynku pracy mogą nasilić zjawisko bezrobocia technologicznego. Osoby bez umiejętności cyfrowych pozwalających na odnalezienie się w zakładzie pracy o wyższym stopniu zautomatyzowania czy gorzej radzące sobie w świecie zdominowanym przez pracę on-line są zagrożone utratą pracy lub wykonywaniem pracy poniżej ich rzeczywistych kwalifikacji. Stąd też wynika potrzeba jak najszybszej dostępności cyfrowej obszarów wiejskich, co stanowić będzie wyrównanie szans rozwojowych.

Sporą barierą są trudności komunikacyjne, dostępność transportowa wewnątrz regionu. Jeśli dzieci z obszarów wiejskich korzystają z gminnych autobusów dowożących je do szkoły, to już w przypadku osób dorosłych podróżowanie jest trudniejsze. Być może sytuacja poprawi się dzięki pieniądzą z rządowy fundusz Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych przeznaczonego na dofinansowanie projektów inwestycyjnych realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego: gminy, powiaty, miasta oraz ich związki na terenie całej Polski. W ramach Programu jednostki

³ Strategia rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030 (Źródło: UMWZ, Szczecin 2019)

samorządu terytorialnego mogą ubiegać się o dofinansowanie inwestycji realizowanej w jednym z 35 obszarów zakwalifikowanych do 4 priorytetów. Na liście inwestycji znajduje się m.in. budowa lub modernizacja infrastruktury drogowej. Program Inwestycji Strategicznych dąży do pobudzenia aktywności inwestycyjnej jednostek samorządowych, co w dalszej kolejności przełoży się na rozwój lokalnej przedsiębiorczości i powstanie nowych miejsc pracy, ale też poprawę warunków życia obywateli i zrównoważony rozwój w skali kraju.

1.2.4 Dochody i ubóstwo mieszkańców OW (dane w odniesieniu do średniej wojewódzkiej)

Tabela 1. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwach domowych

WYSZCZEGÓLNIENIE	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
	w zł						
Dochód rozporządzalny	1 426,85	1 482,90	1 652,60	1 722,23	1 801,11	1 862,09	2 028,69
w tym dochód do dyspozycji	1 384,42	1 441,21	1 603,90	1 674,78	1 750,91	1 813,33	1 991,52
w tym:							
z pracy najemnej	803,40	795,15	885,37	948,74	927,21	927,49	1 041,26
z gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie	27,56	21,10	17,52	7,39	7,27	8,77	11,90
z pracy na własny rachunek	124,20	122,90	143,06	150,04	155,63	144,98	161,07
ze świadczeń społecznych	404,79	469,49	502,47	555,43	648,15	736,94	775,00

Źródło: opracowanie własne WUP na podstawie danych GUS/BDL

W ciągu 7 lat minimalne wynagrodzenie za pracę wzrosło w Polsce z 1 750 zł w 2015 roku do 3 010 zł w 2022 roku. Najniższa krajowa wzrosła zatem o 1 260 zł.

Wzrost minimalnego wynagrodzenia na przestrzeni lat kształtował się następująco:

2015 r. – 1 750 zł,
 2016 r. – 1 850 zł,
 2017 r. – 2 000 zł,
 2018 r. – 2 100 zł,
 2019 r. – 2 250 zł,
 2020 r. – 2 600 zł,
 2021 r. – 2 800 zł,
 2022 r. – 3 010 zł.

Po roku 2016, w związku z wprowadzeniem Programu Rodzina 500 plus, nastąpiła także pewna poprawa sytuacji materialnej rodzin wielodzietnych i zmniejszenie zasięgu ubóstwa w tej grupie, choć nadal – jak podaje GUS – do najbardziej zagrożonych ubóstwem skrajnym należą osoby w gospodarstwach utrzymujących się ze świadczeń społecznych (poza emeryturami) oraz z rolnictwa, a także gospodarstwa, z co najmniej 3 dzieci oraz gospodarstwa z osobami dotkniętymi niepełnosprawnością.

Jak wynika z danych Polskiego Instytutu Ekonomicznego, od początku lat 90. zachodzą daleko idące zmiany dotyczące funkcji gospodarczej polskiej wsi. Coraz mniej mieszkańców wsi

zatrudnionych jest w rolnictwie, a jednocześnie coraz mniejsza część dochodu tych osób pochodzi z pracy w gospodarstwie rolnym.

W rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie w województwie zachodniopomorskim zatrudnionych było w latach:

2015 r. – 50 674 os.,
 2016 r. – 50 643 os.,
 2017 r. – 51 093 os.,
 2018 r. – 50 838 os.,
 2019 r. – 50 011 os.,
 2020 r. – 30 626 os.,
 2021 r. – 30 045 os.

Mieszkańcy wsi w niewielkiej mierze utrzymują się z rolnictwa, największy procent ich dochodu pochodzi z wykonywanej pracy najemnej. Znaczący element stanowią również świadczenia ubezpieczenia społecznego.

Liczba osób zagrożonych ubóstwem w wartościach bezwzględnych ogółem na OW i jako % zagrożonych ubóstwem w całym województwie

Tabela 2. Wskaźniki zagrożenia ubóstwem w gospodarstwach domowych

WYSZCZEGÓLNIENIE	2015	2016	2017	2018	2019
Osoby – w % ogółu osób w gospodarstwach – o wydatkach poniżej:					
relatywnej granicy ubóstwa	10,7	11,8	9,1	8,7	9,9
„ustawowej” granicy ubóstwa	8,1	9,7	7,4	5,4	7,4
minimum egzystencji	3,6	4,0	2,4	1,8	2,7

Źródło: opracowanie własne WUP na podstawie danych GUS/BDL

W 2019 r. najbardziej narażonymi na ubóstwo ekonomiczne w Polsce (a więc ubóstwo skrajne, relatywne i ustawowe) były gospodarstwa domowe utrzymujące się z tzw. niezarobkowych źródeł innych niż emerytury i renty oraz gospodarstwa domowe rolników. W 2019 r. ubóstwo skrajne dotyczyło, co dziesiątego mieszkańca polskiej wsi (niespełna 10%), czyli było ono czterokrotnie częstsze niż w przypadku osób z gospodarstw domowych mieszkających w miastach (ponad 2%).

Miejsce zamieszkania może znacząco różnicować różne zjawiska społeczne, w tym ubóstwo. Uwarunkowane jest to wieloma czynnikami, m.in. stopniem rozwoju gospodarczego, stopniem urbanizacji, typem funkcjonalnym danych miejscowości i ich udziałem w strukturze ludności, strukturą społeczno-demograficzną, a także wydarzeniami i procesami historycznymi. Te i wiele innych czynników znajduje odzwierciedlenie w danych dotyczących różnic w poziomie ubóstwa ekonomicznego między miastem a wsią.

Pozytywny wpływ na sytuację ekonomiczną najbiedniejszych i obniżenie udział osób żyjących w ubóstwie ma wsparcie ze strony państwa w zakresie nabywania i podnoszenia kwalifikacji zawodowych - jako ważnego czynnika zwiększającego średnie zarobki i aktywność zawodową. Równie ważne jest zapewnienie mieszkalnictwa społecznego i transportu publicznego, co zredukuje

wykluczenie społeczne i umożliwi osobom w trudnej sytuacji finansowej podjęcie pracy poza miejscem zamieszkania.

1.2.5 Infrastruktura na OW

W województwie zachodniopomorskim pobór wody do sieci wodociągowej w ¼ pochodzi z ujęć powierzchniowych, pozostała część z ujęć podziemnych.

W 2020 r. pobór wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w województwie zachodniopomorskim wyniósł 983,4 hm³ i stanowił 11,3% ilości wody pobranej w kraju.

Na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w 2020 r. zużyto 965,6 hm³ wody, tj. o 0,7% więcej niż w poprzednim roku.

Największą ilość zużytej wody odnotowano na potrzeby przemysłu 872,2 hm³ (90,8% całkowitego zużycia wody w województwie).

Natomiast siecią kanalizacyjną odprowadzono do wód lub do ziemi 70,5 hm³ ścieków komunalnych (więcej niż w 2019 r. o 2,9%, ale mniej niż w 2010 r. o 3,0%). Były one w całości oczyszczane, w tym 91,8% oczyszczone metodą podwyższonego usuwania biogenów.

Na terenie województwa w 2020 r. działało 283 oczyszczalni ścieków (przed rokiem – 279, a w 2010 r. – 379), z czego 250 oczyszczalni komunalnych oraz 33 przemysłowych.

Największy odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków odnotowano w 2020 r. w powiatach: m. Koszalin (100,0%) i kołobrzesckim (93,2%), zaś najmniejszy w: łobeskim (65,2%) i koszalińskim (65,7%).

W 2020 r. z oczyszczalni ścieków w województwie korzystało 83,4% ludności (94,8% ludności miast oraz 58,9% ludności wsi).

Długość sieci kanalizacyjnej w Polsce w 2021 r. wzrosła o prawie 3,9 tys. km (o 2,3%), a liczba przyłączy kanalizacyjnych do budynków mieszkalnych o 109,2 tys. sztuk (o 3,0%). Natomiast w układzie wojewódzkim najmniejszy przyrost długości sieci kanalizacyjnej w porównaniu z 2020 r. odnotowano w województwie zachodniopomorskim – o 1,1%.

Na koniec 2021 r. zagęszczenie sieci wodociągowej wyniosło 101,3 km na 100 km² i w porównaniu z rokiem poprzednim zwiększyło się o 0,2 km na 100 km². Podobnie jak w przypadku sieci kanalizacyjnej, najmniejsze zagęszczenie sieci wodociągowej występuje w województwie zachodniopomorskim – 50,6 km na 100 km² (wzrost o 0,6 km na 100 km²).

Przez obszar województwa przebiegają drogi krajowe o numerach: 3 (E65) jako DK3 i S3, 6 (E28) jako DK6, S6 i A6, 10 (w tym S10), 11, 13, 20, 22, 23, 25, 26, 31, 37, 93.

Drogi wojewódzkie, powiatowe oraz gminne w większości wymagają modernizacji i przebudowy zarówno ze względu na zły stan nawierzchni, jak i parametry techniczne. Dotychczasowe zaniedbania, wynikające z braku funduszy na prace remontowe, budowę obwodnic i bezkolizyjnych skrzyżowań na trasach o dużym natężeniu ruchu, doprowadziły do powstania tzw. wąskich gardeł w sieci drogowej. Mają one istotny wpływ na dostępność i atrakcyjność centrów gospodarczych, administracyjnych i turystycznych oraz portów morskich w regionie.

Największe zagęszczenie dróg krajowych występuje w pasie przygranicznym, lecz nie zapewniają one w pełni dogodnego połączenia regionu z pozostałą częścią kraju.

Główne ośrodki miejskie regionu (Szczecin, Koszalin, Świnoujście, Kołobrzeg, Stargard, Wałcz i Szczecinek) leżą w pobliżu granic województwa, co skutkuje ograniczoną dostępnością do nich z obszaru centralnej części regionu. W 2021 r. długość dróg publicznych w województwie zachodniopomorskim wyniosła 19 604,2 km. Środkowa i południowo-zachodnia część regionu znajduje się poza godzinnym zasięgiem drogami kołowymi do 7 najważniejszych ośrodków miejskich. Obszar ograniczonej dostępności obejmuje aż 30% powierzchni województwa i jest zamieszkiwany przez ok. 12% populacji województwa. Ponadto na

obszary przygraniczne oddziałują miasta leżące w województwach sąsiednich (Gorzów Wielkopolski, Słupsk i Piła).

Bardzo duże znaczenie ma rozwój osi Środkowoeuropejskiego Korytarza Transportowego CETC. Inicjatywa ta ma ułatwić efektywne kreowanie multimodalnych łańcuchów logistyczno-transportowych w układzie europejskim, od Bałtyku po Adriatyk, a w dalszej perspektywie po Morze Czarne i Egejskie. Środkowoeuropejski Korytarz Transportowy CETC pomaga w promocji transportu przyjaznego środowisku oraz rozwoju transportu kombinowanego, multimodalnego i intermodalnego.

Usługi dostępu Internetu w województwie są świadczone przez operatorów telekomunikacyjnych ogólnokrajowych w technologiach przewodowych oraz przez operatorów sieci komórkowych. Znaczącą pozycję mają również lokalni operatorzy telekomunikacyjni. Dostęp do Internetu w miastach zapewniają m.in. operatorzy telewizji kablowej. Tylko 12% łączy telefonicznych (tzw. głównych) znajduje się na terenach wiejskich. Gęstość sieci na obszarach wiejskich wynosi 104 łączy na 1 000 mieszkańców, przy poziomie 344 w miastach i 268 w województwie.

Na tle kraju stopień informatyzacji szkół województwa jest wysoki. Przeciętnie na jedną placówkę przypada 19 stanowisk komputerowych, z czego 16 jest podłączonych do Internetu. Stosunkowo wysoki jest stopień informatyzacji przedsiębiorstw województwa zachodniopomorskiego oraz wykorzystania technologii informatycznych w działalności gospodarczej. W skali kraju region zajmuje czołowe pozycje m.in. w dostępie firm do szerokopasmowego Internetu, wyposażeniu w sieci Intranet czy też ilości osób korzystających w pracy z komputera. Jest też liderem w dziedzinie składania przez firmy zamówień przez Internet.

Należy realizować prace nad budową samorządowej infrastruktury teleinformatycznej szerokopasmowego dostępu do sieci Internet opartej na koncepcji Zachodniopomorskiej Sieci Teleinformatycznej. Budowa tej sieci powinna nastąpić przy udziale środków finansowych Regionalnego Programu Operacyjnego – Działanie 3.1. Równocześnie należy przystąpić do tworzenia sieci partnerstwa interesariuszy społeczeństwa informacyjnego, działających wspólnie i synergicznie na rzecz innowacyjnego e-Rozwoju województwa zachodniopomorskiego. Wdrożenie ZST, opartej głównie na technologiach światłowodowych, ma sprzyjać przeciwdziałaniu wykluczeniu cyfrowemu, tworzeniu dedykowanych sieci misyjnych, dać impuls dla innowacyjności i rozwoju gospodarki opartej na wiedzy oraz poprawić oferty dostępu do szerokopasmowego Internetu dla mieszkańców regionu.

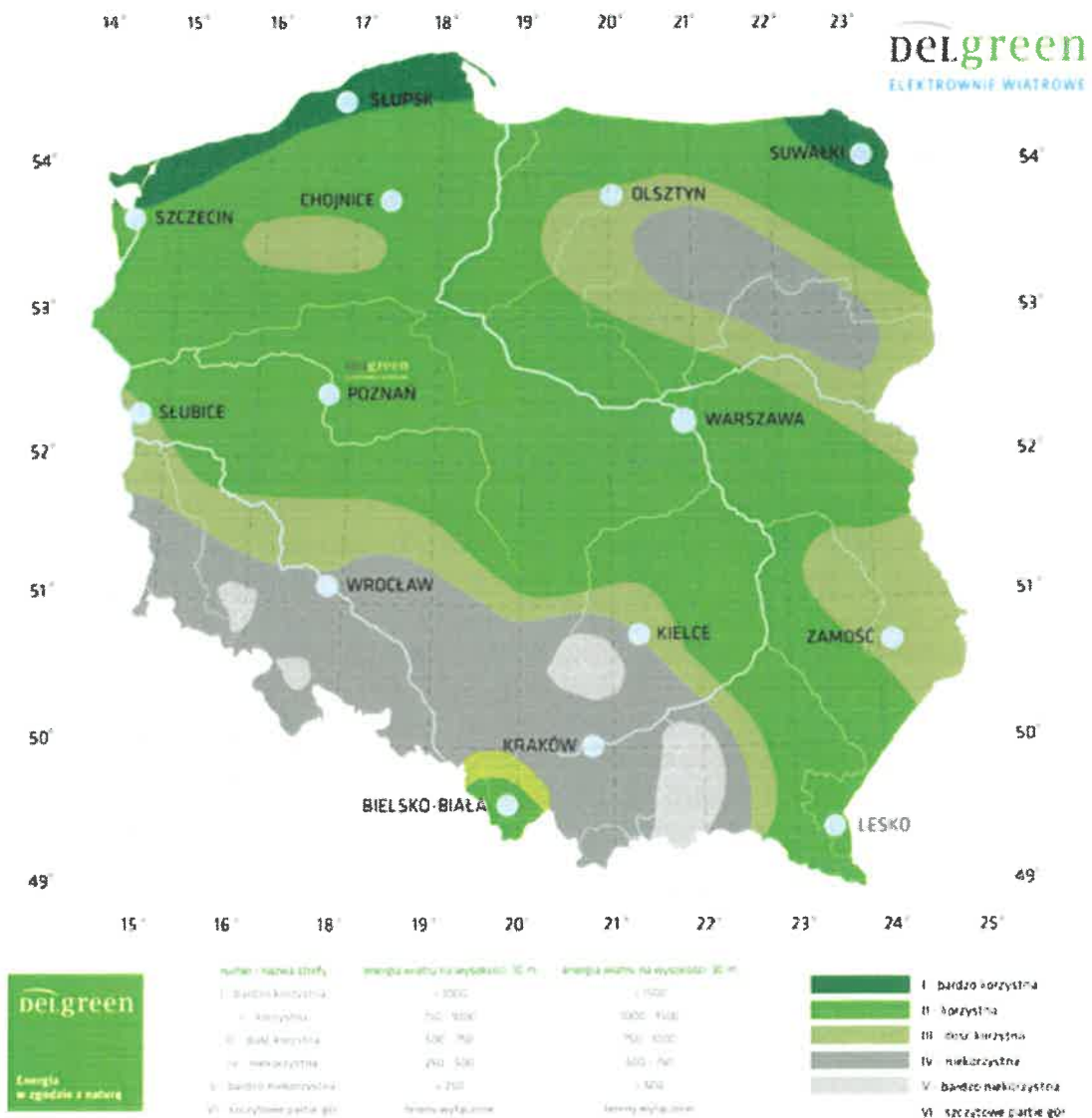
Największymi producentami energii elektrycznej i ciepłej w województwie są PGE Zespół Elektrowni Dolna Odra S.A. w Nowym Czarnowie (w skład którego wchodzi: Elektrownia Dolna Odra w Nowym Czarnowie oraz dwie elektrownie zlokalizowane w Szczecinie – Pomorzany i Szczecin), a także Miejska Energetyka Ciepła Sp. z o.o. w Koszalinie. Na obszarze województwa działalność w zakresie przesyłania energii elektrycznej prowadzi PSE-Operator S.A., natomiast w zakresie dystrybucji energii ENERGA S.A. i ENEA S.A. Do największych przemysłowych odbiorców energii elektrycznej w województwie należą Zakłady Chemiczne „Police” S.A. oraz Kronospan Szczecinek Sp. z o.o. Sieć energetyczna na terenach wiejskich jest często przestarzała, co nie gwarantuje stałych dostaw odbiorcom indywidualnym. Znaczna część linii przesyłających energię elektryczną na te obszary powstała na początku lat pięćdziesiątych, co sprawia, że ich jakość (również w przypadku urządzeń rozdzielczych) jest niezadowalająca. Ponadto jest to bariera dla rozwoju małych elektrowni, w tym elektrowni opartych o odnawialne źródła energii. Szczecin posiada tylko jedną linię zasilającą o napięciu 400 kV oraz niewystarczającą ilość linii o napięciu 220 kV. Koncesjonowaną działalność ciepłowniczą na obszarze województwa zachodniopomorskiego prowadzi 49 przedsiębiorstw, w tym 26 w zakresie wytwarzania ciepła, a 23 w zakresie jego przesyłania i dystrybucji. Największymi odbiorcami ciepła są przedsiębiorstwa komunalne, spółdzielnie mieszkaniowe oraz wspólnoty. W roku 2021 w województwie zachodniopomorskim w instalacje centralnego ogrzewania wyposażone było 91,2% ogólnej liczby mieszkań.

Dostęp do infrastruktury przesyłowej energii elektrycznej oraz gazu jest ciągle niewystarczający i wymaga inwestycji w celu wyrównania jego poziomu w całym województwie, głównie w małych miastach i na obszarach wiejskich. Niezbędne jest wsparcie modernizacji i rozwoju

systemów wytwarzania i dystrybucji energii. Preferowane powinny być rozwiązania w zakresie wytwarzania energii w układzie skojarzonym oraz większe wykorzystanie źródeł energii odnawialnej. Istniejące linie wysokiego napięcia na obszarze aglomeracji szczecińskiej, w pasie nadmorskim oraz w południowo-wschodniej części województwa wymagają znacznej rozbudowy i modernizacji sieci o napięciu 110 kV. Niezbędne jest zwiększenie pewności zasilania oraz planowany rozwój energetyki wiatrowej dużych mocy (m.in. w okolicach Choszczna, Recza, Myśliborza, Dębna, Barlinka, Krzęcina, Świnoujścia, Niechorza, Stepnicy, Reska).

Poprawa stanu infrastruktury energetycznej ma na celu zapewnienie wyższego poziomu usług dla lokalnej społeczności, przyciągnięcie inwestorów oraz podniesienie konkurencyjności i atrakcyjności regionu. Niezbędne jest aktywne włączanie się władz samorządowych w realizację „Polityki energetycznej Polski do 2030 roku”. Ważne jest, by w procesach określania priorytetów inwestycyjnych przez samorzady dążyć do skorelowania planów inwestycyjnych gmin i przedsiębiorstw energetycznych.

Województwo zachodniopomorskie jest krajowym liderem w wytwarzaniu energii wiatrowej. W pasie nadmorskim i w bezpośrednim jego sąsiedztwie panują najlepsze w Polsce warunki wiatrowe. W regionie zlokalizowanych jest 5 z 10 największych elektrowni wiatrowych w Polsce: Karścino-Mołotowo (moc 90 MW), Tymień (50 MW), Jagniątkowo (30,6 MW), Zagórze (30 MW) i Cisowo (18 MW). Utrzymuje się bardzo duże zainteresowanie inwestorów budową farm wiatrowych. Do tej pory zawartych jest ponad 30 umów o przyłączenie elektrowni na łączną moc ok. 700 MW.

W zachodniopomorskim produkuje się około 5 tysięcy gigawatogodzin energii elektrycznej wykorzystując OZE, stanowi to ponad 82 procent zapotrzebowania energetycznego województwa. Do końca września 2021 r. łączna moc instalacji OZE na Pomorzu Zachodnim przekroczyła 2000 MW, co stanowi 18,5 procenta mocy zainstalowanej w kraju. Nowe inwestycje znacząco wpłyną na zwiększenie produkcji energii ze źródeł odnawialnych. Planowane są kolejne elektrownie wiatrowe. W Elektrowni Szczecin wybudowany będzie nowoczesny kocioł fluidalny do spalania biomasy o mocy 68 MW, który rocznie zużywać będzie ok. 700 tys. ton paliwa zastępując wyeksploatowane urządzenia pracujące w oparciu o węgiel kamienny. Duże zapotrzebowanie na biomasę, jakie wystąpi w województwie, przyczyni się do zagospodarowania niewykorzystywanych obecnie gruntów, a w konsekwencji do aktywizacji terenów wiejskich.

Infrastruktura mieszkaniowa

W województwie zachodniopomorskim zasoby mieszkaniowe województwa zachodniopomorskiego w 2021 r. zostały określone na poziomie 691 476 i było to o 77 067 mieszkań więcej niż przed dekadą. Wzrost liczby mieszkań odnotowano we wszystkich powiatach województwa zachodniopomorskiego.

Liczba mieszkań przypadająca na 1 000 mieszkańców w województwie zachodniopomorskim w 2021 roku wynosiła 417. Wskaźnik ten jest zróżnicowany terytorialnie. Wysokie wartości osiągał w największych miastach regionu – Szczecinie (476 mieszkań na 1000 mieszkańców) oraz Koszalinie (453). Na jedno mieszkanie w województwie zachodniopomorskim, według wyników NSP 2021, przypadało przeciętnie 67,7 m² powierzchni użytkowej. Mieszkania wyposażone w wodociąg, ustęp, łazienkę i gaz z sieci w 2021 r. stanowiły 55,6% zasobu mieszkaniowego w województwie zachodniopomorskim. Liczba budynków wyposażonych w wodociąg, kanalizację i centralne ogrzewanie w okresie międzypisowym zwiększyła się o 9,9% do poziomu 183,5 tys. Budynki wyposażone dodatkowo w gaz z sieci w 2021 roku stanowiły 45,6% zasobu budynków w województwie zachodniopomorskim.

1.2.6. Zasoby środowiskowe na OW i zagospodarowanie przestrzenne

Powierzchnia geodezyjna województwa zachodniopomorskiego według stanu w dniu 1 stycznia 2021 wynosiła 22 904,72 ha.

Grunty orne stanowiły 85 279,7 ha, grunty leśne 84 316,5 ha, grunty zadrzewione i zakrzewione 6 395 ha, łąki trwałe 14 978 ha, pastwiska trwałe 71 976 ha, grunty rolne zabudowane 19 689 ha, sady 4 281 ha, grunty pod stawami 2 834 ha, grunty pod rowami 8 336 ha, grunty mieszkaniowe 14 127 ha, grunty przemysłowe 7 354 ha, grunty zurbanizowane niezabudowane 6 200 ha, grunty rekreacji i wypoczynku 5 802 ha, tereny komunikacyjne 58 207 ha

Ilość gospodarstw ekologicznych z certyfikatem w 2020 roku na terenie naszego województwa wynosiła 1707 a powierzchnia ekologicznych użytków rolnych w ha z certyfikatem to 76 490.

Ilość gospodarstw w okresie konwersji wynosiła 442, natomiast powierzchnia ekologicznych użytków rolnych w ha w okresie konwersji to 25 017.

Naturalne granice obszaru województwa stanowi: na północy wybrzeże Bałtyku oraz na zachodzie graniczna rzeka Odra. Południowa granica również ma charakter seminarialny odpowiadając w przybliżeniu zasięgowi ostatniego zlodowacenia. Od wschodu obszar województwa graniczy z województwem pomorskim, a na południu z województwem lubuskim i wielkopolskim. Przez obszar województwa przechodzi w okolicach Stargardu 15 południk długości geograficznej wschodniej, stanowiący ós środkowoeuropejskiej strefy czasowej.

Położenie geograficzne sprzyja rozwojowi gospodarczemu regionu ze względu na sąsiedztwo granicy z Niemcami, położenie na skrzyżowaniu ważnych szlaków transportowych na osi wschód zachód oraz północ-południe. Co ważniejsze dotyczy to zarówno transportu lądowego jak i morsko-rzecznego. Naturalne walory oraz zróżnicowanie warunków przyrodniczych sprzyja rozwojowi turystyki.

Krajobraz województwa zachodniopomorskiego został ukształtowany w czasie ostatniego zlodowacenia (Vistulianu), które zakończyło się około 11,5 tys. lat temu. Jego ślady dominują we współczesnej rzeźbie regionu Pomorza i nadają charakter tutejszym warunkom przyrodniczym. Na wybrzeżu, w pasie słabo zróżnicowanych nizin nadmorskich wydzielono dwa regiony-Pobrzeże Szczecińskie oraz Koszalińskie, składające się z szeregu mezoregionów.

Na południe od słabo urzeźbionych, nizinnych pobrzeży wyróżniono regiony pojezierne. Są to Pojezierza Zachodniopomorskie oraz Południowopomorskie, również składające się z licznych mezoregionów. Jest to obszar o zdecydowanie większej różnorodności morfologicznej i przyrodniczej.

Młodo-glacialne pochodzenie rzeźby terenu województwa zachodniopomorskiego uwidacznia się przede wszystkim w dużym zróżnicowaniu powierzchni terenu. Pod względem hipsometrii, północna, nadmorska część obszaru województwa jest położona najniżej oraz jest stosunkowo słabo zróżnicowana. Większą część terenu zajmują słabo zróżnicowane obszary wysoczyzn morenowych płaskich i falistych (w części zachodniej) oraz dennomorenowych (w części wschodniej), przecinane dolinami rzek przymorskich w przybliżeniu, o południkowym przebiegu. Dominujące wysokości nie przekraczają na ogół 40 m n.p.m. Urozmaicenie wprowadzają drobne, izolowane fragmenty moren czołowych subfazy wolińskiej ostatniego zlodowacenia, które kulminują na wysokościach ponad stumetrowych w północnej części wyspy Wolin. Interesującym urozmaiceniem są elementy morfologii terenu związane z działalnością morza w postaci piaszczystych mierzei-największym obszarem jest tu wydmy zamknięte Bramy Świny oraz piaszczyste mierzeje jezior przymorskich na Pobrzeżu Trzebiatowskim.

Największym zbiornikiem wodnym jest Zalew Szczeciński, poza tym jest wiele jezior, z których największe to Dąbie, Miedwie, Jamno, Drawsko, Wielimie, Bukowo, Lubie, Pile, Płoń, Woświn, Kopań oraz Ińsko. Przez województwo przepływa kilkadziesiąt rzek, w tym druga pod względem długości rzeka kraju: Odra oraz wiele mniejszych, z których największe leżące w całości na terytorium województwa są: Rega (ok. 180 km), Parsęta (ok. 135 km), Ina (ok. 129 km) i Płonia (ok. 79 km).

Tereny bogatych florystycznie i faunistycznie siedlisk nieleśnych koncentrują się głównie w dolinach rzecznych. Zasługujące na szczególną ochronę ekosystemy, siedliska przyrodnicze, okazy gatunków i ich siedliska, twory przyrody oraz krajobraz, zostały objęte formami ochrony przyrody.

Stan środowiska województwa zachodniopomorskiego powoli i systematycznie ulega poprawie. Jest ona wynikiem bardziej racjonalnego korzystania z zasobów, działań naprawczych realizowanych zarówno przez użytkowników środowiska, jak i samorządy, zwiększonej świadomości ekologicznej społeczeństwa oraz dostępności środków finansowych, krajowych i unijnych, na realizację inwestycji ekologicznych.

W województwie funkcjonuje 95 zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza. Stanowi to 5% ogólnej liczby tych zakładów w Polsce, co lokuje region na 8. Miejscu w kraju.

Obszary Natura 2000 w województwie zachodniopomorskim

Obszary chronione obejmują 10 573,9 km², co stanowi 46% powierzchni województwa. Na zasoby krajowego systemu obszarów chronionych wraz z otulinami przypada 5 866 km² (25,6% powierzchni). W województwie wyznaczono liczne obszary wchodzące w skład Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000. Ich łączna powierzchnia - z wyłączeniem obszarów morskich - wynosi 8 512,84 km², co stanowi ok. 37,2% powierzchni województwa. Ochrona tych terenów ma na celu ograniczenie działań mogących w znaczący sposób pogorszyć stan siedlisk przyrodniczych oraz negatywnie wpływać na gatunki roślin i zwierząt, dla których utworzony został obszar Natura 2000. Przy planowaniu inwestycji należy uwzględnić ich oddziaływanie na środowisko. Ustanowione obszary Natura 2000 nie powinny jednak ograniczać działalności lokalnych społeczności ani blokować przedsięwzięć budowlanych czy infrastrukturalnych, choć w obowiązującym porządku kulturowo-

prawnym trudno o wdrożenie efektywnego modelu zrównoważonego rozwoju, godzącego pozornie sprzeczne interesy.

W województwie zachodniopomorskim znajduje się 21 obszarów specjalnej ochrony ptaków (OSO) i 64 obszary mające znaczenie dla Wspólnoty (OZW). Obszary specjalnej ochrony ptaków zajmują łącznie 30% powierzchni województwa, a obszary mające znaczenie dla Wspólnoty zajmują 19% jego powierzchni. Należy podkreślić, iż znaczna część granic obszarów Natura 2000 pokrywa się wzajemnie i zajmuje ten sam obszar stanowiąc **38%** terytorium województwa, najwyższy wskaźnik w Polsce ponad dwukrotny.

Województwo zachodniopomorskie jest jednym z najbogatszych regionów w Polsce pod względem powierzchni i liczby obszarów naturalnych, na co niewątpliwie ma wpływ ogromne bogactwo przyrodnicze oraz dobrze udokumentowane jego zasoby (waloryzacje przyrodnicze wszystkich gmin oraz waloryzacja przyrodnicza województwa).

W skali kraju województwo zachodniopomorskie wyróżnia się stosunkowo dużymi zasobami siedlisk i gatunków chronionych w sieci Natura 2000 oraz wyjątkowo niezłym rozpoznaniem ich rozmieszczenia

W województwie zachodniopomorskim funkcjonują 2 parki narodowe, 7 parków krajobrazowych oraz 114 rezerwatów przyrody o różnej typologii, m.in. florystyczne, leśne, torfowiskowe, krajobrazowe. Łączna powierzchnia obszarów tworzących krajowy system obszarów chronionych stanowi około 20 % ogólnej powierzchni województwa zachodniopomorskiego.

Zachodniopomorskie jest jednym z najcenniejszych przyrodniczo regionów Polski. To tu właśnie zachowały się najlepiej wykształcone wielkie torfowiska, jeziora dystroficzne, torfowe i trzęsawiska, a także świeże i wilgotne łąki i mechowiska, nadmorskie klify, wydmy, lasy wydmore itd. Zgodnie z Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego (2002) różnorodność środowisk i bogactwo zasobów użytkowych obszaru województwa zachodniopomorskiego stanowią zarówno o rozwoju wielu funkcji gospodarczych uwarunkowanych środowisko, jak i o konieczności zachowania w możliwie najmniej zmienionej postaci poszczególnych elementów środowiska lub obszarów o unikatowych wartościach przyrodniczych o znaczeniu ponadlokalnym. W procesie zrównoważonego rozwoju województwa uwarunkowania przyrodnicze uwzględniające ochronę środowiska i warunki korzystania z jego zasobów są podstawą do utrwalania rozwoju ekologicznie zrównoważonego (Plan zagospodarowania... 2002).

Konfliktogenność, której wyrazem jest spontaniczne tworzenie w strukturze wsi enklaw zabudowy mieszkaniowej kształtowanych wyłącznie przez inwestora bez całościowych koncepcji rozwoju przestrzennego, będzie się wzmacniać. Przesunięcia w strukturze funkcjonalnej wsi w kierunku nowych funkcji podporządkowują zmianom działalność gospodarczą jej mieszkańców w kierunku kategorii usług. Zanikają związki z kulturą agrarną, których oddziaływanie zostało przesunięte na odległe peryferia jednostek osadniczych. Istotnym zmianom ulega fizjonomia krajobrazu wsi podmiejskiej przekształcającej się w krajobraz przedmieścia. Najbardziej istotnym problemem jest dezintegracja przestrzenna wzmagająca poczucie braku ładu przestrzennego. Bezsilność lokalnych władz samorządowych, czasem także przyzwolenie, wobec spontanicznego rozwoju przekształceń wymaga zmian w sposobie interpretacji przestrzeni podmiejskiej i jej zarządzania w aspekcie zrównoważonego rozwoju. Proces urbanizacji wsi przebiegający w sposób kontrolowany pozwala na kreowanie innego wizerunku wsi, nie tylko postrzeganego w negatywnych aspektach.

Środowisko w województwie zachodniopomorskim jest narażone na możliwą degradację. Dla celów rolniczych oraz inwestycyjnych pozyskiwane są grunty dotychczas zadrzewione lub zalesione czy też inne cenne przyrodniczo. Są w województwie przykłady wycinki nawet 20-30 hektarowych obszarów leśnych (20-30 letni las), które pogłębiają tylko kryzys ekologiczny klimatyczny oraz wodny. Usuwane są w dalszym ciągu cenne enklawy znajdujące się na gruntach rolnych. Ustanowione obszary Natura 2000 nie powinny jednak ograniczać działalności lokalnych społeczności ani blokować przedsięwzięć budowlanych czy infrastrukturalnych, choć w obowiązującym porządku kulturowo-prawnym trudno o wdrożenie efektywnego modelu zrównoważonego rozwoju, godzącego pozornie sprzeczne interesy.

Wszelkie obszary cenne przyrodniczo, stanowią immanentną i nienaruszalną wartość ekosystemów znajdujących się na terenie województwa. Lokalizacja jakichkolwiek inwestycji niezwiązanych z zachowaniem lub podniesieniem walorów przyrodniczych tych obszarów jest niedopuszczalna. Tereny te oprócz zalet krajobrazowo-przyrodniczych odgrywają kluczową rolę w zachowaniu różnorodności biologicznej, integralności biocenoz, a także wpływają na poprawę jakości powietrza, wód i lokalnego mikroklimatu. W czasach kryzysu środowiskowego wszelki postęp musi spełniać wymogi ekologii i humanizmu, przyczyniając się jednocześnie do rozwoju człowieka i nie degradując przy tym jego otoczenia przyrodniczego. W miarę możliwości należy też dążyć do powiększania takich obszarów, co przysłuży się podniesieniu, jakości życia (czyste powietrze, czysta woda, lepsza retencja) lokalnych społeczności. Postęp rozumiany, jako kolejne inwestycje, które zwiększają wolumen dóbr materialnych jest w gruncie rzeczy regresem, gdy niszczy środowisko naturalne oraz człowieka. W aktualnych przekazach gremiów naukowych dominuje postulat, aby w stosunkach człowieka z przyrodą postawa dominacji i walki ustąpiła postawie partnerstwa i opiekuństwa. W czasach tak wielkich i postępujących zmian klimatycznych nie jest to kwestia wyboru, lecz obowiązku wobec natury i społeczeństwa.

Względna stabilizacja stanu środowiska w województwie zachodniopomorskim jest wynikiem bardziej racjonalnego korzystania z zasobów, działań naprawczych realizowanych zarówno przez użytkowników środowiska, jak i samorządy, zwiększonej świadomości ekologicznej społeczeństwa oraz dostępności środków finansowych, krajowych i unijnych, na realizację inwestycji ekologicznych.

Należy podjąć działania edukacyjne mające na celu podniesienie świadomości lokalnych społeczności dotyczących przyczyn i skutków zanieczyszczenia wód, w szczególności eutrofizacji oraz retencji. Objęcie monitoringiem gospodarstw prowadzących produkcję zwierzęcą na dużą skalę (np. powyżej 50 DJP). Zachowanie stref buforowych w postaci zadrzewień i zakrzaczeń w pobliżu zbiorników i cieków wodnych ograniczających spływy azotu i fosforu. Wspierać wszelkie inicjatywy służące racjonalnemu stosowaniu nawozów naturalnych i syntetycznych oraz ś.o.r. Działania te prowadzić z udziałem organizacji rolniczych oraz Zachodniopomorskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego.

Rolnictwo ze względu na wielkość powierzchni, które obejmuje oraz stosowane środki wspomagające jak i ochronne wywiera silną presję na środowisko. Mimo wielu działań edukacyjnych i rozwiązań prawnych np. "Dyrektywa Azotanowa" obserwuje się szereg nieprawidłowości. Silna konkurencja oraz niska rentowność produkcji rolniczej powoduje potrzebę wzrostu plonu, co często odbywa się kosztem środowiska i konsumenta. Środki ochrony roślin oraz nawozy stosowane nieumiejętnie oraz w nadmiernych ilościach nie podlegają rozkładowi mikrobiologicznemu i są przemieszczane wraz ze spływem powierzchniowym do wód.

Bywa, że skala, w której przygotowano studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego nie jest właściwa dla projektowania urbanistycznego, zaś skala planów miejscowych – zbyt dokładna. Chaotyczna i nieprzemysłana urbanizacja, spowodowana napływem mieszkańców miast, powoduje utratę naturalnych walorów krajobrazowych wsi, a także wzmaga presję na środowisko. Uszczelnianie podłoża, oraz postępująca urbanizacja obszarów wiejskich jest przyczyną zwiększonego spływu powierzchniowego, mniejszej retencji, a także silniejszego zanieczyszczenia wód poprzez dużą koncentrację zanieczyszczeń komunalnych. Obserwuje się również zjawisko „zabudowywania” gruntów wokół zbiorników wodnych, co powoduje w/w skutki jak też utrudnia korzystanie innym obywatelom z dóbr wspólnotowych. Plany miejscowe powinny być bardzo dokładne i w każdym przypadku uwzględniać aspekt środowiskowy, ewentualne oddziaływanie na środowisko.

1.2.7 Zasoby dziedzictwa kultury

Ważnym zadaniem jest dalsze podtrzymywanie działalności i wspieranie Kół Gospodyń Wiejskich oraz innych społecznych gremiów. Koła Gospodyń Wiejskich to prężnie działające organizacje, które podejmują się wielu lokalnych inicjatyw społecznych i wzmacniają kapitał ludzki na obszarach wiejskich. Nie tylko integrują lokalną społeczność, ale też współpracują z samorządami, szkołami,

ośrodkami kultury i innymi organizacjami pozarządowymi. Pielęgnują polską tradycję i wywierają silny wpływ na rozwój polskiej wsi, prowadząc różnorodną działalność, taką jak np. popularyzacja oświaty na wsi czy organizacja różnego rodzaju kursów (np. szycia, gotowania, pieczenia, robótek ręcznych). Są narzędziem do rozwoju kapitału ludzkiego na obszarach wiejskich – podejmowane przez nie inicjatywy są nauką dobrej organizacji i okazją do nabycia wielu kompetencji miękkich. Promują swoje miejscowości, sztukę ludową, organizują festyny i jarmarki. Z uwagi na zaangażowanie w rozwój miejscowości, na terenie których działają, są również szkołami społeczeństwa obywatelskiego.

Oświata rolnicza

Zagrożeniem dla utrzymania odpowiedniego poziomu i jakości produkcji rolniczej, a w konsekwencji dla konkurencyjności rolnictwa, jest pogłębiający się deficyt wykwalifikowanych pracowników. Rozwiązaniem tego problemu jest wprowadzanie innowacji, szczególnie technicznych, ponieważ są one drogą do wzrostu wydajności pracy. Jednak wprowadzanie nowych technologii wiąże się z zatrudnianiem wysokokwalifikowanych pracowników i korzystaniem z usług specjalistów. Stąd szczególne znaczenie ma system edukacji na poziomie średnim oraz wyższym, dostosowany do miejscowych uwarunkowań, które determinują sposób prowadzenia działalności rolniczej i decydują o jej opłacalności. Niestety w ostatnich latach, z powodu niewystarczającej liczby chętnych, kierunki kształcenia rolniczego uległy likwidacji lub borykają się wieloma trudnościami.

W przypadku szkół średnich za właściwe należy uznać objęcie niektórych z nich patronatem Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, co sprzyja podniesieniu poziomu kształcenia i atrakcyjności tych szkół. W rezultacie powoduje to stabilizację kształcenia w tych szkołach, a co za tym idzie zapewnia coroczny dopływowi do rolnictwa pewnej liczby wykwalifikowanych pracowników.

W odniesieniu do szkół wyższych należy stwierdzić, że aktualna sytuacja jest trudniejsza. Kierunki rolnicze z przyczyn ekonomicznych, ze względu na brak wymaganej liczby kandydatów, nie każdego roku są uruchamiane. Z tego powodu absolwenci szkół średnich, w tym tych działających pod patronatem MRiRW, pragnący podwyższyć kwalifikacje w ramach studiów w swoim regionie nie zawsze mają szansę na kontynuowanie nauki na kierunkach rolniczych lub z nimi spokrewnionymi. Kandydaci ci często podejmują studia niekoniecznie powiązane z rolnictwem, co nie rozwiązuje problemu braku wysoko wykwalifikowanej kadry lub kończą edukację na poziomie średnim, ponieważ nie stać ich na studiowanie w ośrodkach oddalonych od miejsca zamieszkania. Brak ciągłości kształcenia powoduje także pogłębianie na uczelniach luki pokoleniowej, co grozi całkowitym zanikiem kształcenia na niektórych kierunkach, a w niedalekiej przyszłości pogłębieniem deficytu wykształconej kadry w regionie. W tym miejscu należy dodać, że kształcenie w ośrodkach oddalonych od swojego regionu w przypadku rolnictwa też nie rozwiązuje problemu, ponieważ absolwenci szkół wyższych często podejmują pracę w rejonie związanym z miejscem studiowania. Zasadne byłoby zatem wdrożenie podobnego jak w przypadku szkolnictwa średniego wsparcia np. przez MRiRW niektórych kierunków studiów, co pozwoliłoby na kształcenie ukierunkowane na rozwiązywanie miejscowych problemów i sprzyjałoby podwyższeniu poziomu innowacyjności, a co za tym idzie konkurencyjności i atrakcyjności wykonywanej pracy. Wsparcie takie powinno być dwustronne, tzn. dotyczyłoby z jednej strony wprowadzenia motywacyjnych stypendiów dla studentów a z drugiej powinno pozwolić na zmodernizowanie bazy dydaktycznej np. w nowoczesne środki dydaktyczne z zakresu rolnictwa 3.0 (precyzyjnego) i tzw. rolnictwa 4.0 (inteligentnego).

Priorytetem powinno być, wprowadzenie systemu wsparcia dla uczelni wyższych ukierunkowane na kształcenie określonej liczby specjalistów na potrzeby regionu. Realizacja tego priorytetu powinna być powiązana z wyrównywaniem szans w postaci programu stypendialnego dla kandydatów oraz z możliwością modernizacji bazy dydaktycznej i programów studiów dostosowanych do miejscowych (regionalnych) potrzeb.

1.3. Diagnoza sytuacji w rolnictwie w województwie zachodniopomorskim

W zachodniopomorskim coraz mniej rolnictwa. Według wstępnych wyników Powszechnego Spisu Rolnego, w 2020 r. w województwie zachodniopomorskim utrzymała się notowana od wielu lat tendencja spadku liczby gospodarstw rolnych (o 6,6%), przy jednoczesnym wzroście ich średniej powierzchni (o 3,7%). W porównaniu z wynikami uzyskanymi w PSR 2010 zmniejszeniu uległa powierzchnia gruntów ogółem użytkowanych w gospodarstwach rolnych (o 6,9%). W analizowanym okresie najbardziej zwiększyła się populacja drobiu (o 35,4%) i bydła (o 13,5%), wobec spadku pogłowia w pozostałych grupach zwierząt gospodarskich.

1.3.1. Zasoby ziemi rolniczej i struktura jej użytkowania

Powierzchnia gruntów ogółem użytkowanych w gospodarstwach rolnych w 2020 r. wyniosła 939,4 tys. ha i w porównaniu z danymi z 2010 r. była mniejsza o 6,9% (w Polsce zmniejszyła się o 3,5%).

Powierzchnia użytków rolnych w 2020 r. w gospodarstwach rolnych wynosiła 881,5 tys. ha, natomiast powierzchnia użytków rolnych w dobrej kulturze – 870,0 tys. ha (w 2010 r. odpowiednio 909,8 tys. ha i 871,4 tys. ha), co stanowiło 93,8% ogólnej powierzchni gospodarstw rolnych ogółem i 98,7% powierzchni użytków rolnych.

W porównaniu z 2010 r. w strukturze użytkowania gruntów udział powierzchni użytków rolnych w powierzchni ogólnej zwiększył się o 3,6 p. proc. Odnotowano również wzrost udziału powierzchni zasiewów (o 5,5 p. proc.) i trwałych użytków zielonych (o 4,0 p. proc.). Zmniejszył się natomiast udział użytków rolnych pozostałych (o 2,6 p. proc.), pozostałych gruntów (o 3,4 p. proc.) oraz lasów i gruntów leśnych (o 0,2 p. proc.).

Powierzchnia zasiewów w gospodarstwach rolnych wyniosła 667,0 tys. ha i w porównaniu z 2010 r. wzrosła o 0,9% (w Polsce odnotowano wzrost o 3,6%). Wzrosła również powierzchnia trwałych użytków zielonych (o 18,2%). Odnotowano znaczny spadek powierzchni pozostałych użytków rolnych (o 70,0%), upraw trwałych (o 66,5%) oraz gruntów ugorowanych (o 51,5%).

Udział województwa zachodniopomorskiego w krajowej powierzchni zasiewów w 2020 r. stanowił 6,2% (wobec 6,4% w 2010 r.). W **strukturze zasiewów** w porównaniu z 2010 r. zwiększył się udział buraków cukrowych (o 0,5 p. proc.), zbóż ogółem (o 0,2 p. proc.) i warzyw (o 0,1 p. proc.), natomiast zmniejszył się udział rzepaku i rzepiku (o 4,7 p. proc.) oraz ziemniaków (o 0,4 pkt. proc.).

Udział województwa zachodniopomorskiego w krajowej powierzchni rzepaku i rzepiku wynosił 8,8%, buraków cukrowych – 6,2% uprawy zbóż ogółem – 5,8%, ziemniaków – 5,4%, a warzyw gruntowych – 2,2%.

W przekroju terytorialnym największy udział powierzchni zasiewów w powierzchni użytków rolnych odnotowano w powiecie pyrzyckim (90,3%), natomiast najmniejszy – w m. Świnoujście (14,1%).

„Źródło danych GUS”

TABL. 1(89). POWIERZCHNIA UŻYTKÓW ROLNYCH WEDŁUG RODZAJÓW UŻYTKÓW ^a			
Stan w czerwcu AGRICULTURAL LAND AREA BY LAND TYPE ^a As of June			
WYSZCZEGÓLNIENIE		Ogółem Total	W tym gospodarstwa indywidualne Of which private farms
		w tys. ha	in thousands
O G Ó Ł E M	2010 ^b	909,8	619,2
	2015	837,1	637,2
	2019	856,1	692,6
	2020^b	881,5	674,9
W dobrej kulturze rolnej		870,0	666,5
Pod zasiewami		667,0	494,5
Grunty ugorowane		15,2	11,2
Uprawy trwałe		9,4	8,2
Ogrody przydomowe		0,5	0,5
Łąki trwałe		152,1	130,6
Pastwiska trwałe		25,8	21,5
Pozostałe		11,5	8,4
a Według siedziby użytkownika. b Dane Powszechnego Spisu Rolnego; w 2020 r. dane wstępne. a By residence of the holder. b Data of the Agricultural Census; in 2020 preliminary data.			

TABL. 2. POWIERZCHNIA GEODEZYJNA WEDŁUG KIERUNKÓW WYKORZYSTANIA
Stan w dniu 1 stycznia

Źródło: dane Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii.

WYSZCZEGÓLNIENIE	2010	2015	2020	2021	w odsetkach in percent
	w ha in ha				
Powierzchnia ogólna	228924 8	228924 8	229047 2	229047 2	100,0
Użytki rolne	112945 0	111924 6	112791 1 ^a	112688 0 ^a	49,2
Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione	848816	857312	848844	849560	37,1
Grunty pod wodami powierzchniowymi	120361	117848	121262	121022	5,3
Grunty zabudowane i zurbanizowane	96802	95880	103974 ^b	104774 ^b	4,6
Użytki ekologiczne	4195	4486	5595	5614	0,2
Nie użytki	76257	74771	72888	72638	3,2

Tereny różne	13367	19706	9998	9984	0,4
--------------	-------	-------	------	------	-----

Ochrona obszarów wiejskich

Zagrożeniem dla utrzymania odpowiedniego poziomu produkcji rolniczej jest szybko postępujące na obszarach wiejskich, szczególnie tych położonych w sąsiedztwie głównych ośrodków miejskich, zjawisko zatracania pierwotnych funkcji wiejskich. Zmniejszeniu ulega powierzchnia użytków rolnych, niestety również tych o potencjalnie wysokiej wartości bonitacyjnej, oraz produkcja roślinna i zwierzęca. Coraz wyraźniej zaznacza się funkcja mieszkaniowa, usługowa i komunikacyjna. Wyraźny napływ ludności miejskiej generuje potencjalne konflikty społeczne i kulturowe. Biorąc pod uwagę strategiczne znaczenie rolnictwa dla bezpieczeństwa państwa, jakim jest produkcja żywności, należy pokreślić, że działalność rolnicza na takich terenach powinna podlegać szczególnej ochronie. Działalność rolnicza nie powinna podlegać presji ludności miejskiej, która realizując swoje osobiste potrzeby dąży czasami do zmiany sposobu gospodarowania nawet tych rolników, którzy prowadzą działalność rolniczą zgodnie z zasadami dobrej praktyki rolniczej.

Priorytetem powinno być, powiązanie poprawy planowania przestrzennego ze wzmocnioną ochroną obszarów wiejskich, uwzględniającą szczególnie grunty o potencjalnie wysokiej wartości bonitacyjnej. Działania te powinny być łączone ze wzmoczoną akcją edukacyjną i informacyjną, które podkreślałyby znaczenie zachowania funkcji obszarów wiejskich.

1.3.2. Środowiskowy wymiar produkcji rolnej ze szczególnym uwzględnieniem gospodarki wodnej

Gleby województwa zachodniopomorskiego charakteryzują się dużym zróżnicowaniem typologicznym, różną klasą bonitacyjną i kompleksem przydatności rolniczej. Pod względem jakości użytkowej przeważają gleby średniej jakości (klasy IVa i IVb), które zajmują około 50% powierzchni wszystkich gruntów ornych. Gleby słabej i najsłabszej jakości (klasy V i VI), które zajmują ponad 25% powierzchni gruntów ornych. Najmniej jest gleb bardzo dobrych oraz dobrych (klasy I, II oraz IIIa i IIIb), które zajmują około 20% powierzchni gruntów ornych. W ogólnej powierzchni użytków rolnych przeważają grunty orne, stanowiące około 80%, użytki zielone stanowią 20%, a sady około 1%.

Warunki, jakie winny być spełnione, aby negatywne oddziaływanie produkcji rolnej na środowisko było jak najmniejsze, to np.:

- wskazane jest rozdrobnienie gruntów tworzące w krajobrazie mozaikowate układy z licznymi kępami zadrzewień, miedzami, małymi lasami;
- występowanie wśród upraw rolniczych obszarów nieużytkowanych rolniczo (kiedyś zwanych nieużytkami, a dziś nazywanych użytkami ekologicznymi), jak: oczka wodne, torfowiska, skarpy porośnięte ciepłolubną roślinnością itp.;
- utrzymanie niskich dawek nawozów mineralnych i pestycydów oraz stosowanie do podniesienia wydajności pól kompostu, nawozów organicznych, zmianowania roślin, nawozów mineralnych naturalnego pochodzenia (mielone minerały, suszone rośliny, np. morskie itp.);
- utrzymanie dobrej, nie zbitej struktury gleby między innymi poprzez unikanie stosowania ciężkich maszyn rolniczych;
- uprawianie tradycyjnych odmian roślin i hodowla lokalnych ras zwierząt gospodarskich, co stwarza warunki do uzyskania dziś już unikalnych produktów najwyższej, poszukiwanej jakości.

Rozwój zrównoważony

Funkcjonuje wiele definicji tego pojęcia. Czasami używane jest pojęcie ekorozwój, ale zgodnie z polskim ustawodawstwem posługujemy się terminem rozwój zrównoważony. Jedną z definicji rozwoju zrównoważonego sformułował A. Kassenberg (1998). Ekorozwój, czyli rozwój zrównoważony, zachodzi wtedy, gdy następuje:

- zachowanie możliwości odtwarzania się zasobów odnawialnych,
- efektywne użytkowanie zasobów nieodnawialnych i dążenie do ich zastępowania odnawialnymi,
- stopniowe eliminowanie z procesów gospodarczych oraz z innych stosowania substancji niebezpiecznych i toksycznych,
- ograniczanie odprowadzania zanieczyszczeń do środowiska i przestrzeganie granic wyznaczonych jego odpornością na degradację,
- stała ochrona przyrody, w tym różnorodności biologicznej, na czterech poziomach: krajobrazowym, ekosystemowym, gatunkowym i genowym,
- tworzenie przedsiębiorstwom warunków do uczciwej konkurencji w dostępie do ograniczonych zasobów oraz możliwości odprowadzania zanieczyszczeń, uspołecznienie procesów podejmowania decyzji dotyczących zwłaszcza lokalnego środowiska,
- dążenie do zapewnienia poczucia bezpieczeństwa ekologicznego ludziom, rozumianego, jako zapewnienie warunków do zdrowia fizycznego, psychicznego i społecznego (tworzenie i kultywowanie więzi rodzinnych oraz lokalnych).

Wpływ na stan jakości środowiska ma wiele czynników. Jednym z najistotniejszych jest rolnictwo. Od 50 do 80 % zanieczyszczeń zawierających azot, trafiających do środowiska pochodzi z rolnictwa. Województwo zachodniopomorskie od wielu lat jest regionem kraju o typowo rolniczym charakterze produkcji. Sprzyjało to powstawaniu licznych ferm zwierzęcych, głównie w ramach byłych PGR-ów. Obecnie wiele z nich, po okresie zaprzestania działalności, uruchamianych jest na nowo.

Wielkość oddziaływania zanieczyszczeń rolniczych na środowisko wodne jest bezpośrednio związana z poziomem intensywności użytkowania gleb i stopniem koncentracji produkcji zwierzęcej w poszczególnych rejonach – obszarach zlewni. Do środowiska wodnego dostają się niespożytkowane przez uprawy składniki nawozów mineralnych i naturalnych oraz inne substancje używane aktualnie w produkcji rolniczej. Do wód powierzchniowych przenikają także substancje chemiczne „skumulowane - nagromadzone” w poprzednich latach w glebach, a także z zanieczyszczonych wód gruntowych, uwalniane poprzez wody opadowe (spływy podpowierzchniowe) czy też zmiany poziomów wód gruntowych (szczególnie w okresach mokrych). Dodatkowo w latach mokrych z terenów zagród wiejskich, a szczególnie z wybiegów dla zwierząt, ze składowisk obornika, nieszczelnych zbiorników

Na gnojówkę i gnojowicę, wymywane są znaczne ilości zanieczyszczeń (spływy powierzchniowe i podpowierzchniowe) do wód powierzchniowych, a także płytkich gruntowych. Procesy te przebiegają z bardzo różnym nasileniem, w zależności przede wszystkim od właściwości fizyczno-wodnych gleb.

Poważnym problemem są także nieskanalizowane wsie i ścieki bytowo-gospodarcze gromadzone: w szambach, odprowadzane wprost do cieków poprzez szczątkowe kanalizacje burzowe, a także do szeregu obniżeń, oczek wodnych i stawów, które w efekcie końcowym wpływają na jakość wód powierzchniowych i gruntowych.

Jednocześnie nie można pominąć znaczenia zrzutów zanieczyszczeń punktowych. Wiele funkcjonujących w zlewni oczyszczalni wymaga poprawy jakości odprowadzanych ścieków. Już dzisiaj występują lokalnie ostre konflikty między potrzebą ochrony środowiska a interesem producentów rolnych, dysponujących dużym kapitałem inwestycyjnym na obszarach, gdzie lokalizowane są duże fermy trzody chlewnej oraz prowadzona jest bardzo intensywna uprawa roślin na potrzeby przemysłu rolno - spożywczego.

Ocieplenie klimatu jest odczuwalne w czasie krótszym niż życie jednego pokolenia. Jest obserwowalne nawet bez konieczności wykonywania żmudnych pomiarów i ma wpływ na jakość życia poprzez:

- zagrożenie zdrowia i życia ludzi wywołane nieprzystosowaniem do coraz częściej notowanych ekstremalnie wysokich temperatur;
- obniżenie efektywności pracy ze względu na awaryjność urządzeń oraz złe samopoczucie pracowników wywołane nieprzystosowaniem do coraz częściej notowanych ekstremalnie wysokich temperatur;

- zaburzenie naturalnych procesów utrzymujących równowagę w przyrodzie, np. ciepłe zimy umożliwiają przetrwanie większej liczby szkodników;
- wzrost zagrożenia pożarami;
- zmiany w strukturze przyrodniczej środowiska życia wywołane procesami przystosowawczymw ekosystemach: rośliny i zwierzęta reagują na ocieplenie; – większą liczbę dni w roku z możliwością spędzania czasu na świeżym powietrzu.

Nieprawidłowa gospodarka zasobami jest źródłem problemów ze stosunkami gruntowo-wodnymi, a tym samym wpływa na jakość wód podziemnych. Jest to związane zarówno z wprowadzaniem zanieczyszczeń do gleb i wód, jak i zaburzeniem naturalnych systemów regeneracji. Kurczące się zasoby wody pitnej i do celów użytkowych oraz jej zła jakość to bezpośrednie zagrożenie zdrowia i życia ludzi. Obniżanie się lustra wód gruntowych powoduje zmiany w ekosystemach oraz wysuszenie gleb. Ma to bezpośrednie przełożenie między innymi na nośność gruntów oraz wielkość zasobów dostępnych pod zabudowę.

Ostatnim z negatywnych efektów zmian klimatycznych wywołanych działaniami sprzecznymi z zasadami zrównoważonego rozwoju jest obniżanie się jakości gruntów.

Przesuszenie oraz gwałtowne zjawiska atmosferyczne, takie jak wichury, burze czy ulewne deszcze powodują osuwanie się gruntów, erozję.

Uprawy celowe na użytkach rolnych, tj. uprawa roślin na cele energetyczne głównie kukurydzy są prowadzone w województwie zachodniopomorskim w gospodarstwach wielkoobszarowych w celu zbioru i sprzedaży substratu z kukurydzy dla biogazowni niemieckich zlokalizowanych przy granicy z Polską.

Uprawy konkurujące z uprawą roślin na cele konsumpcyjne są prowadzone z przyczyn większej opłacalności ekonomicznej, ze szkodą dla środowiska – uprawa w monokulturach.

W bilansie rocznym opadów widoczna jest rosnąca przewaga opadów w półroczu jesienno-zimowym w stosunku do wiosenno-letniego, co jest zjawiskiem niekorzystnym dla produkcji roślinnej. Zaznaczają się bardzo duże wahania sum opadów, powodują nadmierne lub niedostateczne uwilgotnienie gleby.

W województwie zachodniopomorskim zaznaczył się silny deficyt opadów- szczególnie istotny dla gospodarki rolnej. Zmienność śródroczną cechowały kilkudziesięciodniowe okresy bezopadowe, zwiastujące wystąpienie suszy atmosferycznej i inicjujące zjawisko suszy glebowej. Efekt ten pojawił się na przełomie maja/czerwca – tj. w okresie newralgicznym dla upraw jarych rolniczych, warzywnych, okresie zawiązywania i wzrostu zawiązków owoców w sadach; niedobór wody w glebie. Obszary wiejskie województwa zachodniopomorskiego w wyniku występowania na większości swego obszaru najmniejszych (średniorocznie) opadów śniegu zimą w kraju, najkrótszego średniego okresu utrzymywania pokrywy śnieżnej, mimo występowania najcieplejszych zim w Polsce, są szczególnie narażone na wymarzenie upraw ozimych takich jak: jęczmień ozimy i rzepak ozimy, zwłaszcza odmian mieszańcowych. Pokrywa śnieżna nie ma natomiast, jak dawniej sądzono, dużego wpływu na retencję pozimową wody w glebie. Główny wpływ na nią mają, bowiem wystarczające zasoby wód gruntowych powstałe po opadach jesiennych, wyraźnie intensywniejszych w regionie w porównaniu z większością pozostałych obszarów kraju. Ujemny bilans hydrologiczny późnowiosenny (koniec maja-czerwiec) wynika głównie z jednego z największych w skali kraju ww. niedoboru opadów w tym okresie.

Woda jest najbardziej rozpowszechnionym, a zarazem najważniejszym związkem chemicznym na naszej planecie. Odgrywa ogromną rolę w przyrodzie. Jest niezbędna do procesów życiowych organizmów żywych i roślin m.in. w procesie fotosyntezy, w procesach geochemicznych np. w wietrzeniu skał. Rolnictwo to taka dziedzina działalności człowieka, która jest w szczególności w sposób uzależniona od warunków pogodowo-klimatycznych, w tym warunków wodnych. Zaopatrzenie upraw w wodę w sposób decydujący wpływa na wielkość i jakość plonu. Do prawidłowego przebiegu procesu wzrostu i rozwoju roślin potrzebny jest stan równowagi pomiędzy

oddawaniem wody w procesie transpiracji, a jej czerpaniem z gleby. Z rolniczego punktu widzenia najważniejsza jest ta ilość wody, jaka może być zatrzymana w glebie w formie dostępnej dla roślin.

Zachodzące zmiany klimatyczne, intensyfikacja niekorzystnych zjawisk, z każdym rokiem pogłębiają kryzys wodny w rolnictwie. Deficyt wody glebowej jest głównym czynnikiem ograniczającym wysokość plonów. Może to w konsekwencji doprowadzić do zachwiania bezpieczeństwa żywnościowego, a na pewno do wzrostu cen.

Najważniejsze zjawiska powodujące deficyt wodny to:

1. Zmiana intensywności opadów.

Coraz częściej obserwujemy występowanie opadów intensywnej oraz deszczy nawałnych. Mają one destrukcyjny wpływ na wiele właściwości gleby. Powodują nasilenie procesów erozyjnych, wymywanie najcenniejszych elementów gleby w postaci komponentów kompleksu sorpcyjnego. Degradują gruzełkową strukturę gleby, która determinuje żyzność gleby, odgrywa ważną rolę w kształtowaniu właściwości fizycznych, chemicznych i biologicznych gleby oraz wpływa na stosunki wodno-powietrzne oraz ciepłne.

Ten rodzaj opadów jest również mało skuteczny dla retencji glebowej gdyż przeważa spływ powierzchniowy. Intensywniej także przebiegają procesy wymywania pozostałych w glebie biogenów powodujących eutrofizację wód, w tym azotu i fosforu.

Na obszarach wiejskich położonych w pobliżu cieków wodnych, oraz posiadających dużą część uszczelnionych powierzchni, może powodować występowanie tzw. powodzi błyskawicznych, czy też lokalnych podtopień.

2. Roczny rozkład opadów.

W okresie zimy, w zasadzie zanikają opady śniegu, mamy natomiast przez większość dodatnie temperatury oraz opady deszczu (tzw. holandyzacja klimatu). Orki zimowe, które wcześniej odgrywały istotną rolę w retencjonowaniu zimowych opadów, tracą w zasadzie sens i swoje znaczenie. Tzw. ostra skiba jest szybko rozmywana, natomiast woda ulega infiltracji do poziomów podglebia.

Ze względu na coraz częstsze susze wiosenne, nasila się problem właściwego rozwoju, wzrostu i kiełkowania, w szczególności roślin jarych. W okresie krytycznej wrażliwości na brak wody (maj, czerwiec), intensywnego rozwoju roślin, deficyt wilgoci jest szczególnie dotkliwy, tym bardziej, że nie jest on rekompensowany zimowym depozytem wodnym.

Wiosenne układy wyżowe oprócz susz niosą ze sobą również coraz bardziej dolegliwe, częstsze i nieprzewidywalne przymrozki, powodujące duże straty w kiełkujących i młodych roślinach.

Ostatnie lata charakteryzują się krótkimi, intensywnymi opadami oraz coraz częstszymi i dłuższymi okresami suszy, którym towarzyszą ekstremalnie wysokie temperatury. Wywiera to destrukcyjny wpływ na rośliny, szczególnie tych o wysokim współczynniku transpiracji (wszystkie podstawowe zboża). W okresie nalewania ziarna zaopatrzenie w wodę determinuje w znacznym stopniu wysokość plonu. Zasoby materii organicznej, które są bardzo nietrwałym komponentem gleby i potrzebują ciągłego uzupełniania, w warunkach suszy ulegają szybszej mineralizacji. Temperatury powietrza rzędu 30-34°C oraz brak opadów są przyczyną tworzenia się skorupy oraz pęknięcia gleby, co skutkuje uszkodzeniami systemu korzeniowego roślin pogłębiając jeszcze trudne warunki wegetacji.

Aktywność mikrobiologiczna, enzymatyczna będąca nieodłącznym elementem dobrze funkcjonującej gleby wymaga powietrza i wilgoci. Optymalne wysycenie gleby dla właściwego funkcjonowania mikroflory to 60% MPW.

Ze względu na brak wody coraz częściej spotykamy się ze zjawiskiem trwałego więdnienia roślin, czyli stanu niedoboru wody w glebie na tyle długiego, że roślina nie ma możliwości jego uzupełnienia.

Należy również wziąć pod uwagę problemy z utrzymaniem zwierząt, czyli niski stan zbiorników (naturalnych wodopojów), brak wody do utrzymania higieny i czystości w pomieszczeniach dla zwierząt i pomieszczeniach gospodarczych.

3. Inne skutki zmian klimatycznych i deficytu wodnego.

- przesunięcie i wydłużenie okresów wegetacyjnych

- zwiększenie ilości, więcej pokoleń oraz pojawienie się nowych agrofagów, przesunięcie zasięgu występowania na północ
- konieczność rekompensowania intensywniejszej mineralizowanej materii organicznej
- nieprzystosowanie dotychczas uprawianych odmian do zmieniających się warunków pogodowych i klimatycznych
- w przypadku niektórych roślin brak możliwości właściwej jarowizacji powodującej ograniczenie wytwarzania organów generatywnych
- problemy z adaptacją i potrzeba ochrony zwierząt przed ekstremalnymi temperaturami
- problemy z zaopatrzeniem zwierząt w paszę, spadek produkcji zwierzęcej
- mniejsza zdolność przyswajania składników pokarmowych z nawożenia naturalnego i syntetycznego (większe wymywanie i perkolacja)
- pogorszenie warunków pracy w rolnictwie ze względu na wysokie temperatury
- pogorszenie rentowności produkcji rolniczej
- trwałe obniżenie poziomu wód gruntowych

Mała retencja w przeciwieństwie do tej w dużych zbiornikach wodnych nie podlega kontroli, jest automatyczna, a jej pojemność trudno mierzyć; niemniej ostatecznie zwiększa zdolność zatrzymywania wody i zapewnia dłuższe jej pozostawanie w glebie.

Dla zobrazowania i oceny zasobności w wodę stosuje się statystyczne przeliczenia tej ilości wody przypadającej na jednego mieszkańca na rok. Otóż w Polsce ten wskaźnik wynosi 1600-1800 m³, co stawia nas bardzo daleko w europejskich rankingach. W Niemczech czy Hiszpanii ten wskaźnik wynosi około 2500 m³ a w Danii, Francji czy Wielkiej Brytanii – jeszcze więcej. Dla mieszkańców Austrii Bułgarii, czy Irlandii ten wskaźnik wynosi 10000 m³/rok, a np. Chorwacji – powyżej 20000 m³/rok.

W prognozowanych na najbliższe dziesięciolecia warunkach klimatycznych, nawet tylko dla utrzymania obecnej produkcji rolnej, będziemy zmuszeni do zwiększenia powierzchni upraw nawadnianych. Aby to było możliwe bez naruszania strategicznych dla kraju zasobów wodnych, konieczne jest zwiększenie efektywności wykorzystania wody, poprzez wdrożenie precyzyjnego nawadniania roślin. Celem powinno być tu znaczące zwiększenie powierzchni nawadnianych przy niewielkim wzroście poboru wód. W wielu rejonach kraju, głównym źródłem wody dla rolnictwa powinny być wody powierzchniowe zgromadzone w zbiornikach retencyjnych. Nieodzowne jest także prowadzenie kampanii edukacyjnej dla zwiększenia świadomości obywateli, dotyczącej problematyki oszczędnej gospodarki wodnej.

W celach szczegółowych Wspólnej Polityki Rolnej wskazanych w Planie Strategicznym WPR na lata 2023 – 2027, znalazły się zadania dotyczące łagodzenia zmiany klimatu i przystosowania się do niej, odpowiednie gospodarowanie zasobami wody, gleby, powietrza oraz ochrona różnorodności biologicznej. Również Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania odporności stawia bardzo mocny akcent na inwestycje w zwiększanie potencjału zrównoważonej gospodarki wodnej na obszarach wiejskich.

Projekt „Tworzenie Lokalnych Partnerstw ds. wody (LPW)

Celem nadrzędnym projektu LPW jest zastosowanie podejścia terytorialnego dla łagodzenia problemów związanych z zarządzaniem wodą na obszarach wiejskich poprzez stworzenie płaszczyzny współpracy pomiędzy istotnymi podmiotami mającymi wpływ w tym zakresie - utworzenie lokalnych partnerstw do spraw wody (LPW). W województwie zachodniopomorskim w pierwszym etapie utworzono partnerstwa nieformalne we wszystkich powiatach na zasadzie deklaracji współpracy w postaci podpisanych Listów Intencyjnych.

Głównym celem funkcjonowania LPW jest poprawa gospodarki wodnej na terenie powiatu poprzez:

1. aktywizowanie społeczności lokalnych i umacnianie współpracy pomiędzy wszystkimi podmiotami,
2. diagnoza sytuacji w zakresie zarządzania zasobami wody pod kątem potrzeb rolnictwa i mieszkańców obszarów wiejskich,

3. wypracowanie wspólnych rozwiązań na rzecz poprawy szeroko pojętej gospodarki wodnej w rolnictwie i na obszarach wiejskich oraz współdecydowanie o tym, co dzieje się na danym terenie,

4. opiniowanie i wypracowanie planów inwestycyjnych związanych z wodą pod kątem bezpieczeństwa i potrzeb mieszkańców, jak i zabezpieczenia dla celów produkcyjnych i ochrony środowiska,

5. działania promocyjne i edukacyjne wśród mieszkańców OW na rzecz racjonalnej gospodarki wodą.

Zamierzeniem docelowym utworzonych partnerstw jest możliwość uzyskania wsparcia ze środków krajowych i unijnych na realizację inwestycji poprawiających gospodarkę wodną.

Plan Strategiczny Wspólnej Polityki Rolnej a na lata 2023 – 2027 w ramach diagnozy i wskazania potrzeb wyodrębnia potrzebę CS 5. P2. - Poprawa gospodarki wodnej na obszarach wiejskich

„Zmiany klimatu w warunkach dużego udziału gleb lekkich i braku lub niezadowalającego stanu infrastruktury hydrotechnicznej i melioracyjnej przyczyniają się do częstszych susz rolniczych (glebowych). Potrzebne są zatem działania związane z poprawą efektywności gospodarowania zasobami wodnymi, odtworzeniem i zachowaniem obiektów zwiększających retencyjność, w tym naturalnych elementów krajobrazu (np. zadrzewienia i oczka wodne). Konieczne jest dostosowanie agrotechniki i technologii uprawy roślin, w tym m.in. zmiana struktury zasiewów, wykorzystanie postępu biologicznego, zmiany w technice uprawy roli. Ważne jest wdrażanie narzędzi rolnictwa precyzyjnego i systemów wspomagania decyzji oraz rozwój nowoczesnych systemów nawadniania roślin uprawnych.”

Jednocześnie w ramach Krajowego Planu Odbudowy i Zwiększania Odporności, uruchamiane jest dodatkowe wsparcie, wdrażane przez ARiMR, na kwotę około 3 mld zł pod nazwą: Inwestycje w zwiększanie potencjału zrównoważonej gospodarki wodnej na obszarach wiejskich obejmujące:

1. wsparcie dla niewielkich urządzeń wodnych, w szczególności ograniczających odpływ wody, z uwzględnieniem jej retencjonowania oraz możliwości wykorzystania wody do przeciwdziałania skutkom suszy. Prace związane z budową, przebudową urządzeń melioracyjnych mają przywrócić funkcję nawadniająco-odwadniającą tych urządzeń, chroniąc tym samym grunty rolne przed powodzią i suszą, z uwzględnieniem zwiększenia retencjonowania wody.
2. rewitalizacja byłych i istniejących zbiorników wodnych oraz towarzyszącej im infrastruktury kulturowej w postaci młynów wodnych w celu rozwoju ogólnopolskiego systemu retencji wodnej na obszarach wiejskich.
3. wsparcie inwestycji na gruntach rolnych lub leśnych oraz kosztów związanych z aktywizacją mieszkańców obszarów wiejskich w ramach LPW w celu realizacji inwestycji w poprawę gospodarki wodnej. Możliwa będzie również realizacja inwestycji na wiejskich terenach zurbanizowanych lub niewielkich ciekach wodnych pod warunkiem, że inwestycje oprócz gromadzenia wody, będą również przewidywały możliwość jej wykorzystania na potrzeby rolnictwa, leśnictwa lub do produkcji energii ze źródeł odnawialnych.
4. utworzenie bazy danych urządzeń melioracji wodnych i gruntów zmeliorowanych

Powyższe wyznacza potrzebę sformułowania w priorytetowych kierunkach interwencji dla województwa zachodniopomorskiego zadań w zakresie racjonalnej gospodarki wodnej w obszarach wiejskich i w rolnictwie

1.3.3 Struktura gospodarstw

Według wstępnych wyników Powszechnego Spisu Rolnego z 2020 r. **liczba gospodarstw rolnych wyniosła 28,5 tys.** i w porównaniu z danymi z Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 r. zmniejszyła się o 2,0 tys., tj. o 6,6% (w Polsce odnotowano spadek o 12,7%).

W okresie dziesięciolecia 2010–2020 zmniejszyła się liczba gospodarstw rolnych w grupach obszarowych o powierzchni użytków rolnych do 30 ha (o 12,5%), przy czym największy spadek dotyczył grup obszarowych o powierzchni: 1–2 ha (o 17,2%), 10–15 ha (o 16,6%) i 15–20 ha (o

16,5%). Wzrosła natomiast liczba gospodarstw o powierzchni użytków rolnych powyżej 30 ha (o 23,7%), a największy wzrost odnotowano wśród gospodarstw należących do grup obszarowych 50–100 ha (o 38,0%) i 100 ha i więcej (o 30,1%).

W strukturze gospodarstw rolnych zmniejszył się udział gospodarstw rolnych o powierzchni do 5 ha użytków rolnych (z 39,7% w 2010 r. do 37,2% w 2020 r.) oraz 7–30 ha (z 36,1% do 33,2%). Wzrósł udział gospodarstw o powierzchni użytków rolnych powyżej 30 ha (z 16,4% do 21,7%) oraz gospodarstw o powierzchni użytków rolnych 5–7 ha (z 7,8% do 7,9%).

W porównaniu z 2010 r. **średnia powierzchnia użytków rolnych** przypadająca na gospodarstwo rolne wzrosła o 3,7%, tj. z 29,8 ha w 2010 r. do 30,9 ha w 2020 r. (w Polsce o 13,3%, tj. z 9,8 ha w 2010 r. do 11,1 ha w 2020 r.).

Największą średnią powierzchnię użytków rolnych przypadającą na gospodarstwo odnotowano w powiecie łobeskim (49,8 ha), a najmniejszą – w m. Świnoujście (11,0 ha) i m. Koszalin (19,0 ha).

W 2020 r., tak jak w 2010 r., **dominowały jednostki prowadzące wyłącznie produkcję roślinną**. W porównaniu z 2010 r. ich liczba wzrosła o 16,1% do 20,1 tys., co stanowiło 70,5% ogółu gospodarstw rolnych (wobec 56,8% w 2010 r.) Zmniejszyła się liczba gospodarstw rolnych prowadzących produkcję mieszaną (zarówno uprawę roślin, jak i chów zwierząt) – o 37,0% oraz prowadzących wyłącznie produkcję zwierzęcą – o 4,9%, a ich udziały w 2020 r. wyniosły odpowiednio 28,5% i 1,0% (wobec 42,3% i 0,9% w 2010 r.).

Średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach prowadzących wyłącznie produkcję roślinną w 2020 r. wyniosła 30,2 ha (wobec 30,5 ha w 2010 r.) Mniejsza powierzchnia użytków rolnych przypadała również na gospodarstwa rolne prowadzące wyłącznie produkcję zwierzęcą (2,8 ha wobec 3,7 ha). W 2020 r. wzrosła średnia powierzchnia użytków rolnych wśród gospodarstw prowadzących produkcję mieszaną (z 29,5 ha w 2010 r. do 33,7 ha).

1.3.4. Rola rolnictwa w kształtowaniu wzrostu gospodarczego województwa

Rola rolnictwa w kształtowaniu wzrostu gospodarczego				
	2017	2018	2019	2020
Produkt Krajowy Brutto (PKB), ceny bieżące				
PKB Polski [mln zł]	1 989 835	2 121 555	2 293 199	n
Dynamika PKB, rok poprzedni =100	106,8	106,6	108,1	n
PKB woj. Zachodniopomorskie [mln zł]	73 714	78 252	84 061	n
Dynamika PKB, rok poprzedni =100	104,8	105,0	103,9	n
Udział: Zach-Pom./Polska [%]	3,7%	3,7%	3,7%	
Wartość Dodana Brutto, ceny bieżące				
Wartość Dodana Brutto Polski [mln zł]	1 747 525	1 857 482	2 016 064	n
Dynamika, rok poprzedni =100	106,1	106,3	108,5	n
Wkład rolnictwa (leśnictwo, łowiectwo i rybactwo)[mln zł]	55 717	48 926	52 538	n
Dynamika, rok poprzedni =100	121,7	87,8	107,4	n
Udział: Zach-Pom./Polska [%]	3,2%	2,6%	2,6%	
Wart.Dodana Brutto woj. Zachodniopomorskie [mln zł]	64 738	68 512	73 902	n
Dynamika PKB, rok poprzedni =100	105,3	105,8	107,9	n
Wkład rolnictwa (leśnictwo, łowiectwo i rybactwo)[mln zł]	2 100	1 877	2 137	n
Dynamika, rok poprzedni =100	104,4	89,4	106,7	n
Udział: Zach-Pom./Polska [%]	3,2%	2,7%	2,9%	
Liczba miejsc pracy				
	2017	2018	2019	2020
Liczba pracujących w Polsce [osoba]	15 380	15 614	15 782	15 682
Liczba pracujących w rolnictwie [osoba]	696	937	991	242
(rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo)	2 391 643	2 385 598	2 380 418	2 375 799
Udział: Zach-Pom./Polska [%]	15,5%	15,3%	15,1%	15,1%
Liczba pracujących Zachodniopomorskie [osoba]	563 545	571 715	575 420	568 834
Liczba pracujących w rolnictwie Zachodniopomorskie [osoba]	51 093	50 838	50 011	49 154
(rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo)				
Udział: Zach-Pom./Polska [%]	9,1%	8,9%	8,7%	8,6%

n - dana jeszcze niedostępna, będzie dostępna

1.3.5. Produkcja żywności w gospodarstwie i wprowadzanie jej na rynek.

Formy sprzedaży żywności wytworzonej w gospodarstwach rolnych.

W Polsce dozwolone są różne formy produkcji i sprzedaży żywności przez rolników indywidualnych. Różnorodność form sprzedaży pozwala na dopasowanie ich do potrzeb, uwarunkowań i możliwości małych gospodarstw rolnych, celem umożliwienia konsumentom bezpośredniego dostępu do produktów żywnościowych wytwarzanych przez rolników. Wybór konkretnej formy sprzedaży zależy od indywidualnej decyzji rolnika, która powinna być dostosowana do rodzaju żywności wprowadzanej do sprzedaży. Wybrana forma sprzedaży wiąże się z określonymi wymogami prawnymi, które muszą być spełnione indywidualnie przez każdego rolnika-producenta wprowadzającego produkty żywnościowe do obrotu. Do najpopularniejszych form sprzedaży należą:

RHD – Rolniczy Handel Detaliczny

SB – Sprzedaż Bezpośrednia

MLO – Marginalna Lokalna i Ograniczona

Definicję **rolniczego handlu detalicznego** zawarto w art. 3 ust. 3 pkt 29b ustawy o bezpieczeństwie żywności, zgodnie, z którą jest to handel detaliczny w rozumieniu art. 3 ust. 7 rozporządzenia nr 178/2002, polegający na produkcji żywności pochodzącej w całości lub w części z własnej uprawy, hodowli lub chowu podmiotu działającego na rynku spożywczym i zbywaniu takiej żywności. Handel detaliczny w rozumieniu unijnego rozporządzenia oznacza „obsługę i/lub przetwarzanie żywności i jej przechowywanie w punkcie sprzedaży lub w punkcie dostaw dla konsumenta finalnego; określenie to obejmuje terminale dystrybucyjne, działalność cateringową, stołówki zakładowe, catering instytucjonalny, restauracje i podobne działania związane z usługami żywnościowymi, sklepy, centra dystrybucji w supermarketach i hurtownie”.

Zgodnie z definicją **sprzedaży bezpośredniej** zawartą w art. 5 ust. 4 ustawy o produktach zwierzęcych, sprzedaż ta jest działalnością, o której mowa w art. 1 ust. 3 lit. c–e rozporządzenia nr 853/2004. Należy, zatem przyjąć, że pod pojęciem sprzedaży bezpośredniej należy rozumieć bezpośrednio dostawy, dokonywane przez producenta konsumentom końcowym lub do lokalnych zakładów detalicznych bezpośrednio zaopatrujących konsumenta: małych ilości surowców pochodzenia zwierzęcego, mięsa z drobiu lub zajęczaków poddanych ubojowi w gospodarstwie rolnym, a w przypadku myśliwych – zwierzyny łownej lub mięsa zwierząt łownych.

Szczegółowe warunki pozwalające na uznanie działalności za działalność **marginalną, lokalną i ograniczoną [dalej: MOL]**, o której mowa w art. 1 ust. 5 lit. b pkt ii rozporządzenia nr 853/2004, określono w § 2 ust. 1 rozporządzenia MOL. Działalność można uznać za działalność MOL, jeżeli dany zakład prowadzi rozbiór mięsa lub produkcję produktów pochodzenia zwierzęcego oraz sprzedaż produktów pochodzenia zwierzęcego zarówno przetworzonych, jak i nieprzetworzonych (określonych szczegółowo w § 2 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia MOL) konsumentowi końcowemu oraz dostawy tych produktów do innych zakładów prowadzących handel detaliczny z przeznaczeniem dla konsumenta końcowego.

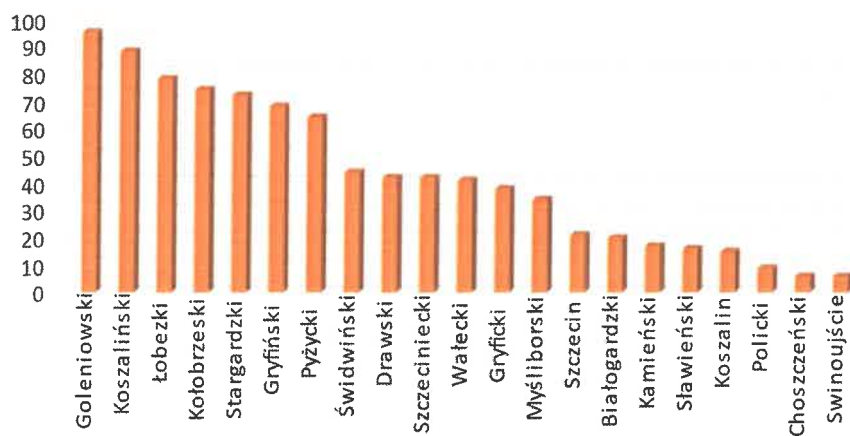
Podmioty wprowadzające na rynek produkt zwierzęcy oraz złożony ma obowiązek rejestracji tego produktu a zarazem jest pod kontrolą Głównego Inspektoratu Weterynarii.

Rejestr Podmiotów sektora żywnościowego – Rolniczy Handel Detaliczny

Lp.	Powiat	2022
1.	Goleniowski	95
2.	Koszaliński	88
3.	Łobeski	78
4.	Kołobrzeski	74
5.	Stargardzki	72
6.	Gryfiński	68
7.	Pyrzycki	64
8.	Świdwiński	44
9.	Drawski	42
10.	Szczecinecki	42
11.	Wałecki	41
12.	Gryficki	38
13.	Myśliborski	34
14.	Szczecin	21
15.	Białogardzki	20
16.	Kamieński	17
17.	Sławieński	16
18.	Koszalin	15
19.	Policki	9
20.	Choszczeński	6
21.	Świnoujście	6
22.	RAZEM	890

Źródło: IW z 06.09.2022r.

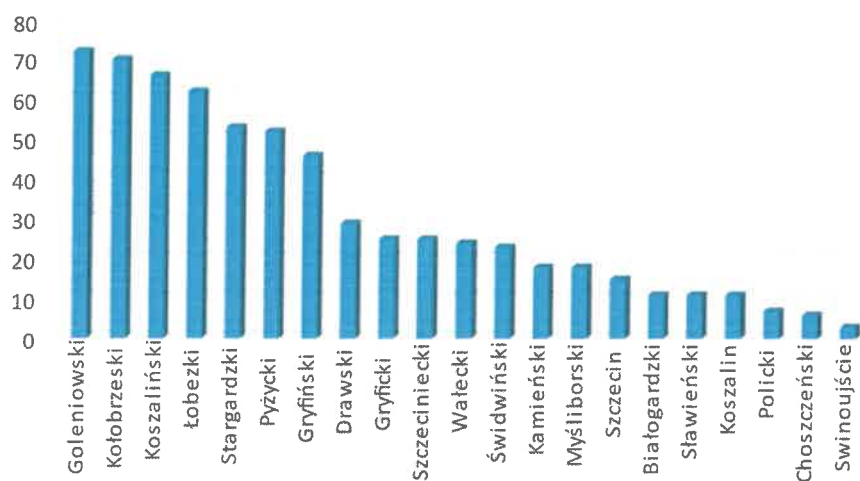
Rok 2022

Lp.	Powiat	2020
1.	Goleniowski	72
2.	Kołobrzeski	70
3.	Koszaliński	66
4.	Łobeski	62
5.	Stargardzki	53
6.	Pyrzycki	52
7.	Gryfiński	46
8.	Drawski	29
9.	Gryficki	25
10.	Szczecinecki	25
11.	Wałecki	24
12.	Świdwiński	23
13.	Kamieński	18
14.	Myśliborski	18
15.	Szczecin	15
16.	Białogardzki	11
17.	Sławieński	11
18.	Koszalin	11
19.	Policki	7
20.	Choszczeński	6
21.	Świnoujście	3
22.	RAZEM	647

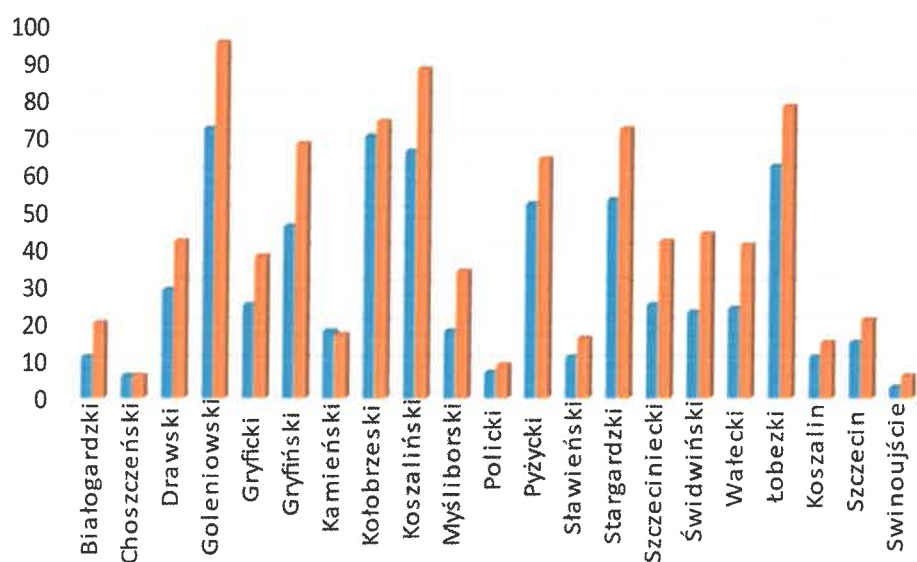
Źródło: IW z 23.10.2020r.

Rok 2020

Lp.	Powiat	2020	2022
1	Białogardzki	11	20
2	Choszczeński	6	6
3	Drawski	29	42
4	Goleniowski	72	95
5	Gryficki	25	38
6	Gryfiński	46	68
7	Kamieński	18	17
8	Kołobrzeski	70	74
9	Koszaliński	66	88
10	Myśliborski	18	34
11	Policki	7	9
12	Pyrzycki	52	64
13	Sławieński	11	16
14	Stargardzki	53	72
15	Szczecinecki	25	42
16	Świdwiński	23	44
17	Wałecki	24	41
18	Łobeski	62	78
19	Koszalin	11	15
20	Szczecin	15	21
21	Świnoujście	3	6
	RAZEM	647	890

Lata 2020- 2022

Według powyższych danych w województwie zachodniopomorskim największe zainteresowanie rolniczym handlem detalicznym jest kolejno w powiatach: Goleniowskim, Koszalińskim, Łobeskim. Natomiast w powiecie choszczeńskim na przestrzeni dwóch lat nie zanotowano żadnego wzrostu.

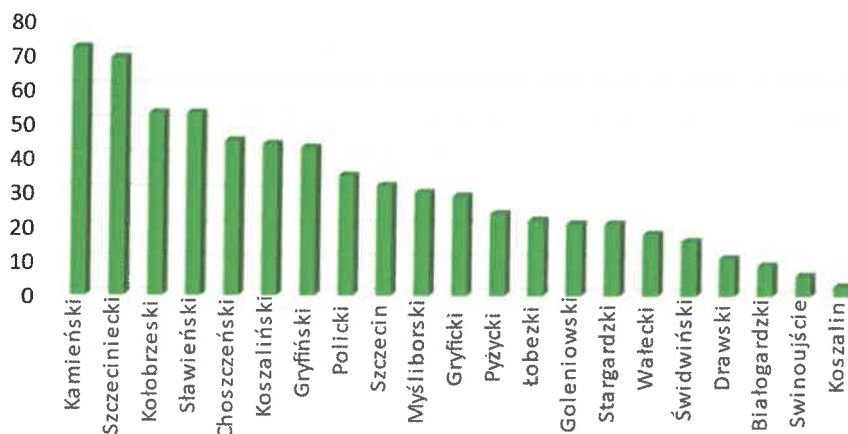
Rejestr Podmiotów sektora żywnościowego – Sprzedaż Bezpośrednia

Wykaz zarejestrowanych podmiotów na rok **2022**

Lp.	Powiat	2022
1.	Kamieński	72
2.	Szczecinecki	69
3.	Kołobrzeski	53
4.	Sławieński	53
5.	Choszczeński	45
6.	Koszaliński	44
7.	Gryfiński	43
8.	Policki	35
9.	Szczecin	32
10.	Myśliborski	30
11.	Gryficki	29
12.	Pyrzycki	24
13.	Łobeski	22
14.	Goleniowski	21
15.	Stargardzki	21
16.	Wałecki	18
17.	Świdwiński	16
18.	Drawski	11
19.	Białogardzki	9
20.	Świnoujście	6
21.	Koszalin	3
22.	RAZEM	656

Źródło: IW

Rok 2022

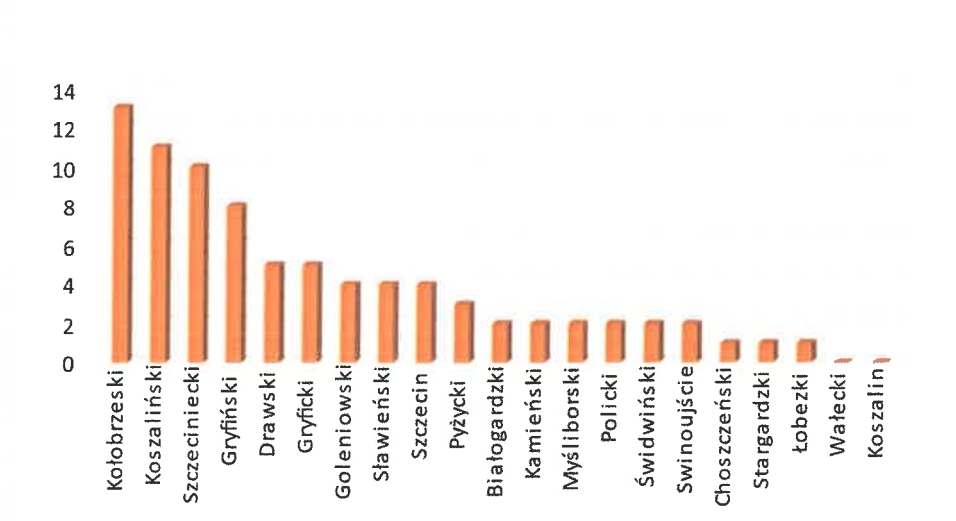
Według powyższych danych w województwie zachodniopomorskim największe zainteresowanie sprzedażą bezpośrednią występuję kolejno w powiatach: Kamieńskim, Szczecineckim, Kołobrzeskim. Natomiast w powiecie Koszalin jest najmniejsze zainteresowanie tego rodzaju sprzedażą.

Rejestr Podmiotów sektora żywnościowego – Marginalna Lokalna i Ograniczona

Lp.	Powiat	2022
1.	Kołobrzeski	13
2.	Koszaliński	11
3.	Szczecinecki	10
4.	Gryfiński	8
5.	Drawski	5
6.	Gryficki	5
7.	Goleniowski	4
8.	Sławieński	4
9.	Szczecin	4
10.	Pyrzycki	3
11.	Białogardzki	2
12.	Kamieński	2
13.	Myśliborski	2
14.	Policki	2
15.	Świdwiński	2
16.	Świnoujście	2
17.	Choszczeński	1
18.	Stargardzki	1
19.	Łobeski	1
20.	Wałecki	0
21.	Koszalin	0
22.	RAZEM	82

Źródło: IW

Rok 2022

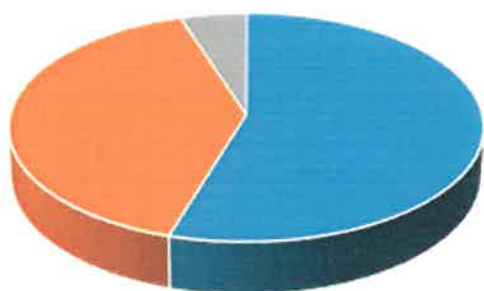

Według powyższych danych w województwie zachodniopomorskim największe zainteresowanie sprzedażą Marginalną Lokalną i Ograniczoną występują kolejno w powiatach: Kołobrzesckim, Koszalińskim, Szczecineckim. Natomiast w powiecie Koszalin jest najmniejsze zainteresowanie tego rodzaju sprzedażą.

Zestawienie udziału w rynku małego handlu i przetwórstwa rolno - spożywczego

- 1 – RHD
- 2 – SB
- 3 – MLO

RAZEM

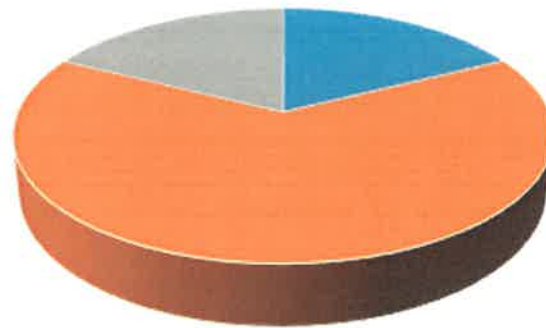

■ 1 ■ 2 ■ 3

Podmioty wprowadzające na rynek produkt roślinny, mają obowiązek rejestracji tego produktu a zarazem jest pod kontrolą Państwowej Inspekcji Sanitarnej.

Zestawienie udziału w rynku małego handlu i przetwórstwa rolniczo - spożywczego

2022

- Dostaw bezpośrednich
- Rolniczy handel detaliczny
- Dostaw bezpośrednich i rolniczy handel detaliczny

Według powyższych danych w województwie zachodniopomorskim największe zainteresowanie w rynku małego przetwórstwa i handlu rolno – spożywczego ma Rolniczy Handel Detaliczny.

Kluczowe rozwiązania (propozycje):

1. Ujednolicenie, uproszczenie oraz wyrównanie szans dla innych form sprzedaży takich jak **sprzedaży bezpośredniej**. Uwolnienie w sprzedaży bezpośredniej możliwości sprzedaży konsumentowi finalnemu na terenie całego kraju (zniesienie &5 ust.1 pkt 2 rozporządzenia o sprzedaży bezpośredniej). Oraz zniesienie limitów zbytu.
2. Rolnik powinien uzyskać lepszą cenę wytwarzanych produktów poszerzając możliwości produkcji poprzez rozszerzenie asortymentu.
3. **Znakowanie Produktów Żywnościowych** – Śledzenie produktu. **Powinno być wprowadzone oznaczenie tego typu produktu**, aby konsument miał świadomość, że kupuje produkt ze swojego regionu, prosto od rolnika - „ od pola do stołu”. Klienci zyskają świadomość pochodzenia produktu jak i przebytej drogi danego produktu. Dzięki temu kupujący świadomie wybiorą najlepsze produkty z Polski. Rolnik powinien uzyskać większe dochody ze sprzedaży – opłacalność produkcji.

Wsparcie finansowe (propozycje):

- **Wsparcie tworzenia miejsc bezpośredniej sprzedaży dla spożywczych produktów lokalnych (Tworzenie miejsc obsługi podróźnych – warzywniaki)**
- **Wsparcie tworzenia lokalnych centrów przechowalniczo-dystrybucyjnych, w tym rozbudowę i modernizację infrastruktury logistycznej i technologicznej służącej skupowaniu, przygotowywaniu do sprzedaży i wprowadzaniu do obrotu produktów rolnych, rybnych i spożywczych.**
- **Rozwój regionalnych rolno-spożywczych rynków hurtowych w zakresie infrastruktury przechowywania i wprowadzania do obrotu produktów rolnych, rybnych i spożywczych**
- **Wsparcie do zakupu innowacyjnych technologii w celu ochrony środowiska oraz wytwarzaniu produktu ekologicznego.**
- **Montaż instalacji off-grid, aby można było wytwarzać żywność w razie zaników, braku w dostawach energii. – co ma wpływ na stabilność rynku żywności i ograniczeniu paniki**

powstałej w wyniku braku żywności na rynku lokalnym. Oraz proces produkcji tej żywności jest ekologiczny, bo nie emitował dwutlenku węgla do atmosfery.

Opis instalacji na wyspę (typu off-grid)

W rozwiązaniu tym cała energia wytworzona przez panele fotowoltaiczne wykorzystywana jest w budynku. Energia z modułów PV w postaci prądu stałego zamieniana jest przez **inwerter** na prąd zmienny. Nadmiar energii poprzez **regulator ładowania** trafia do akumulatorów. Regulator ładowania steruje ładowaniem akumulatorów zabezpieczając je przed przeładowaniem, jak też chroniąc akumulatory przed nadmiernym rozładowaniem. W praktyce w instalacji takiej przy nadmiernie naładowanym przez moduł PV akumulatorze nastąpi odcięcie dopływu prądu do akumulatora, odcięcie instalacji od akumulatora nastąpi z kolei przy spadku jego napięcia do wartości minimalnej.

- **Innowacyjną technologią godną wsparcia poprzez państwo** w celu wytwarzania tanio żywności jest pozyskanie taniej energii dostępnej oraz produkowanej w Polsce takie jak przykład **ogniwa perowskitowe lub Quantum Glass.**

Ogniwa perowskitowe to: polski wynalazek i u nas produkowany we Wrocławiu. Są to lekkie, tanie w wytworzeniu, wydajne i bardzo elastyczne. Fantastyczne jest też to, że ogniwa te są w stanie produkować energię nawet ze sztucznego światła i nie są tak czułe na kąt ustawienia ich względem światła. Sprawność ogniwa perowskitowych jest większa od aktualnie dostępnych na rynku, bo wynosi powyżej 25% a to dotychczasowy rekord.

Szyba Quantum Glass działa jak filtr. Przepuszcza promieniowanie świetlne w długości widzialnej, a niekorzystne promieniowanie UV oraz podczerwień, zamienia na energię elektryczną. Produkcja energii możliwa jest właśnie dzięki kropkom kwantowym, czyli małym półprzewodnikom o wymiarach od kilku do kilkunastu nanometrów (500 razy mniejsze niż bakterie), które rozmieszczone są na powłoce zamkniętej pomiędzy szybami. To właśnie te niewidoczne dla ludzkiego oka cząsteczki mają niezwykłą moc – są w stanie pochłaniać i emitować fale elektromagnetyczne w ustalonym zakresie. Powłoka kwantowa zapewnia sprawność ogniwa bez względu na kąt padania promieni słonecznych. Ogniwa te aktywne są również w pochmurne dni. Dodatkowo, potrafią wytwarzać energię nawet przy sztucznym świetle

1.3.6. Produkcja ziemniaka, w tym ziemniaka skrobiowego, w województwie zachodniopomorskim.

Obszar województwa zachodniopomorskiego jest jednym z najbardziej predystynowanych do produkcji ziemniaka, w tym ziemniaka skrobiowego. Tradycyjnie – w latach 60 –tych i 70 – tych XX wieku, region postrzegany był, jako tzw. zagłębie ziemniaczane. Wykorzystywano zarówno wieloletnią tradycję produkcji na cele konsumpcyjne, paszowe i dla przetwórstwa (produkcja skrobi, spirytusu gorzelnego) jak i stosowne zaplecze. Na terenie województwa znajdowało się kilka zakładów produkujących skrobię i kilkadziesiąt funkcjonujących gorzelni. Powstał i funkcjonował Instytut Ziemniaka w Boninie, kilka przedsiębiorstw nasiennych zajmowało się hodowlą kwalifikowanych sadzeniaków. W obecnym okresie zarówno produkcja ziemniaka jak i zaplecze naukowo-badawcze i przetwórstwo w Zachodniopomorskiem uległy znacznej redukcji. Jedną z głównych przyczyn takiego stanu należy upatrywać w niskiej dochodowości produkcji ziemniaka, szczególnie skrobiowego. Powierzchnia uprawy ziemniaka w kraju w latach 2005-2020 według danych GUS uległa znaczącemu zmniejszeniu. O ile w 2005 roku w kraju uprawiano ziemniaka na powierzchni 588 tys. ha, to w 2020 roku obsadzono już tylko 308 tys. ha. Wpływa to negatywnie na stabilność rynku ziemniaków skrobiowych. W szczególności w okresach znacznie niższych zbiorów ziemniaki skrobiowe nie są kierowane do przemysłu, co wpływa na destabilizację rynku. W efekcie Polska jest importerem netto produktów skrobiowych. Tendencja ta potwierdza się również w bieżącym roku tj. 2022 r., powodując bardzo wyraźne ograniczenie kontraktacji. W województwie zachodniopomorskim powierzchnia uprawy ziemniaków w 2021 r. wynosiła 11,6 tys. ha i była mniejsza od ubiegłorocznej o 0,6 tys. ha, tj. o 4,9%. Plony ziemniaków oszacowano na 295,0 dt/ha, tj. o 46,0 dt/ha mniej (o 13,5%) niż przed rokiem. Średnie plony ziemniaków w Polsce w 2021 r. oszacowano na 300,0 dt/ha. Przy mniejszej powierzchni uprawy ziemniaków w stosunku do roku

ubiegłego (o 4,9%) i niższego plonu (o 13,5%) zbiory ziemniaków obniżyły się o 18,0% do 341,3 tys. ton. Zbiory ziemniaków w województwie zachodniopomorskim stanowiły 4,8% zbiorów krajowych

Plan Strategiczny WPR na lata 2023 – 2027 przewiduje wprowadzenie interwencji I 5.11. „Wsparcie dochodów związane z produkcją do ziemniaków skrobiowych”. Ukierunkowanie wsparcia bezpośredniego na rolników zajmujących się uprawą ziemniaków skrobiowych przyczyni się do zapewnienia stabilności dochodów tych rolników i poprawy ich konkurencyjności oraz do utrzymania produkcji ziemniaków skrobiowych.

Cel ten może być zrealizowany poprzez zagwarantowanie ciągłości łańcucha dostaw ziemniaka do konsumpcji bezpośredniej i przetwórstwa poprzez wdrożenie dostępu do materiału kwalifikowanego ziemniaka i długotrwałego przechowywania materiałów nasiennych. Wysokiej jakości, kwalifikowany materiał sadzeniakowy jest gwarancją bezpieczeństwa fitosanitarnego plantacji ziemniaka. Znaczącym elementem zapewniającym ciągłość produkcji materiałów wyjściowych do produkcji sadzeniaka jest również ochrona i utrzymanie kolekcji genotypów ziemniaka zgromadzonych w Banku Genów in vitro w Boninie (Oddziale zamiejscowym Instytutu Hodowli i Aklimatyzacji Roślin - PIB). Jest to jedyne miejsce w Polsce i na świecie, gdzie zgromadzono zasoby genetyczne ziemniaka w ilości 1600 odmian. Znajdują się tam materiały wyjściowe do hodowli twórczej i produkcji nasiennej wszystkich polskich odmian, stanowiących ponad 100 letni dorobek polskiej hodowli ziemniaka. Zapewnienie odpowiedniej ilości materiałów nasiennych ziemniaka skrobiowego jest szczególnie istotne z punktu widzenia utrzymania stabilnego przemysłu skrobiowego, zwłaszcza w kontekście rozwijającej się innowacyjnej technologii produkcji polimerów ze skrobi ziemniaczanej, która jest przedmiotem badań prowadzonych na Zachodniopomorskim Uniwersytecie Technologicznym w Szczecinie.

Powyższe upoważnia do sformułowania kierunku interwencji wskazującego na potrzebę zagwarantowania ciągłości łańcucha dostaw kwalifikowanego materiału nasiennego ziemniaka, w tym skrobiowego, i długotrwałego przechowywania tego materiału.

II. Analizy SWOT

.1 Analiza SWOT obszarów wiejskich województwa

Tabela 52. Analiza SWOT obszarów wiejskich województwa zachodniopomorskiego (opracowanie własne)

mocne strony	słabe strony
Obszary wiejskie	Obszary wiejskie
<ul style="list-style-type: none"> • tereny o wysokich walorach przyrodniczych i rekreacyjnych, • przygraniczne położenie geograficzne • liczne obszary o znacznym stopniu zalesienia • duża liczba zabytków • występowanie walorów uzdrowiskowych • czyste środowisko przyrodnicze, • rosnący rynek krajowy i zagraniczny dla turystyki wiejskiej • działalność edukacyjna gospodarstw agroturystycznych • łatwy dostęp do portali reklamujących obiekty turystyczne • zwolnienie z podatku dochodowego do 5 pokoi 	<ul style="list-style-type: none"> • sezon turystyczny skrócony do 2 miesięcy letnich w roku • małe zainteresowanie turystów wypoczynkiem poza sezonem • duża liczba gospodarstw bez możliwości inwestowania • brak przejrzystych przepisów dla gospodarstw agroturystycznych dot. zasad higieny żywienia • brak przynależności do stowarzyszeń • zmniejszenie popytu z uwagi na inflację
szanse	zagrożenia
Obszary wiejskie	Obszary wiejskie
<ul style="list-style-type: none"> • sposób na spędzanie wolnego czasu na łonie przyrody • akcje promujące Polskę • zainteresowanie agroturystyką władz lokalnych i samorządowych, • idealne miejsce dla rodzin z dziećmi, • moda na zdrowy styl życia (kuchnia domowa) • uatrakcyjnienie swojej oferty do potrzeb rynku, np. warsztaty pieczenia chleba, warsztaty artystyczne itp. • rozwój Infrastruktury drogowej i teleinformatycznej • w miarę dobrze rozwinięta infrastruktura techniczna, rosnący potencjał gospodarczy i organizacyjny obszarów wiejskich, skutecznie działające samorzady gminne, stały rozwój infrastruktury - wodociągów, kanalizacji. Upowszechnienie i wzrost zastosowania odnawialnych źródeł energii w wiejskim gospodarstwie domowym • rozwój kapitału społecznego wsi. Wzrost poziomu aktywności społecznej i integracji dużej grupy mieszkańców wsi, szczególnie 	<ul style="list-style-type: none"> • konkurencyjność innych regionów Polski o dużej atrakcyjności turystycznej • atrakcyjność i konkurencyjne ceny urlopów spędzanych za granicą • niskie dochody ludności miejskiej • brak obowiązku standaryzacji Wiejskiej Bazy Noclegowej (WBN) • zagrożenie COVID – 19 • zagrożenie zanieczyszczenia wód w przypadku turystyki wędkarskiej • inflacja spowodowana wysokimi cenami energii • długotrwała recesja gospodarcza spowodowana czynnikami zewnętrznymi

<p>działających w ramach Ochotniczych Straży Pożarnych i w ramach Kół Gospodyń Wiejskich</p> <ul style="list-style-type: none"> • możliwość wsparcia rozwoju obszarów wiejskich z funduszy UE oraz innych źródeł finansowania, w tym krajowych i zagranicznych. Stałe dążenie samorządów: wojewódzkiego, powiatowych i gminnych, do wyrównywania deficytów i dysproporcji rozwojowych wsi 	
--	--

2.2 Analiza SWOT rolnictwa, w tym przetwórstwa i rybactwa

Tabela 53. Analiza SWOT rolnictwa, w tym przetwórstwa i rybactwa (opracowanie własne)

mocne strony	słabe strony
Rolnictwo	Rolnictwo
<ul style="list-style-type: none"> • duża ilość gospodarstw wielkoobszarowych w stosunku do takich gospodarstw w kraju daje szansę konkurowania w zakresie dostarczania dużych, jednorodnych dostaw produktów rolnych dla odbiorców krajowych i zagranicznych • zakupy środków produkcji w większych ilościach daje możliwość negocjacji niższych cen • sąsiedztwo dużego rynku zbytu różnych produktów za granicą • wyposażenie gospodarstw w sprzęt wysokich wydajności i wysoce specjalistyczny powoduje zmniejszenie kosztów uprawy, pielęgnacji, nawożenia i zbioru • bliskość portu jako szansa eksportu produktów rolnych • obecność silnych struktur branżowych sprzyja koncentracji produkcji zwłaszcza: buraków cukrowych, ziemniaków, brojlerów kurzych • długi, wydłużający się okres wegetacyjny, zwłaszcza jesienią • wysoki indeks nasłonecznienia w miesiącach letnich • niskie i sukcesywnie spadające frekwencje pogodowych zjawisk ekstremalnych • najniższa w kraju i spadająca frekwencja ostrych, mroźnych zim, najdłuższe okresy bezmroźne w chłodnej porze roku (najcieplejszej w kraju w okolicach Szczecina) • dobrze wyszkolona kadra doradcza ODR wspomagająca na co dzień rolników 	<ul style="list-style-type: none"> • duże arealty monokultur powodują rozprzestrzenianie się chorób i wyjąławiania gleb • zwiększone zagrożenie ze strony zwierzyny leśnej w dużych monokulturach upraw • zmniejszenie bioróżnorodności upraw na polach poprawiających stosunki wodne i strukturę gleby • duża intensyfikacja hodowli w niewielu gospodarstwach województwa wpływa niekorzystnie na glebę i klimat w tych regionach • w latach nadmiernych opadów duży i ciężki sprzęt nie jest w stanie wjechać na pola • zaniedbania w zakresie melioracji i małej retencji pogarszają równowagę stosunków wodnych w województwie • niedobór opadów w sezonie wegetacyjnym ogólny i (szczególnie) późnowiosenny • nadmierne zachmurzenie wiosenne i jesienne • niedobór opadów jesienno zimowych i sukcesywne obniżanie poziomu wód gruntowych • ocieplające się zimy • występowanie gwałtownych ochłodzeń zimą, szczególnie po okresach nietypowo ciepłych • niewystarczająca sieć dróg lokalnych – dróg dojazdowych zapewniających bezpieczny transport i przemieszczanie się nowoczesnego ciężkiego sprzętu rolniczego, trudności z transportem z pola produktów rolnych po zbiorze • niezadowolający poziom planowania

<ul style="list-style-type: none"> • przygotowanie zawodowe rolników • warunki klimatyczno-glebowe sprzyjające uprawie ziemniaka, w tym sadzeniaków i ziemniaków skrobiowych • kolekcja genotypów ziemniaka zgromadzonych w Banku Genów in vitro w Boninie 	<p>przestrzennego, uwzględniającego rolniczy charakter wsi i zapewniającego zrównoważony rozwój obszarów wiejskich</p> <ul style="list-style-type: none"> • przymrozki wiosenne, ograniczające produkcję sadowniczą i roślin jagodowych • mała skłonność właścicieli małych i średnich gospodarstw do samoorganizacji i współpracy gospodarczej
szanse	zagrożenia
Rolnictwo	Rolnictwo
<ul style="list-style-type: none"> • alternatywne wykorzystanie zasobów łąk w województwie (ekologia, agroturystyka, hodowla ras mięsnych) • ze względu na dużą ilość cieków wodnych, jezior i rzek zatrzymanie wód w okresach suszy lub odebranie w newralgicznych okresach nadmiaru wody szansą na poprawę stosunków wodnych w porównaniu z innymi województwami • długi okres wegetacji umożliwia upowszechnienie w uprawie roślin wymagających wyższych sum temperatur efektywnych, np. kukurydzy na ziarno, soi etc. • wysokie nasłonecznienie w miesiącach letnich poprawia jakość zbiorów, szczególnie z upraw sadowniczych (uprawy jagodowe, czereśnie, śliwy wczesne odmiany jabłoni, grusz itp.) - umożliwia rozwój turystyki, a zwłaszcza agroturystyki • rzadkie występowanie ostrych zim umożliwia, przy minimalnych zabezpieczeniach, szczególnie uprawę termofilnych gatunków i odmian drzew i krzewów owocowych oraz ozdobnych (także ciepłolubnych kwiatów wieloletnich), niemożliwych do opłacalnej uprawy w innych częściach kraju; zmniejsza zagrożenie upraw przez gradację chorób i szkodników • możliwość wsparcia rozwoju rolnictwa z funduszy UE oraz innych źródeł finansowania w tym krajowych i zagranicznych • postęp biologiczny i technologiczny, zapewniający wzrost plonów poprzez możliwości zastosowania najnowszych rozwiązań technologicznych w rolnictwie, wynikający z dostępu do informacji i przykładowych technologii • szansa na wykorzystanie rolnictwa 	<ul style="list-style-type: none"> • utrata cennych łąk i pastwisk przez ich nieużytkowanie z powodu ograniczonej hodowli w województwie • intensyfikacja i specjalizacja w zakresie produkcji rzepaku i kapustnych w ogrodnictwie zagrożeniem dalszego rozwoju chorób (kiła kapuściana) • zakaz stosowania zapraw neonikotynoidowych zwiększa ilość zabiegów chemizacyjnych, co przy tak dużych areałach rzepaku w naszym województwie stwarza zagrożenie dla środowiska naturalnego • duża ilość wody na łąkach, zwłaszcza w sąsiedztwie rzeki Iny, powoduje rozwój nowych szkodników (ślimaki) oraz ekspansji gatunków chronionych (bobry) • duże obszary monokulturowe sprzyjać mogą pogłębianiu zjawisk erozji wodnej i powietrznej • spadek pogłowia zwierząt i niższa z tego tytułu produkcja nawozów naturalnych wpływać może na obniżanie zasobów materii organicznej w glebie • niedobór opadów na przełomie wiosny i lata może utrudniać (konieczność deszczowania, zwłaszcza na glebach lekkich nadmiernie przepuszczalnych) lub uniemożliwić uprawę gatunków wymagających wysokich, w tym szczególnie późnowiosennych, zapasów wody w glebie • niskie nasłonecznienie w miesiącach wiosennych i jesiennych może ograniczać opłacalność prowadzenia upraw światłolubnych, zwłaszcza pod osłonami (namioty foliowe, szklarnie, włókniny) • częste okresy nietypowo ciepłe zimą, które powodują rozhartowanie się roślin, zwiększyć także mogą liczbę uciążliwych gatunków szkodników, chorób roślin i chwastów

<p>do osiągnięcia celów energetycznych WPR, w tym rozwój odnawialnych źródeł energii w gospodarstwach rolnych</p> <ul style="list-style-type: none"> wzrost poziomu wiedzy rolników i stałe procesy modernizacji w gospodarstwach rolnych, w szczególności w zakresie nowoczesnych technologii produkcji odnowa parku maszynowego i wyposażenia technologicznego gospodarstw rolnych, w tym w zakresie przechowalnictwa właściwe wykorzystanie warunków sprzyjających uprawie ziemniaka oraz potencjału Banku Genów in vitro w Boninie 	<ul style="list-style-type: none"> występowanie zimą okresów mroźnych po silnych ociepleniach narażać może uprawę łatwo rozhartowujących się roślin, np. jęczmienia ozimego, rzepaku odmian heterozyjnych itp., na wymarzenie zmiany klimatyczne, globalne ocieplenie, polaryzacja warunków i zjawisk klimatycznych (ekstremalne susze, przymrozki, gradobicia, deszcze nawalne, inne klęski żywiołowe) zagrożenie rozprzestrzenianiem się inwazyjnych chorób zakaźnych, szczególnie ASF i ptasią grypą nadmierne przekazywanie i udostępnianie urodzajnej ziemi rolniczej pod zabudowę mieszkalną, przemysłową i gospodarczą wysokie ceny nawozów uprawa roli i roślin z wykorzystaniem ciężkich i wydajnych maszyn sprzyja wzrostowi nadmiernego zagęszczenia gleby, zwłaszcza w warstwie podornej, co może powodować negatywne skutki niedobór kadry specjalistycznej oraz wykwalifikowanej siły roboczej ograniczenie możliwości stosowania nawozów i pestycydów ograniczy plonowanie oraz dochody głównie gospodarstw towarowych nakierowanie wsparcia finansowego na małe gospodarstwa zmniejszy konkurencyjność średnich i dużych gospodarstw rodzinnych, decydujących o towarowości Rolnictwa naszego województwa
---	--

mocne strony	słabe strony
Przetwórstwo rolno-spożywcze	Przetwórstwo rolno-spożywcze
<ul style="list-style-type: none"> położenie geograficzne, wysokie walory i zasoby przyrodnicze wysokowydajne rolnictwo dobrze rozwinięta sieć dróg transportowych wysokie walory turystyczne rozwinięta infrastruktura proekologiczna wykształcone i świadome społeczeństwo struktura gospodarstw rolnych zrewitalizowane obszary wiejskie zasoby ziemi rolniczej, ich produktywność i żyzność korzystny rozłóg i wielkość gospodarstw 	<ul style="list-style-type: none"> niska produkcja zwierzęca marginalizacja naszego regionu brak przetwórstwa rolno-spożywczego rozdrobienie gospodarstw rolnych brak mocnego przetwórstwa na obszarach wiejskich niewystarczająca edukacja dotycząca ochrony środowiska i zachowania bioróżnorodności zanikająca i malejąca produkcja zwierzęca na terenie województwa zachodniopomorskiego

<ul style="list-style-type: none"> rolnych, zadowalająca struktura agrarna • rozwój inwestycji i bazy przechowalniczej • unowocześnienie metod produkcji rolniczej • innowacje, rozwój nowych technologii uprawowych • wzrost edukacji rolników na temat metod produkcji • wyposażenie rolnictwa w nowoczesny park maszynowy • wzrost ilości gospodarstw specjalistycznych i ekologicznych 	<ul style="list-style-type: none"> • brak liderów w dziedzinie rolnictwa • słaba albo brak opłacalności produkcji rolniczej • brak sieci rynków i giełd hurtowych do sprzedaży produktów rolnych • brak młodej i wykształconej siły roboczej na terenach OW • brak aktywnych i energicznych działań polskich przedstawicielstw dyplomatycznych i handlowych do żywienia i sprzedaży polskich produktów rolnych i żywnościowych na rynkach międzynarodowych (głównie Azji i Afryki) • mała gęstość zaludnienia oraz położenie największych ośrodków miejskich na obrzeżach województwa
---	---

szanse	zagrożenia
<p style="text-align: center; color: blue;">Przetwórstwo rolno-spożywcze</p> <ul style="list-style-type: none"> • wzrost innowacyjności gospodarki • wspieranie rozwoju infrastruktury społeczeństwa informacyjnego • poprawa dostępności do obszarów o walorach turystycznych i uzdrowiskowych • rozwój infrastruktury ochrony środowiska i systemów gospodarowania odpadami • podnoszenie świadomości ekologicznej społeczeństwa • wzmacnianie tożsamości i integracji społeczności lokalnej • budowanie i promocja marki regionu • działania PROW wspierające rozwój obszarów wiejskich • wyraźna poprawa infrastruktury technicznej na obszarach wiejskich • promocja i rozwój rolnictwa ekologicznego • możliwy rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich • możliwość sprzedaży bezpośredniej i detalicznej • działania wspierające poprawę (skrócenie) łańcucha żywnościowego na drodze producent - konsument • znacząca rola doradztwa w rozwoju rolnictwa i OW • nowy program strategiczny • nakierowanie wsparcia finansowego na małe zakłady przetwórstwa rolnego • wzrost świadomości małych i średnich producentów rolnych w zakresie wspólnego 	<p style="text-align: center; color: blue;">Przetwórstwo rolno-spożywcze</p> <ul style="list-style-type: none"> • starzenie się społeczeństwa • zmiany klimatyczne • brak rozwiniętej infrastruktury technicznej na OW, co ogranicza inwestycje i rozwój przedsiębiorczości • ograniczone możliwości wymiany handlowej i eksportu polskich produktów (embargo rosyjskie) • globalizacja i koncentracja handlu • słabe zróżnicowanie produkcji rolniczej • niewystarczająca promocja polskich produktów na arenie europejskiej i światowej • brak wypracowanych przyzwyczajień do aktywnych form wypoczynku i zdrowego stylu życia na OW • wysokie marże handlowców, pozbawiające zysku i dochodów rolników • znikome albo brak wsparcia publicznego w sektor rolnictwa • inflacja spowodowana wysokimi cenami energii • zmniejszenie popytu z uwagi na inflację • spadek siły nabywczej społeczeństwa

przetwarzania produktów rolnych	
---------------------------------	--

mocne strony	słabe strony
Rybacktwo	Rybacktwo
<ul style="list-style-type: none"> • produkcja i/lub pozyskiwanie wysokowartościowej żywności (ryby, raki) • doskonałe warunki kształcenia kapitału ludzkiego: Wydział Nauk o Żywności i Rybacktwo ZUT w Szczecinie, kształcący wykwalifikowane kadry hodowców znające zasady zarządzania gospodarką rybacką • powstanie Lokalnych Grup Rybackich – gdzie wymiana doświadczeniami w chowie i hodowli ryb, jak również wymiana możliwości sprzedaży na rynki zewnętrzne • możliwość sprzedaży bezpośredniej i detalicznej • bliskość granicy – możliwości zbytu zewnętrznego • możliwości pozyskiwania i obrotu handlowego nierodzimych raków • rola retencji wody w stawach, zbiornikach i ciekach – ochrona terenów przyległych przed powodzią oraz wzrost bioróżnorodności wokół nich • stawy – zdolność do zatrzymywania związków biogenych dopływających wraz z wodą (pułapka na biogeny) • dobre warunki dla wędkarstwa rzeczno-jeziorowego i stawowego – różnorodność gatunkowa ryb • rzeki umożliwiające uprawianie turystyki kajakowej; jeziora umożliwiające uprawianie sportów wodnych 	<ul style="list-style-type: none"> • zanieczyszczenie/eutrofizacja wód jeziornych i cieków • niewystarczające – w stosunku do potrzeb – uzupełnianie zasobów ryb • wysokie ceny produkcji przy niewystarczającym popycie (wysokie ceny ryb) • słaba kondycja finansowa rybaków: niewystarczający kapitał dla rozwoju • brak centralnej ewidencji połowu ryb • brak badań stanu (monitoring) ichtiofauny jezior pod względem oceny ich przydatności dla gospodarki rybackiej • kłusownictwo i nadmierne wyjadanie ryb przez ptaki (kormorany, czaple) i zwierzęta (wydry) • duża presja ze strony towarzystw ekologicznych - tworzenie różnych form obszarowych ochrony przyrody na terenach, na których są stawy hodowlane i co się z tym wiąże trudności z uzyskaniem pozwoleń wodno-prawnych na użytkowanie tych stawów • niewykorzystane możliwości rozwoju atrakcyjnej oferty programowej dla turystów (rekreacyjnej i sportowej, np. brak oferty dla rodzin łowiących wędkarzy)
szanse	zagrożenia
Rybacktwo	Rybacktwo
<ul style="list-style-type: none"> • środki PO Ryby na rozwój sektora rybackiego • środki zewnętrzne na rozwój przedsiębiorczości, turystyki, kultury, sportu, itp., • promocja rybacktwo śródlądowego województwa zachodniopomorskiego postrzeganego bardziej jako obszar rybacktwo przybrzeżnego • niewykorzystany rezerwar jezior i rzek w woj. zachodniopomorskim do rozwoju gospodarki rybackiej 	<ul style="list-style-type: none"> • małe zainteresowanie mieszkańców gospodarką rybacką w stosunku do innych działów gospodarki • przejmowanie gospodarstw rybackich oraz dzierżawienie zbiorników przez osoby lub spółki dysponujące odpowiednio dużymi środkami finansowymi na dzierżawę lub zakup gospodarstwa, lecz nie posiadające wiedzy niezbędnej do jego prowadzenia – skutkuje to zazwyczaj do degradacją gospodarstwa, niezależnie od jego charakteru

<ul style="list-style-type: none"> • tworzenie przedsiębiorstw przetwórstwa rybnego – bardzo duża możliwość pozyskania pracowników (tereny z niewielkim rynkiem pracy) • zwiększy popyt na usługi turystyczne, w tym zwłaszcza na turystykę weekendową • rozwój turystyki niszowej (wędkarstwo, ornitologia) 	<ul style="list-style-type: none"> • wciąż rosnące koszty żywienia ryb • wzrost obciążeń podatkowych lub opłat z tytułu korzystania z wody • brak szkoleń dla właścicieli stawów i jezior • nieuzasadniona ochrona ptaków i drapieżnych zwierząt żywiących się rybami (utrzymywanie przepisów chroniących w sytuacji nadmiernego wzrostu ich populacji) • straty w rybostanie na skutek szybko rozprzestrzeniających się chorób (np.: KHV)
---	---

Źródło: opracowanie własne Zespołu ds. analizy szans i zagrożeń oraz potencjalnych kierunków rozwoju obszarów wiejskich do 2030 roku w województwie zachodniopomorskim

III. Rozwój funkcjonalny i przestrzenny obszarów Wiejskich

3.1 Zróżnicowanie funkcjonalne obszarów Wiejskich

Typologię funkcjonalną obszarów wiejskich w niniejszym rozdziale oparto na danych opracowania dr Luizy Ossowskiej oraz dr Doroty Janiszewskiej, pracowników Katedry Polityki Ekonomicznej i Regionalnej, Wydziału nauk Ekonomicznych Politechniki Koszalińskiej. Opracowanie pt. „Typologia funkcjonalna obszarów wiejskich w województwie zachodniopomorskim” jest wynikiem działalności badawczej. Poniżej obszernie fragmenty tej publikacji wskazujące na metodykę i wyniki badań.

Głównym celem badań było wskazanie typów funkcjonalnych obszarów wiejskich województwa zachodniopomorskiego – uwzględniając ich kondycję społeczno-gospodarczą oraz pełnione funkcje. Typologię funkcjonalną obszarów wiejskich województwa zachodniopomorskiego przeprowadzono za pomocą analizy – z wykorzystaniem wskaźników syntetycznych. Do określenia poziomu rozwoju badanego obszaru wykorzystano wskaźniki syntetyczne (wyznaczone na podstawie wskaźników prostych):

- poziom uwarunkowań demograficznych (gęstość zaludnienia, przyrost naturalny na 1000 mieszkańców, saldo migracji na 1000 mieszkańców);
- poziom infrastruktury technicznej (odsetek ludności korzystającej z sieci wodo-ciągowej, kanalizacyjnej i gazowej);
- poziom uwarunkowań z zakresu przedsiębiorczości i rynku pracy (jednostki gospodarcze zarejestrowane w systemie REGON na 10 tys. mieszkańców, jednostki nowo zarejestrowane na 10 tys. ludności, liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych na 100 osób w wieku produkcyjnym).

Poziom rozwoju zestawiono z podstawowymi funkcjami badanego regionu, reprezentowanymi przez następujące zmienne:

- leśnictwo (lesistość, udział zalesień gruntów nieleśnych w powierzchni obszaru, udział podmiotów sekcji A w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych);
- rolnictwo (pogłowie zwierząt w sztukach dużych na 100 ha UR, gospodarstwa rolne na 1000 mieszkańców, udział użytków rolnych w powierzchni gminy);
- turystyka (miejsca noclegowe na 10 km² powierzchni, przeciętny czas pobytu, udział podmiotów sekcji I w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych).

W badaniach wykorzystano dane publikowane przez Główny Urząd Statystyczny

Poziom uwarunkowań demograficznych

Obszary wiejskie woj. zachodniopomorskiego są dość słabo zaludnione (29 osób na 1 km²), znacznie słabiej niż wynosi średnia dla obszarów wiejskich w Polsce (52 osoby na 1 km²). Jest to związane m.in. ze znacznym zalesieniem powierzchni województwa, a także z przeciętnie rozwiniętą siecią osadniczą.

W zakresie przyrostu naturalnego obszary wiejskie woj. zachodniopomorskiego charakteryzują się wartością współczynnika nieco wyższą od średniej dla terenów wiejskich w Polsce (odpowiednio: 0,7 i 0,2). Podobnie kształtuje się sytuacja w zakresie migracji. Ogółem obszary wiejskie badanego województwa mają – tak jak obszary wiejskie w Polsce – charakter napływowy (saldo na terenach wiejskich na poziomie 1,3 w województwie i 2,1 w Polsce), co wynika m.in. z tendencji migrowania ludności miejskiej na tereny podmiejskie, a także przemieszczania się ludności na tereny nadmorskie – bardziej atrakcyjne gospodarczo.

Poziom infrastruktury technicznej

W zakresie sieci wodno-kanalizacyjnej sytuacja na obszarach wiejskich woj. zachodniopomorskiego jest znacznie korzystniejsza niż ogółem na wsi w Polsce. W badanym województwie z sieci wodociągowej korzysta prawie 87%, a z kanalizacyjnej 48% mieszkańców terenów wiejskich (w Polsce dla obszarów wiejskich te wskaźniki wynoszą odpowiednio 77% i 31%). Biorąc pod uwagę wskaźnik nasycenia siecią wodociągową, który jest mierzony jej długością na 100 km² powierzchni na obszarach wiejskich, to jest on najniższy w Polsce i wynosi 35 km/100 km² przy średniej krajowej 77 km/100 km². Jednak należy podkreślić, że wynika to przede wszystkim z niskiej gęstości zaludnienia regionu i nie wpływa na odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej. Natomiast wskaźnik nasycenia siecią kanalizacyjną wynosi 21 km/100 km² przy średniej krajowej 26 km/100 km² i również jest jednym z najniższych w Polsce (11. miejsce). W przypadku badanego województwa nasycenie infrastrukturą wodno-kanalizacyjną związane jest m.in. z funkcją turystyczną. Nadmorskie gminy turystyczne zaliczane są do bogatych, a dodatkowo chcąc sprostać coraz większym wymaganiom turystów prowadzą liczne inwestycje w infrastrukturę techniczną. Mimo dokonywanych w regionie inwestycji stosunek sieci kanalizacyjnej do wodociągowej jest niekorzystny i wynosi 60, 3%, jednak należy zwrócić uwagę, że wartość ta daje województwu 2. pozycję w kraju, dla którego średnia wynosi zaledwie 34%. Natomiast odsetek korzystających z sieci gazowej na obszarach wiejskich woj. zachodniopomorskiego jest niższy niż ogółem na wsi w Polsce (odpowiednio 18% i 22%). Warto podkreślić, że w badanym regionie w klasie V – o bardzo niskim poziomie infrastruktury technicznej – znalazło się tylko sześć badanych jednostek.

Poziom uwarunkowań z zakresu przedsiębiorczości i rynku pracy

Należy podkreślić, że poziom przedsiębiorczości mierzony liczbą podmiotów gospodarczych na 10 tys. ludności na terenach wiejskich badanego województwa (901) jest wyższy niż na terenach wiejskich w Polsce ogółem (710). Podobnie, liczba jednostek nowo zarejestrowanych na 10 tys. ludności (odpowiednio: 92 na obszarach wiejskich woj. zachodniopomorskiego oraz 71 na obszarach wiejskich w Polsce). Główną przyczyną należy upatrywać w prze-wadze funkcji turystycznej w północnej części badanego regionu. Wykorzystywane turystycznie tereny nadmorskie województwa wiążą się z dużą liczbą przedsiębiorstw – szczególnie tych małych, prowadzonych przez osoby fizyczne. Dominują jednostki gospodarcze w zakresie zakwaterowania i gastronomii.

Z kolei poziom bezrobocia wyrażony udziałem osób bezrobotnych zarejestrowanych wśród osób w wieku produkcyjnym, okazał się w analizowanym regionie wyższy niż ogółem na obszarach wiejskich w Polsce (odpowiednio: 11,2 wśród mieszkańców wsi w woj. zachodniopomorskim oraz 9,8 wśród mieszkańców wsi w Polsce). Ta sytuacja jest z kolei spowodowana dość trudnymi warunkami na rynku pracy obszarów wiejskich woj. zachodniopomorskiego w środkowej i południowo-wschodniej części regionu.

Najkorzystniejszą sytuację w zakresie przedsiębiorczości i rynku pracy odnotowano w okolicach największych ośrodków miejskich regionu i w pasie nadmorskim. Duże miasta zwykle wiążą się z większym rynkiem pracy i możliwościami rozwoju różnych form przedsiębiorczości. Podobnie,

tereny turystyczne dają wiele możliwości w zakresie przedsiębiorczości i zatrudnienia. W badanym regionie słabą kondycją przedsiębiorczości i rynku pracy charakteryzują się tereny w środkowej i południowo-wschodniej części. Są to tereny zalesione, ze znacznym udziałem obszarów prawnie chronionych, o słabo rozbudowanej sieci osadniczej.

Leśnictwo

W badanym województwie lasy zajmują niemal 37% powierzchni obszarów wiejskich. Jest to jedno z bardziej zalesionych województw w kraju. Pod zalesienia w 2013 r. przeznaczono 0,01% powierzchni (podobnie jak na obszarach wiejskich w kraju). Podmioty gospodarcze w zakresie leśnictwa i pozyskiwania drewna stanowią prawie 3% ogólnej liczby podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON, czyli ponad dwukrotnie więcej niż ogółem na obszarach wiejskich w kraju (1,4%).

Funkcja leśna dominuje w pasie wschodnim i południowo-wschodnim regionu. Są to tereny zalesione, a także ze znacznym udziałem obszarów prawnie chronionych (szczególnie na południowym wschodzie). Najmniej korzystna sytuacja w zakresie funkcji leśnej charakteryzuje pas nadmorski województwa, a także obszary typowo rolnicze (powiat pyrzycki). Są to tereny słabo zalesione, a to właśnie lesistość jest podstawą rozwoju tej funkcji.

Rolnictwo

Obszary typowo rolnicze położone są w południowo-zachodniej (okolice Pyrzyc) i północno-wschodniej (okolice Kołobrzegu, Świdwina, Białogardu, Koszalina i Sławna) części regionu. Znaczny wpływ na taką sytuację mają korzystne uwarunkowania naturalne, a szczególnie glebowe. Obszary o niskim i bardzo niskim poziomie funkcji rolniczej zlokalizowane są w pasie wschodnim i południowo-wschodnim (gdzie dominują lasy i obszary prawnie chronione), a także w pasie północno-zachodnim (gdzie przebiega tor wodny Szczecin – Świnoujście).

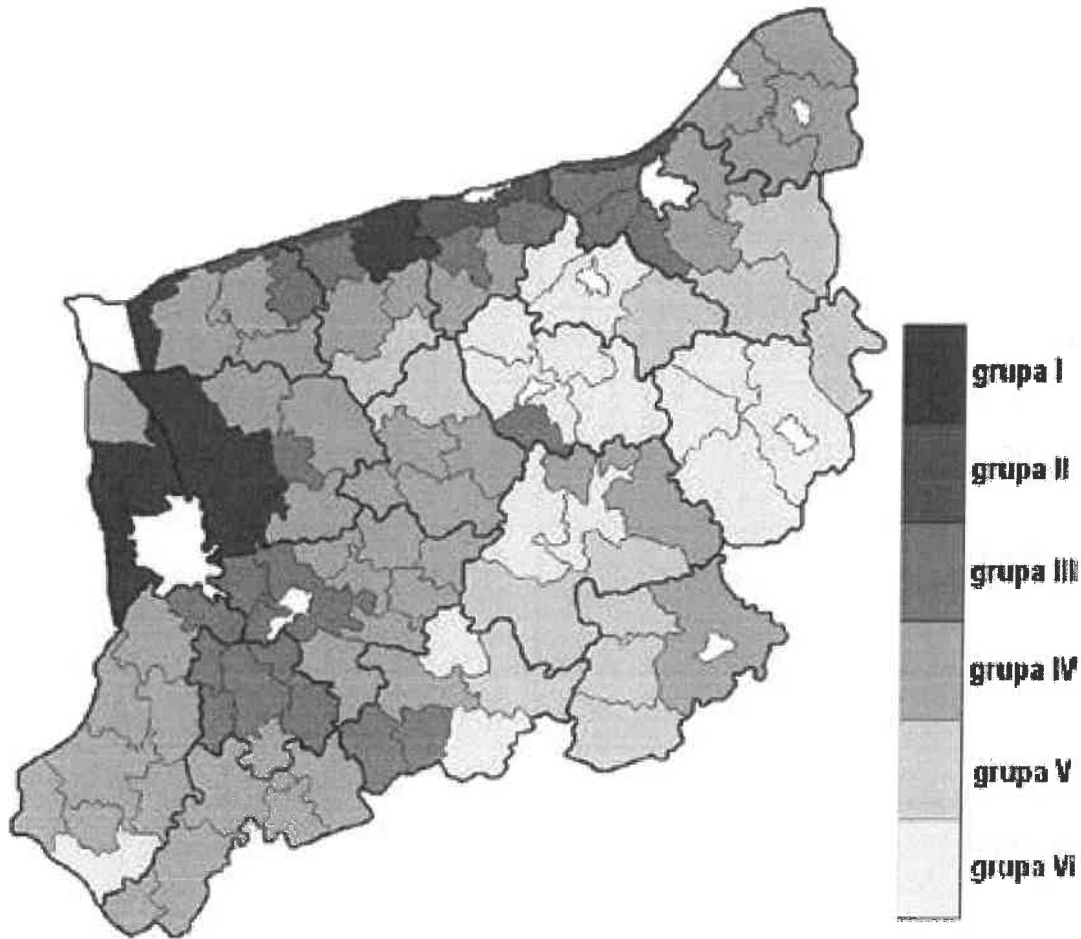
Turystyka

Mimo że nie cały badany obszar ma charakter turystyczny, odnotowano znacznie wyższe wartości poszczególnych wskaźników niż dla obszarów wiejskich w Polsce ogółem. Na 10 km² powierzchni terenów wiejskich woj. zachodniopomorskiego przypada ponad 31 całorocznych miejsc noclegowych, których liczba w sezonie rośnie ponad trzyipółkrotnie. Przeciętny czas pobytu turysty w badanym regionie to ponad 6 dni, co oznacza, że przeważają pobyty dłuższe, nie weekendowe. Wysoki jest również odsetek podmiotów w zakresie zakwaterowania w liczbie podmiotów gospodarczych.

Ze względu na uwarunkowania naturalne w badanym regionie tereny typowo turystyczne koncentrują się oczywiście w pasie nadmorskim, a także w pasie pojeziernym – Pojezierze Drawskie, Myśliborskie, Szczecineckie. Natomiast obszary w centralnej i południowej części regionu w zasadzie w ogóle nie są związane z funkcją turystyczną.

Typy funkcjonalne

W wyniku analizy, opartej na wskaźnikach z zakresu poziomu rozwoju oraz funkcji podstawowych, uzyskano sześć typów obszarów wiejskich woj. zachodniopomorskiego (ryc. 1, tab. 1 i 2).

Ryc. 1. Typologia funkcjonalna obszarów wiejskich woj. zachodniopomorskiego

Grupa I to dobrze rozwinięte obszary wiejskie zróżnicowane funkcjonalnie. Grupę tę tworzy 7 gmin i obszarów wiejskich położonych w bezpośrednim sąsiedztwie Szczecina oraz na Wybrzeżu. O ich zintegrowanym charakterze zadecydowały wysokie wartości wskaźników z zakresu czynników rozwoju. Tereny te cechują się bardzo wysokim poziomem zarówno czynników demograficznych, infrastruktury technicznej, jak i przedsiębiorczości i rynku pracy. Na tle pozostałych, grupa I wyróżnia się pod względem rozwoju demograficznego. Są to tereny zdecydowanie napływowe, a te pozytywne tendencje ludnościowe wzmacnia również dodatni przyrost naturalny. Pod względem funkcjonalnym obszary grupy I są zróżnicowane. Znalazły się tu zarówno tereny turystyczne (Międzyzdroje, Trzebiatów, Stepnica nad Zalewem Szczecińskim), jak i obszary pod bezpośrednim oddziaływaniem Szczecina (Dobra, Kołbaskowo, Po-lice, Goleniów), stanowiące zaplecze miasta pod względem mieszkaniowym i rozwoju przedsiębiorczości.

Tabela 1

Wskaźniki cząstkowe poziomu czynników demograficznych, infrastruktury technicznej oraz przedsiębiorczości i rynku pracy według typów funkcjonalnych obszarów wiejskich woj. zachodniopomorskiego

Wyszczególnienie	Typ I	Typ II	Typ III	Typ IV	Typ V	Typ VI
poziom czynników demograficznych	0,5	0,4	0,3	0,3	0,2	0,2
ludność na 1 km ²	58,7	70,0	36,6	24,5	13,3	19,6
przyrost naturalny na 1000 ludności	2,7	0,7	0,1	0,5	-0,9	-1,4
saldo migracji na 1000 osób	16,8	0,1	3,2	-1,7	-8,5	-5,9
poziom infrastruktury technicznej	0,7	0,7	0,6	0,4	0,4	0,5
odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej	88,9	84,2	91,8	83,6	82,4	86,6
odsetek ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej	65,1	89,3	56,0	30,5	41,1	59,9
odsetek ludności korzystającej z sieci gazowej	50,2	45,7	29,0	4,3	3,7	5,4
poziom czynników z zakresu przedsiębiorczości i rynku pracy	0,5	0,7	0,3	0,3	0,2	0,2
podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności	1384,7	2698,2	817,2	748,4	594,1	630,9
jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności	135,9	253,6	85,0	83,4	53,3	68,9
bezrobotni zarejestrowani na 100 osób w wieku produkcyjnym	8,0	10,2	12,7	11,8	14,6	16,1

Tabela 2

Wskaźniki cząstkowe funkcji podstawowych według typów funkcjonalnych obszarów wiejskich woj. zachodniopomorskiego

wyszczególnienie	Typ I	Typ II	Typ III	Typ IV	Typ V	Typ VI
leśnictwo	0,2	0,1	0,1	0,2	0,5	0,3
lesistość	31,8	21,6	20,4	31,6	55,2	39,1
udział zalesień w powierzchni gminy	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0
udział podmiotów sekcji A dział 02 (leśnictwo i pozyskiwanie drewna) w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych	1,1	0,1	1,6	3,8	13,7	5,6
rolnictwo	0,2	0,2	0,5	0,3	0,2	0,3
pogłowie zwierząt w sztukach dużych (SD) na 100 ha UR	25,1	12,6	54,7	22,2	14,3	34,4
gospodarstwa rolne na 1000 mieszkańców	25,5	36,3	79,3	61,2	52,5	62,6
udział UR w powierzchni gminy	29,5	33,3	63,1	45,9	27,1	40,3
turystyka	0,1	0,6	0,1	0,1	0,1	0,1
miejsca noclegowe całoroczne na 10 km ² powierzchni	15,2	481,7	2,4	3,8	0,6	0,7
przeciętny czas pobytu	3,6	6,6	2,1	2,9	1,6	2,4
udział podmiotów sekcji I dział 55 (zakwaterowanie) w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych	4,7	40,4	1,2	1,9	1,3	1,1

Grupę II tworzą dobrze rozwinięte obszary wiejskie z dominacją funkcji turystycznej. Są to gminy nadmorskie (Kołobrzeg, Ustronie Morskie, Mielno, Rewal i Dziwnów). Tereny te charakteryzują się znaczną – jak na obszary wiejskie – gęstością zaludnienia, a także tendencją do rzeczywistego przyrostu ludności (ze względu na dodatni przyrost naturalny i saldo migracji). Gminy i obszary

wiejskie w grupie II odznaczają się najwyższym poziomem wyposażenia w podstawową infrastrukturę techniczną. Jest to związane zarówno z zaludnieniem – im więcej ludności, tym większe potrzeby infrastrukturalne, jak i z funkcją turystyczną – są to obszary bogate i samodzielne finansowo, co umożliwia realizację inwestycji infrastrukturalnych. Jednostki w grupie II wyróżniają się ponadto najwyższym poziomem czynników z zakresu przedsiębiorczości i rynku pracy. Szczególnie wysokie wartości odnotowano w zakresie wskaźników przedsiębiorczości. Jest to cecha charakterystyczna obszarów turystycznych, na których większość mieszkańców prowadzi własną działalność gospodarczą – związaną z zakwaterowaniem, gastronomią czy handlem. Wartości poszczególnych wskaźników związanych z funkcją turystyczną są w tej grupie gmin i obszarów wiejskich zdecydowanie najwyższe. Na 10 km² powierzchni przypada ponad 480 całorocznych miejsc noclegowych, przeciętny czas pobytu to niemal tydzień, a w strukturze podmiotów gospodarczych (z wyjątkiem indywidualnych gospodarstw rolnych) 40% to jednostki związane z zakwaterowaniem.

Grupa III to średnio rozwinięte obszary wiejskie z przewagą funkcji rolniczej. Utworzyło ją 19 gmin i obszarów wiejskich. Tereny te charakteryzują się średnim poziomem czynników demograficznych, a także przedsiębiorczości i rynku pracy oraz ponadprzeciętnym poziomem infrastruktury technicznej (szczególnie sieci wodociągowej). Natomiast w zakresie funkcji rolniczej wszystkie badane wskaźniki w grupie III cechują się najwyższymi wartościami. Pogłowie zwierząt gospodarskich na 100 ha UR to prawie 55 sztuk dużych, na 1000 mieszkańców przypadło 79 gospodarstw rolnych, a użytki rolne zajmują 63% powierzchni. Obszary grupy III zlokalizowane są przede wszystkim w północnej części regionu (m.in. powiat koszaliński, kołobrzski, a także na południowo-wschód od Szczecina (m.in. powiat stargardzki, pyrzycki, choszczeński). Położenie to jest związane, z jakością i przydatnością gruntów – lepszą w tych właśnie rejonach.

Do grupy IV zaliczono średnio rozwinięte obszary wiejskie o zróżnicowanej strukturze. Jest to najbardziej liczna grupa utworzona przez 45 gmin i obszarów wiejskich. Są to obszary dość słabo zaludnione, z nieznaczną tendencją do odpływu ludności i niewielkim przyrostem naturalnym. Tereny w tej grupie charakteryzują się niskim poziomem infrastruktury technicznej, szczególnie w zakresie możliwości korzystania z kanalizacji i sieci gazowej. Sytuacja w zakresie przedsiębiorczości i rynku pracy jest bardziej korzystna. Ze względu na liczebność tej grupy obszary rozmieszczone są dość równomiernie w całym regionie. W grupie tej nie wyznaczono funkcji dominującej. O zróżnicowanym charakterze funkcjonalnym tych terenów świadczą wartości wskaźników syntetycznych poszczególnych funkcji – zbliżone do wartości średnich. Obszary zlokalizowane w północnej części regionu mają charakter rolno-turystyczny, w południowej i południowo-wschodniej – rolno-leśny.

Grupę V tworzą słabo rozwinięte obszary wiejskie z przewagą funkcji leśnej. W grupie tej znalazło się 12% badanych jednostek. Są to tereny bardzo słabo zaludnione, z ujemnym przyrostem naturalnym i saldem migracji. Ponadto, obszary w tej grupie odznaczają się niskim poziomem infrastruktury i bardzo niskim w zakresie przedsiębiorczości i rynku pracy. Są to tereny zlokalizowane we wschodniej i południowo-wschodniej części regionu. W ich powierzchni znaczny udział mają lasy i obszary prawnie chronione (szczególnie obszary chronionego krajobrazu), co jest czynnikiem ograniczającym możliwości rozwoju społeczno-gospodarczego i decydującym o przewadze funkcji leśnej na tym obszarze.

Grupa VI to słabo rozwinięte obszary wiejskie bez funkcji dominującej. Obszary grupy VI charakteryzują się niekorzystną sytuacją demograficzną, dość niskim poziomem infrastruktury i przedsiębiorczości oraz rynku pracy, m.in. z powodu niskiego poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego w ich strukturze funkcjonalnej trudno jest wyodrębnić funkcję dominującą. Tereny te obejmują 15% badanych jednostek i znajdują się głównie w środkowej i wschodniej części regionu.

3.2. ROZWÓJ PRZESTRZENNY OBSZARÓW WIEJSKICH

Spójność obszarów wiejskich w wymiarze przestrzennym jest definiowana w różny sposób w zależności od podejścia i metodyki oceny tej spójności. Nowe podejście do polityki regionalnej polega m.in. na promowaniu spójności terytorialnej, jako równoważnej innym typom spójności, np.

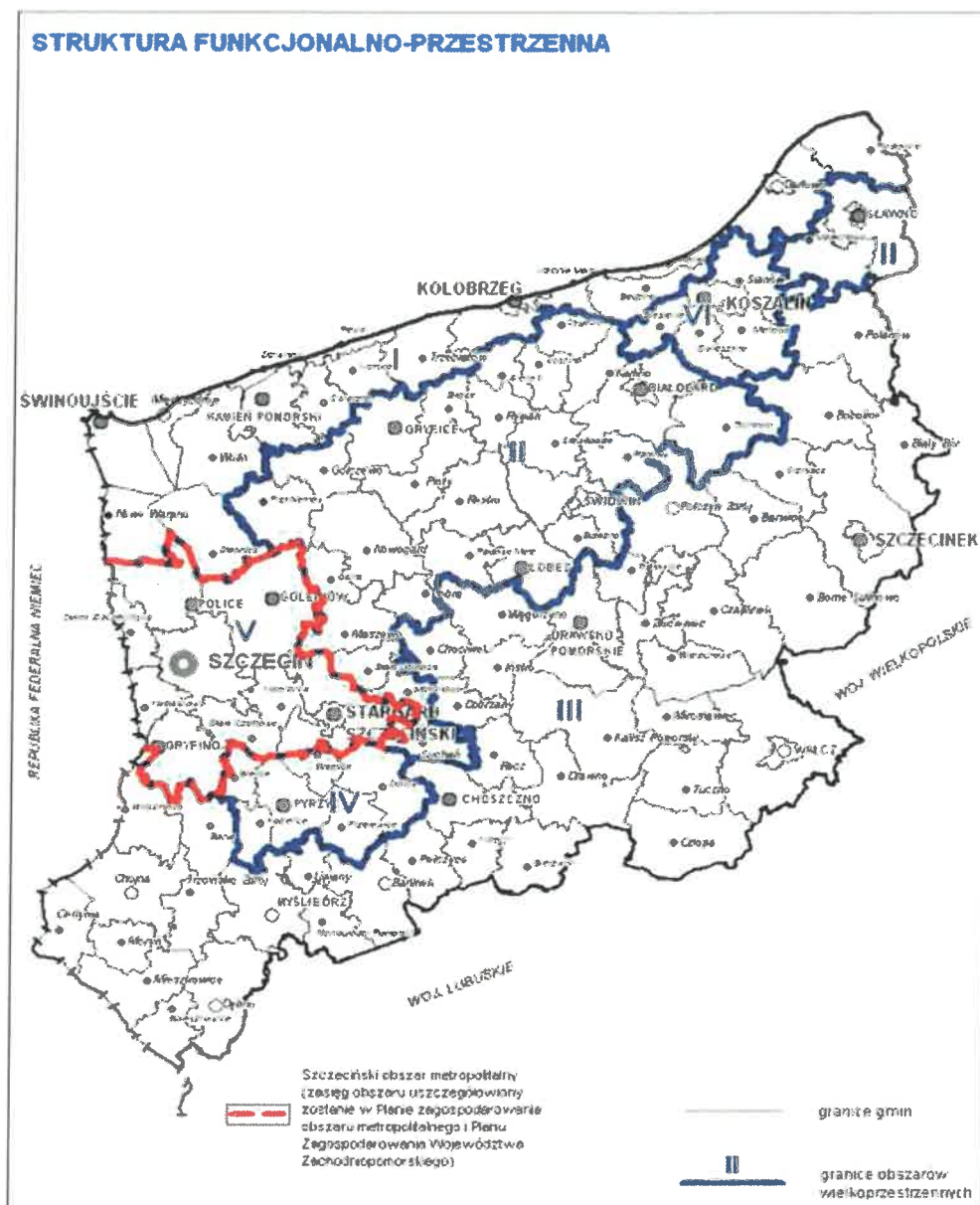
spójności społecznej czy ekonomicznej. Terytorialny kontekst rozwoju stał się w ostatnich latach standardem w dokumentach planistycznych.

Jednocześnie bardzo istotnym jest wskazanie delimitacji obszarów wiejskich w kontekście dokumentów wskazujących kierunki rozwoju danego województwa. Ważny jest również aspekt historyczny tej delimitacji. W pierwszej dekadzie XXI wieku powstał szereg dokumentów o charakterze strategicznym odnoszącym się do rolnictwa i obszarów wiejskich województwa zachodniopomorskiego. W niniejszym opracowaniu prezentowane są dane historyczne jak i dane z ostatnich opracowań planistycznych.

CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA W UJĘCIU HISTORYCZNYM

A. W dokumencie pt. „Strategia rolnictwa i obszarów wiejskich województwa zachodniopomorskiego latach 2002 -2015. Bilans otwarcia”, z sierpnia 2009 r., zespół autorski (prof. dr hab. Marian Malicki, mgr inż. Tadeusz Szczygieł, opracowanie redakcyjne dr Dariusz Dziechciarz) wskazując na organizację struktury funkcjonalno-przestrzennej zwraca uwagę na następujące aspekty.

Diagnoza stanu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz warunki naturalne środowiska geograficznego decydowały o wyróżnieniu struktury przestrzennej w województwie, która w części wschodniej i środkowej ma układ równoleżnikowy, a w zachodniej - południkowy. Uwzględniając różnorodność przyrodniczą i gospodarczą, preferencje i potencjał rozwoju poszczególnych gmin, w woj. zachodniopomorskim wydzielono 6 wielkoprzestrzennych obszarów o zbliżonych cechach funkcjonalnych i strukturalno-przestrzennych:

Ryc.1. Struktura funkcjonalno-przestrzenna.

Źródło: *Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020, Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego, Szczecin 2005.*

I. Strefa nadmorska – intensywnego selektywnego rozwoju, o takich kluczowych funkcjach, jak gospodarka morska, turystyka i uzdrowiska, z zapleczem terenowym o funkcjach: rolniczej, produkcyjnej i obsługowej. Utrzymanie funkcji ochronnych środowiska oraz zasobów wód podziemnych i powierzchniowych. Promowanie rolnictwa ekologicznego. Intensywna ochrona i rehabilitacja środowiska, przeciwdziałająca tendencjom pasmowej zabudowy strefy brzegowej. W pasie przygranicznym prowadzenie współpracy z Niemcami w zakresie infrastruktury technicznej oraz rozwoju małych struktur portowych i zarządzania strefą przybrzeżną. Obszar wielokierunkowej aktywizacji gospodarczej i intensywnej urbanizacji. Rozwój rolnictwa i produkcji przemysłowej, a zwłaszcza przetwórstwa surowców lokalnych. Zachowanie walorów przyrodniczo-turystycznych. Uwzględniając różne formy zainwestowania, a w szczególności w budownictwo i urządzenia rekreacyjne, strefa ta w regionie wykazuje największą dynamikę wzrostu. Odnotowano w niej największe przekształcenia własnościowe oraz funkcjonalnoprzestrzenne. W zakresie gospodarki

wodno-ściekowej wystąpiła zdecydowana poprawa prawie we wszystkich miejscowościach nadmorskich. Nastąpił znaczny przyrost terenów zurbanizowanych. W strukturze funkcjonalnej znaczenie rolnictwa maleje, a na obszarach wiejskich obserwuje się dynamiczny rozwój funkcji pozarolniczych.

II. Strefa gospodarki rolnej i wielofunkcyjnej aktywizacji gospodarczej, ze szczególnym uwzględnieniem funkcji turystycznej, uzdrowiskowej, rolniczej, leśnej i przetwórstwa. Wielofunkcyjny rozwój centrów urbanizacji. Zachowanie i kreowanie nowych form ochrony z uwzględnieniem wymogów zrównoważonego rozwoju gospodarczego. Zaplecze żywnościowe m.in. dla pasa nadmorskiego. Strefa występuje na południe od strefy nadmorskiej i ciągnie się równoleżnikowo od Nowogardu do Białogardu. Są to tereny rolnicze, użytkowane do 1992 r. przez państwowe przedsiębiorstwa gospodarki rolnej przejęte do Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa. Proces prywatyzacji i restrukturyzacji jest znacznie zaawansowany. Miasta w tej strefie wykazują znaczne ożywienie gospodarcze. Stanowią główne miejsca zatrudnienia. Pozostały teren, a szczególnie wsie popegeerowskie wykazują znaczny stopień dekapitalizacji majątku trwałego i braku miejsc pracy.

III. Strefa gospodarki rolno-leśnej, selektywnej aktywizacji gospodarczej, w tym rozwoju funkcji turystycznej, z utrzymaniem funkcji ochronnych i rekreacyjnych. Rozwój rolnictwa ekologicznego. Współpraca przygraniczna. Strefa zachowania wartości przyrodniczych. Rozwój leśnictwa oraz przetwórstwa rolno-leśnego. Selektywny rozwój innych funkcji produkcyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem istniejących gałęzi produkcji i przemysłu wydobywczego. Jest to strefa obejmująca południową i wschodnią część województwa – geograficznie zaliczana do pasa pojezierza pomorskiego. Obszar tej strefy ma największy procentowy udział terenów przyrodniczych podlegających ochronie prawnej. Rozwój jest selektywny i ukierunkowany na turystykę pobytową i wodną. Z planowanych modernizacji infrastruktury drogowej wystąpiły tylko nieliczne przebudowy na wybranych odcinkach dróg. W zakresie gospodarki wodno-ściekowej większość występujących miast i dużych wsi posiada kompleksowe rozwiązania, co w znacznej mierze przyczyniło się do poprawy, jakości wód w rzekach i jeziorach. Obszary wiejskie o zróżnicowanym poziomie rozwoju, część zaliczona do obszarów problemowych wymagających wsparcia oraz do obszarów o niewykorzystanym produkcyjnym potencjale. Struktura agrarna mało stabilna, zasób rolniczej przestrzeni produkcyjnej, nad którym nadzór właścicielski sprawuje Agencja Nieruchomości Rolnych rozdysponowany głównie o umowy dzierżawy. Zalecany wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich z poszanowaniem zasad zrównoważonego rozwoju.

IV. Strefa intensywnej gospodarki rolnej, w tym bardzo intensywnego rolnictwa i przemysłu rolno-spożywczego oraz rozwoju funkcji usługowo-produkcyjnej i aktywizacji gospodarczej – strefa zaplecza obszarów miejskich. Promowanie działów specjalnych rolnictwa. W południowej części rozwój funkcji turystycznej. Zachowanie reżimów ochronnych wód podziemnych i powierzchniowych (strefa ochronna jeziora Miedwie). To także obszar powiatu pyrzyckiego; w obrębie miast Pyrzyc i Lipian wystąpiły inwestycje przemysłowe. Na całym terenie strefy nastąpiła istotna poprawa gospodarki wodno-ściekowej, a szczególnie w zlewni rzeki Płoń. Rolnictwo jest główną funkcją strefy. Rolnicza przestrzeń produkcyjna o bardzo wysokiej przydatności. Zakres przemian funkcjonalnych i przestrzennych kwalifikuje ten obszar do weryfikacji granic.

V. Strefa koncentracji procesów urbanizacyjnych – szczeciński obszar metropolitalny – obszar intensywnej urbanizacji, centrum administracyjno-gospodarczo-kulturalne, obszar węzłowy intensywnego rozwoju i przekształceń przestrzennych, strefa podmiejska intensywnego rozwoju, obszar przekształceń przestrzennych z zachowaniem funkcji ochronnych i oddziałujący transgranicznie (ze względu na uwarunkowania prawne obszar ten został określony w przybliżeniu, jego granice zostaną dokładnie określone w planie zagospodarowania przestrzennego województwa oraz w planie zagospodarowania przestrzennego obszaru metropolitalnego). Strefa koncentracji procesów urbanizacyjnych. W skali regionu w obszarze tym zachodziły i zachodzą największe procesy w zakresie przekształceń w obrębie samej struktury. Pod względem przyrodniczym usankcjonowano prawnie kilkanaście różnych form ochrony przyrody, zarówno w samym Szczecinie, jak i w gminach sąsiadujących. Ostatecznie zostały uformowane leśne Kompleksy Promocyjne „Puszcze Szczecińskie” – są to Puszcza Bukowa, Wkrzańska, południowa część Puszczy Goleniowskiej i lasy komunalne

Szczecina. Zakres przemian funkcjonalnych i przestrzennych kwalifikuje ten obszar do weryfikacji granic.

VI. Strefa intensywnego, wielofunkcyjnego rozwoju i urbanizacji – koszaliński obszar węzłowy – obszar dynamicznej aktywizacji gospodarczej, intensywnego wielofunkcyjnego rozwoju i przekształceń przestrzennych w Koszalinie i na terenach przyległych. Komplementarny w stosunku do Szczecina ośrodek obsługi regionu, centrum gospodarczo–naukowo–kulturalne i obsługi ruchu turystycznego. Strefa podmiejska – gminy Sianów, Manowo, Świeszyno – rejon intensywnego rozwoju i przekształceń przestrzennych. Własne powiązanie funkcjonalno-przestrzenne z obszarem I. Modernizacja dróg krajowych nr 6 i 11. Ochrona walorów środowiska i krajobrazu. Na północy i południu tej strefy występują obszary chronionego krajobrazu. Z inwestycji w zakresie infrastruktury technicznej wykonano tylko modernizację istniejących układów komunikacyjnych. Częściowo zrealizowano i zmodernizowano infrastrukturę gospodarki wodno-ściekowej. Rozwój urbanistyczny tej struktury, koncentrował się głównie w szerokiej strefie podmiejskiej i dotyczył terenów gmin sąsiadujących ograniczając funkcję rolniczą. Wielofunkcyjny intensywny rozwój obszarów wiejskich okalających strefę.

B. W innym opracowaniu pn. „Diagnoza sytuacji społeczno – gospodarczej obszarów wiejskich województwa zachodniopomorskiego wraz z analizą SWOT. Raport końcowy”. Szczecin, lipiec 2013, (praca zbiorowa pod merytoryczną redakcją dr Włodzimierza Durki), zwraca się uwagę na wieloznaczność i mnogość kryteriów w zdefiniowaniu pojęcia „obszary wiejskie”. W odniesieniu do województwa zachodniopomorskiego stwierdzono m.in.

Jeszcze w 1921 roku, aż 75,4% ludności Polski mieszkało na wsi. Obecnie, wg spisu powszechnego z 2011 roku w województwie zachodniopomorskim na obszarach wiejskich mieszka niewiele ponad 31%. W procesie tych zmian najistotniejszą rolę odegrała urbanizacja. Jest ona definiowana, jako proces społeczno-ekonomicznej integracji ludności w miastach i rozprzestrzeniania się miejskiego stylu życia.

W okresie realnego socjalizmu w województwie zachodniopomorskim proces urbanizacji na obszarach wiejskich wyrażał się zwłaszcza w praktycznym wdrażaniu idei agromiasta. *Agromiasta powstawały, jako osiedla o typowo miejskiej zabudowie (bloki mieszkalne). Mieszkańcy byli do miejsca pracy dowożeni, a osiedla posiadały bogatą infrastrukturę socjalną jak przedszkola, szkoły, stołówki, domy kultury i in.* (Źródło: „Model przywództwa”, Pr. zbiorowa pod red. A. Piaseckiego, Kraków 2006).

W ostatnich latach na upowszechnianie się miejskiego stylu życia na wsi nakładał się także proces suburbanizacji, który polega na przesiedlaniu się mieszkańców miast na obszary wiejskie bez zmiany dotychczasowej aktywności zawodowej i charakteru uczestnictwa w kulturze. Występują także procesy odwrotne - procesy *ruralizacji*, które polegają na upowszechnianiu się wiejskiego stylu życia wśród mieszkańców miasta.

Problem określenia poziomu umiastowienia i wiejskości konkretnych miejscowości jest niezwykle złożony. Reprezentanci różnych dziedzin nauki w charakterze wyróżnika „umiastowienia” wskażą różnorodne kryteria. Urbaniści - charakter zabudowy, czyli zabudowany rynek i funkcji usługowych dla okolicznych miejscowości. Socjologowie - styl życia, rozdzielenie miejsca pracy od miejsca wypoczynku. Ekonomisci - pozarolniczą aktywność zawodowa. Natomiast dla demografów wyróżnikiem jest typ rodziny. Obszary wiejskie to te, gdzie dominuje rodzina tradycyjna, szeroka, wielopokoleniowa, wielodzietna, pełniąca funkcje opiekuńcze wobec osób starszych. W rzeczywistości granice zacierają się i wyodrębnienie obszarów wiejskich i miejskich staje się coraz trudniejsze.

CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA - PROJEKT PLANU PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

Rozwój przestrzenny obszarów wiejskich podporządkowany jest obecnie realizacji celów zawartych m.in. w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego (PZPWZ).

Trwają intensywne prace zmierzające do sfinalizowania i zatwierdzenia PZPWZ przez Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego. Stąd – w niniejszym opracowaniu za podstawę przyjęto odniesienia w zakresie rozwoju przestrzennego obszarów wiejskich w regionie - do **projektu Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego** a w szczególności do „Uwarunkowań kształtowania polityki przestrzennej” opublikowanych przez Regionalne Biuro Gospodarki przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego w Szczecinie w sierpniu 2017 r. Wskazując na podział województwa na obszary funkcjonalne w obecnym układzie prezentujemy diagnozę i założenia rozwoju przestrzennego obszarów wiejskich w naszym regionie.

Przyjęcie KPZK "Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030" (OBECNIE – NIE OBOWIAZUJE) oraz zmiana ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (zmiana polegała na zastąpieniu pojęć obszar problemowy i obszar metropolitalny, pojęciem obszaru funkcjonalnego) sprawia, że każdy obszar wyznaczony w planie województwa na podstawie określonych wskaźników czy parametrów uznać można za obszar funkcjonalny. Obszary te podzielić można na obszary wyznaczane ze względu na:

- 1) rozkład przestrzenny sieci osadniczej, jej powiązań i dostępności, a także sytuację społeczno-ekonomiczną (delimitacja oparta o granice administracyjne gmin);
 - zaliczyć tu należy miejskie obszary funkcjonalne, **wiejskie obszary funkcjonalne, obszary funkcjonalne wymagające restrukturyzacji i rozwoju nowych funkcji** – obszary te określają w zasadzie zróżnicowanie sytuacji społeczno-ekonomicznej w celu określenia zróżnicowanych celów i narzędzi ich realizacji;
 - realizacja polityki przestrzennej odbywać się tu będzie za pomocą terytorialnego ukierunkowania polityki rozwojowej, w tym z uwzględnieniem narzędzi kształtowania ładu przestrzennego wyrażanego m.in. stanem **krajobrazu miejskiego, podmiejskiego i wiejskiego poprzez wpływ na procesy suburbanizacji**, kształtowanie struktury osadniczej, struktury i standardów zabudowy, tzw. przestrzeni życiowej, terenów zieleni i wypoczynku itp.;
- 2) występowanie obiektów, zasobów lub zjawisk przyrodniczych, wyznaczane w celu wskazania działań ochronnych lub zabezpieczających, w celu utrzymania wartości przyrodniczej, możliwości ich przyszłego racjonalnego wykorzystania, lub terenów wyłączonych z powszechnego użytkowania ze względów bezpieczeństwa;
 - delimitacja odbywa się w oparciu o konkretne zasięgi obiektów, zasobów, czy zjawisk – obszary te powinny być uwzględniane w dokumentach planistycznych na szczeblu gminnym;
 - realizacja polityki przestrzennej odbywać się tu będzie głównie za pomocą narzędzi planowania przestrzennego w formie nakazów, zakazów, ograniczeń itp.

Na podstawie w/w cech, bezpośrednich ustaleń płynących z Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego (KSRR), Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK), PLANU DZIAŁAŃ oraz przepisów ustaw o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym i o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, na terenie województwa zachodniopomorskiego wyodrębniono wskazane poniżej obszary funkcjonalne.

Implementacja obszarów funkcjonalnych KPZK do planu **uwzględnia specyficzne uwarunkowania geograficzne, historyczne i społeczno – ekonomiczne. Niektóre obszary występowania deficytów społeczno – ekonomicznych czy o ograniczonej dostępności transportowej w województwie zachodniopomorskich pokrywają się, dlatego uznano za zasadne, aby niektóre obszary poddać agregacji, czego skutkiem jest delimitacja Specjalnej Stery Włączenia.**

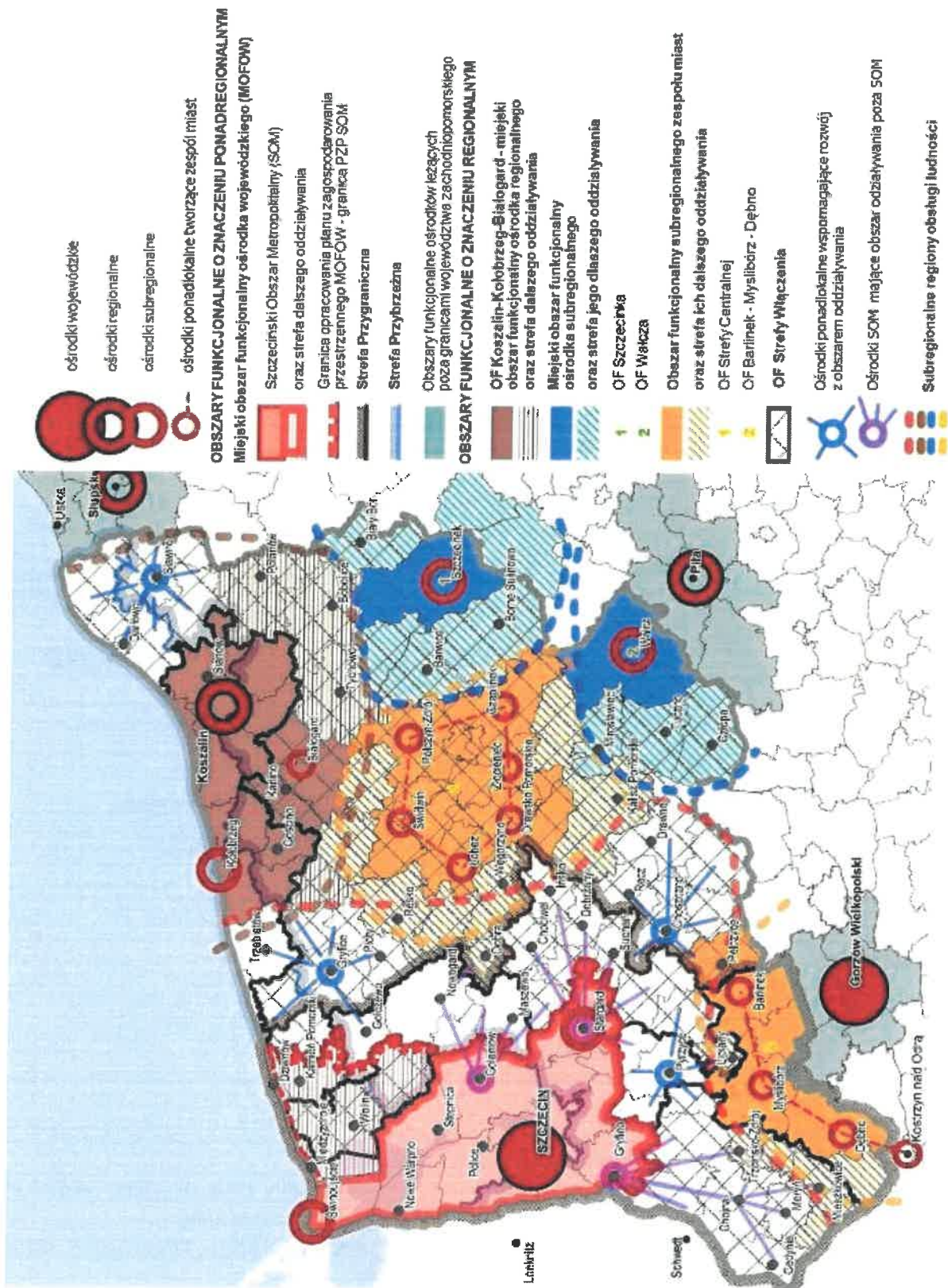
Zestawienie typologii obszarów funkcjonalnych oparte na KPZK, uszeregowane zostało wg ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z zasadniczym podziałem na obszary

o znaczeniu ponadregionalnym i o znaczeniu regionalnym. Wyjątek stanowi strefa przybrzeżna, która w ustawie o planowaniu nie występuje, jako obszar o znaczeniu ponadregionalnym, mimo iż wg typologii KPZK stanowi on obszary funkcjonalne szczególnego zjawiska w skali makroregionalnej. Kierując się powyższym oraz stanem faktycznym strefę przygraniczną zidentyfikowano, jako obszar o ponadregionalnym znaczeniu.

Określenie obszarów funkcjonalnych o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym oraz ich granic

Tabela 1. Obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym

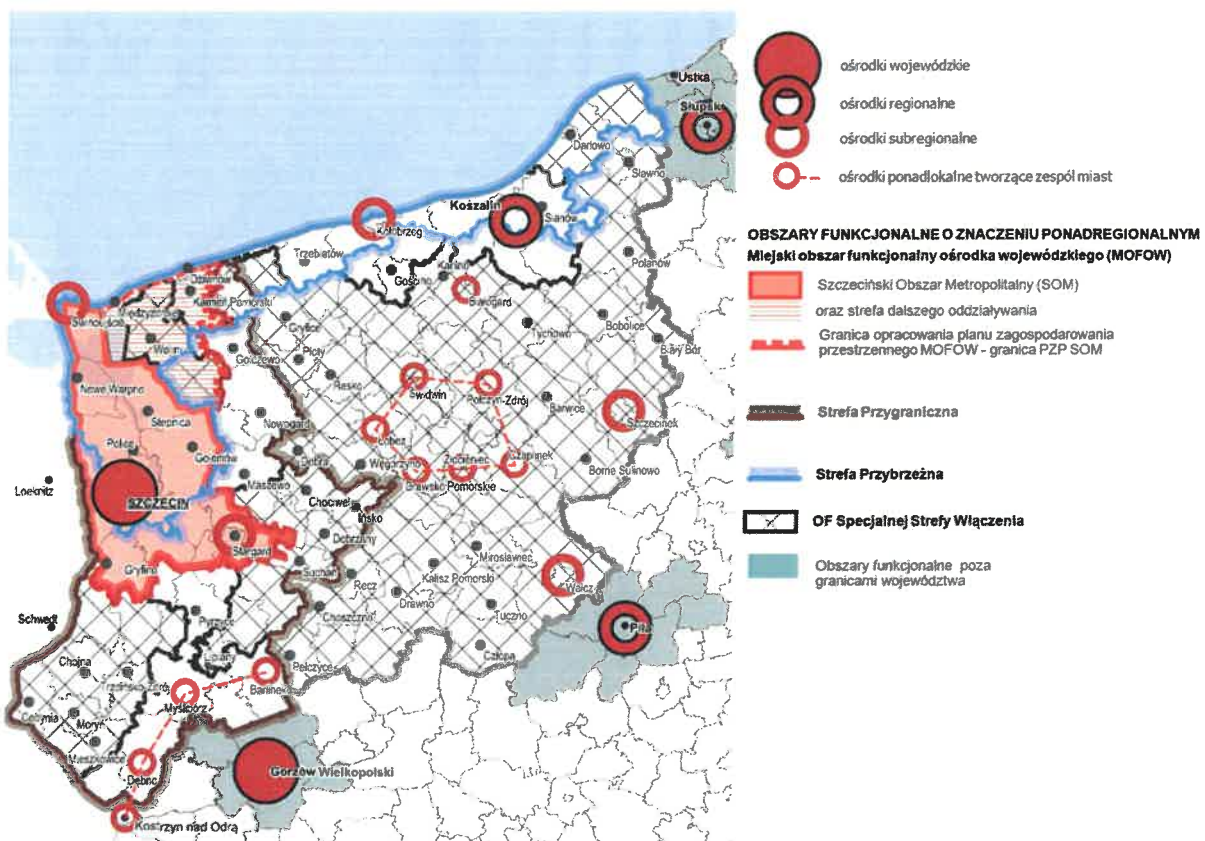
Znaczenie	Nazwa	Rodzaj według ustawy	Typ wg KPZK 2030
O znaczeniu ponadregionalnym	Szczeciński Obszar Funkcjonalny	Miejski Obszar funkcjonalny ośrodka wojewódzkiego	Miejski Obszar funkcjonalny ośrodka wojewódzkiego
	OF strefy włączenia	Wiejski obszar funkcjonalny	Wymagający wsparcia procesów rozwojowych
			O najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych
			O najniższym poziomie dostępu do dóbr i usług warunkujących procesy rozwojowe
	Przybrzeżny	OF szczególnego zjawiska	Strefa przybrzeżna
	Przygraniczny	Przygraniczny obszar funkcjonalny	Przygraniczny
O znaczeniu regionalnym	Koszalińsko – KołobrzESCO – Białogardzki	Miejski obszar funkcjonalny	ośrodka regionalnego
	Szczecinka	Miejski obszar funkcjonalny	ośrodka subregionalnego
	Wałcza	Miejski obszar funkcjonalny	ośrodka subregionalnego
	Centralnej Strefy funkcjonalnej	Miejski obszar funkcjonalny	subregionalnego zespołu miast
	Barlinka - Myśliborza-Dębna	Miejski obszar funkcjonalny	subregionalnego zespołu miast

Ryc. 2. Obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym
Źródło: Opracowanie własne RGPWZ Szczecin

Do obszarów funkcjonalnych o znaczeniu ponadregionalnym zaliczono:

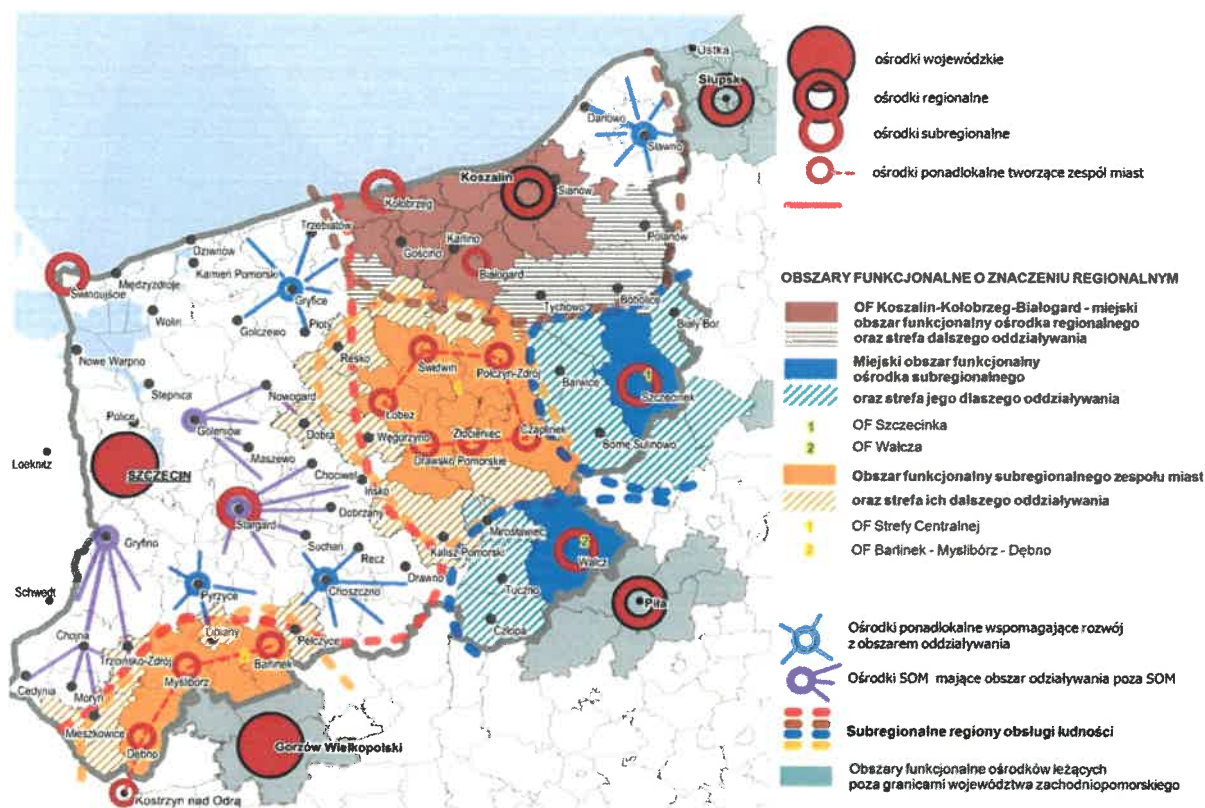
- 1) Szczeciński Obszar Metropolitalny, jako miejski obszar funkcjonalny ośrodka wojewódzkiego, w skład którego wchodzi Stowarzyszenie Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego wraz ze strefą dalszego oddziaływania;
- 2) Obszar Funkcjonalny Strefy Przybrzeżnej, jako obszar szczególnego zjawiska w skali makroregionalnej;
- 3) Obszar Funkcjonalny Strefy Przygranicznej, jako obszar wymagający restrukturyzacji i rozwoju nowych funkcji przy wsparciu instrumentów właściwych polityce regionalnej;
- 4) Obszar Funkcjonalny Strefy Włączenia, jako obszary wiejskie wymagające wsparcia procesów rozwojowych, kumulacji negatywnych zjawisk o charakterze społeczno-gospodarczym, konfliktów przestrzennych związanych ze sposobem wykorzystania ich potencjału przyrodniczego i kulturowego.

Ryc. 3. Obszary o znaczeniu ponadregionalnym

Do obszarów funkcjonalnych o znaczeniu regionalnym zaliczono:

- 1) Koszalińsko – Kołobrzeczko – Białogardzki Obszar Funkcjonalny (KKB OF), jako miejski obszar funkcjonalny ośrodka regionalnego wraz ze strefą dalszego oddziaływania;
- 2) Obszar Funkcjonalny Szczecinka i Wałcza, jako miejskie obszary funkcjonalne ośrodków subregionalnych wraz ze strefą dalszego oddziaływania;
- 3) Obszar Funkcjonalny subregionalnego zespołu miast Strefy Centralnej wraz ze strefą dalszego oddziaływania;
- 4) Obszar Funkcjonalny subregionalnego zespołu miast Barlinka – Myśliborza - Dębna wraz ze strefą dalszego oddziaływania.

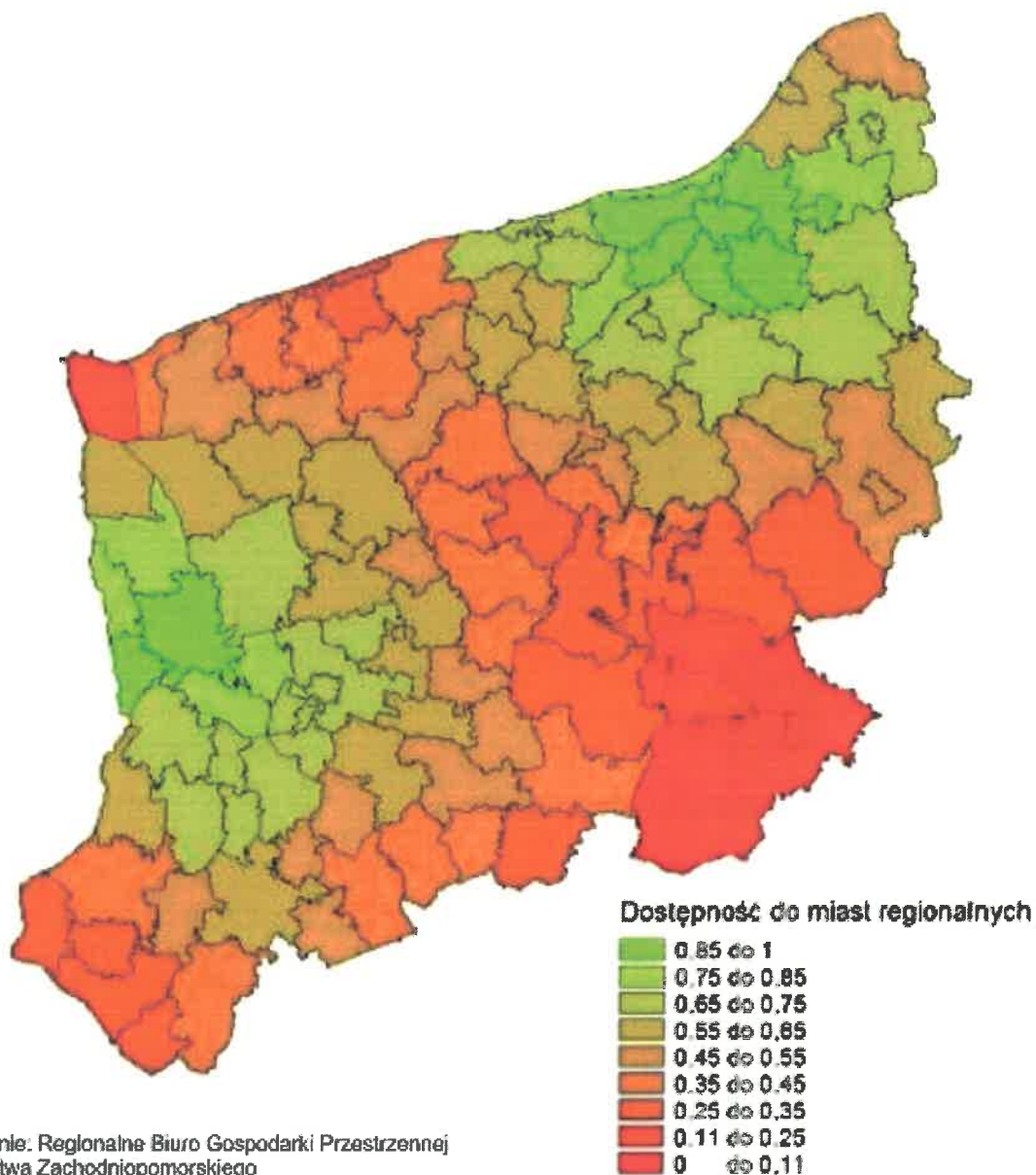
Ryc. 4. Obszary o znaczeniu regionalnym

Najistotniejszym Obszarem Funkcjonalnym w PZPWZ, z punktu widzenia diagnostyki stanu i rozwoju obszarów wiejskich jest, naszym zdaniem, Obszar Funkcjonalny Strefy Włączenia. Dlatego w dalszej części skupimy się na charakterystyce tego obszaru, jako wyznacznika zadań rozwojowych na przyszłość. Oczywiście nie umniejsza to rangi pozostałych OF. Materiał graficzny obrazuje wyniki analizy przestrzennej i akcentuje główne kierunki pożądaných zmian.

Obszar Funkcjonalny Strefy Włączenia, jako obszary wiejskie wymagające wsparcia procesów rozwojowych, kumulacji negatywnych zjawisk o charakterze społeczno-gospodarczym, o najniższym stopniu rozwoju i pogarszających się perspektywach rozwojowych.

Efekty prac analitycznych nad delimitacją poszczególnych obszarów funkcjonalnych jednoznacznie wskazały, że na skutek specyficznego układu sieci osadniczej oraz historycznego bardzo dużego udziału rolnictwa uspołecznionego, obszary wskazane w KPZK, jako deficytowe i zaliczane do różnych kategorii, w województwie zachodniopomorskim występują w formie skoncentrowanej na jednej przestrzeni. Obszary deficytów wskazane zostały, jako **Obszar Funkcjonalny Strefy Włączenia (OFSW)**

W ujęciu przestrzennym **Obszar funkcjonalny SW** obejmuje większość terytorium województwa i niemal dokładnie pokrywa się terenem ograniczonej dostępności do miast ponad stutysięcznych (Szczecin, Koszalin, Gorzów Wlkp.). Wyjątek stanowi jedynie wąski pas gmin nadmorskich. Specjalna Strefa Włączenia stanowi konglomerat zróżnicowanych problemów rozwojowych. **Peryferyjne położenie i słaba dostępność miast (Ryc. 5. Wskaźnik dostępności do Szczecina i Koszalina)** położonych poza szczecińskim obszarem funkcjonalnym i aglomeracją koszalińską potęgują negatywne zjawiska w sferze społecznej. Brak dużych ośrodków miejskich, bezrobocie lub niskopłatne miejsca pracy, oraz problemy społeczne związane z upadkiem PGR-ów ogranicza możliwości rozwojowe obszar. Jest to przyczyną ruchów migracyjnych zmierzającej do depopulacji terenów wiejskich.

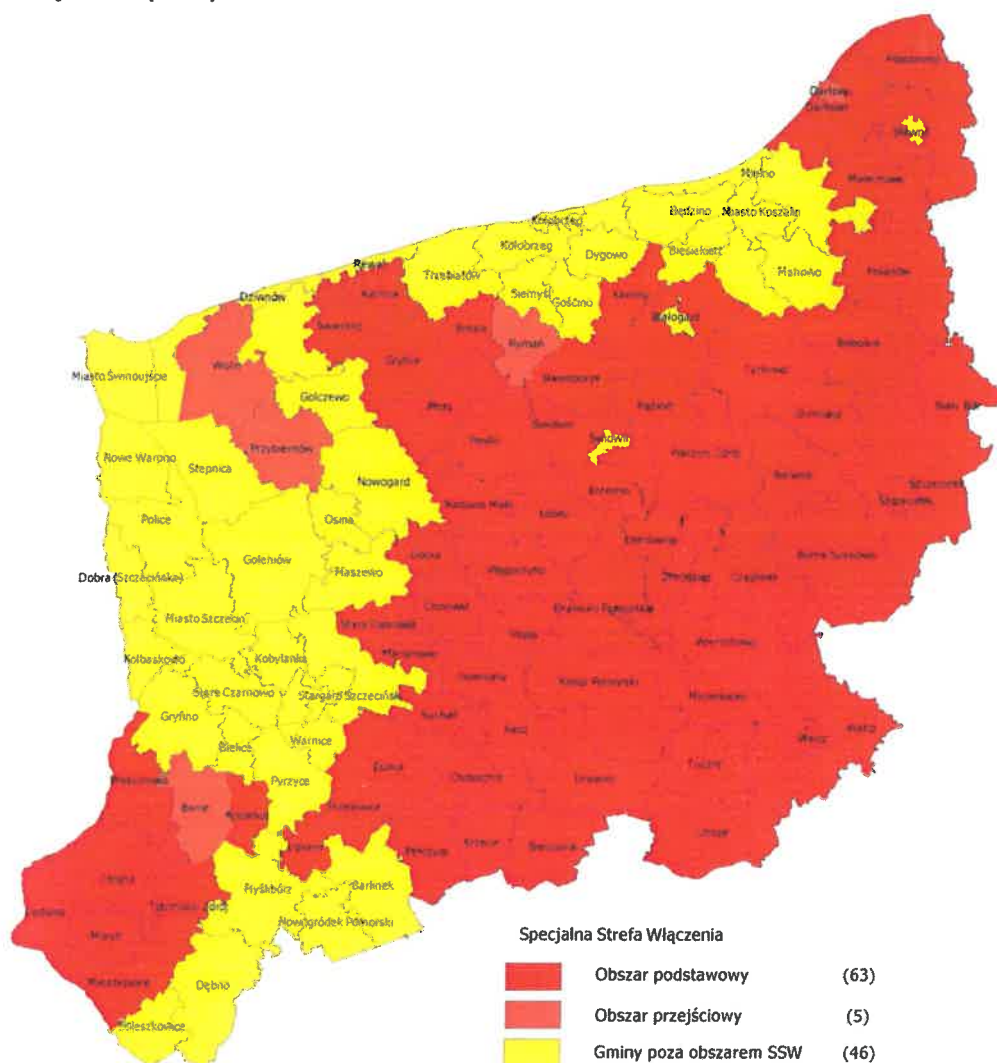
Ryc. 5. Wskaźnik dostępności do Szczecina i Koszalina

Istotną barierą rozwoju tych obszarów jest niska dostępność do podstawowych usług publicznych), zdekapitalizowanie tkanki osadniczej i zagrożenie walorów przyrodniczych w procesie gwałtownego poszukiwania alternatywnych dróg rozwoju oraz słaba jakość infrastruktury. Mieszkańcy wielu gmin borykają się ze słabą dostępnością do podstawowych usług oświatowych, zdrowotnych, czy kulturalnych. Wiele miejscowości ma przestarzałą infrastrukturę techniczną. Na przeszkodzie modernizacji istniejącej infrastruktury stoją wysokie koszty wynikające z silnego rozproszenia osiedli. Działania kierunkowe na rzecz poprawy spójności i integralności terytorialnej winny skupiać się z jednej strony na poprawie dostępności i budowie powiązań funkcjonalnych obszarów wiejskich z miejskimi ośrodkami wzrostu, z drugiej strony należy się skoncentrować na przełamywaniu barier rozwojowych (przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu) i podnoszeniu potencjału rozwojowego terenów wiejskich (wraz z małymi miastami) na bazie endogenicznych zasobów (ludzkich, materialnych i infrastrukturalnych).

Ograniczony potencjał wzrostu kapitału ludzkiego i duże obciążenie negatywnymi zjawiskami społecznymi występuje szczególnie w powiatach, które do początku lat 90-tych ubiegłego wieku były

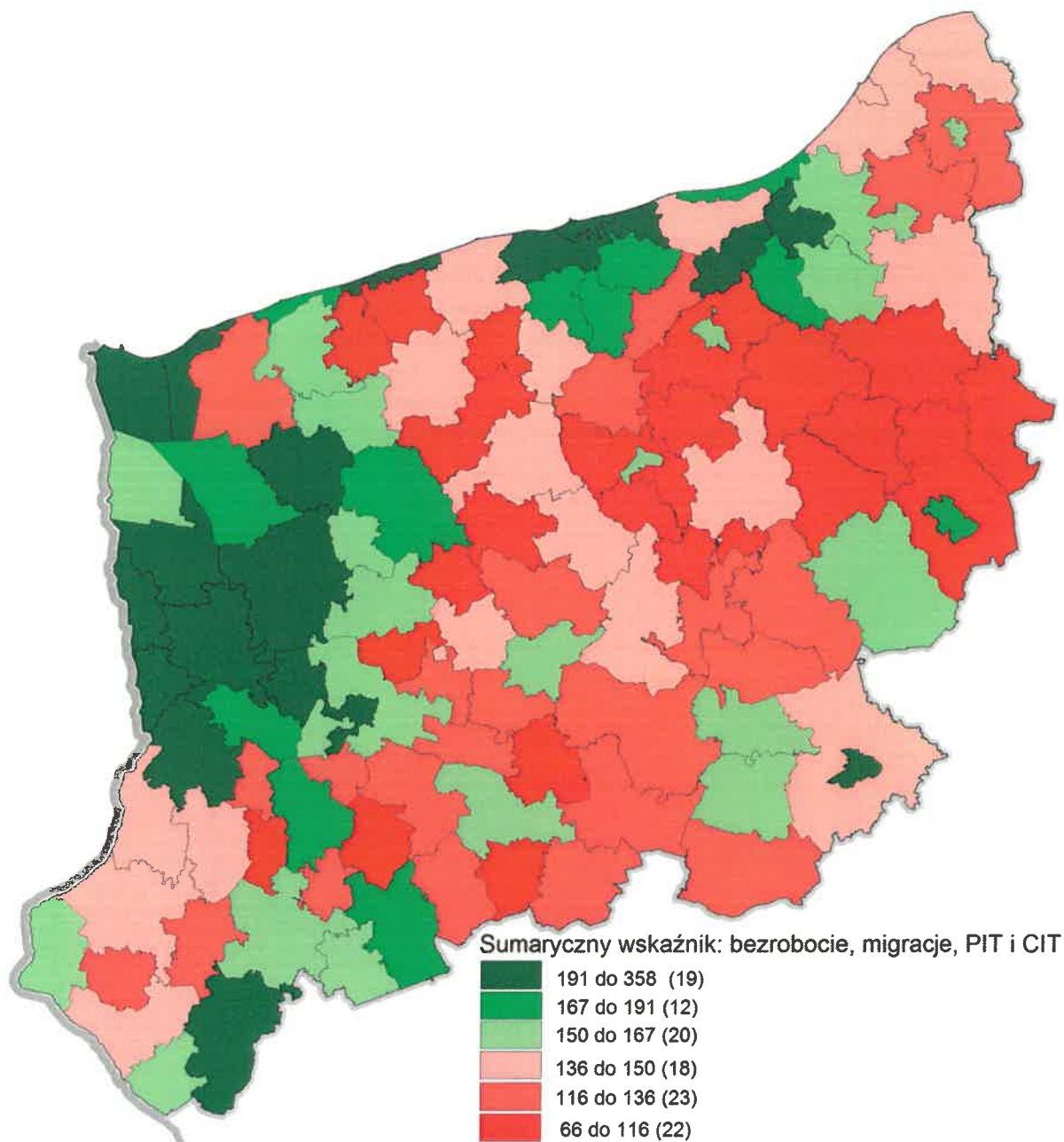
silnie zdominowane przez uspołecznioną gospodarkę rolną. Na przełomie lat 1992-1993 pracę w tym sektorze utraciło ponad 26 300 osób. W efekcie doprowadziło to do alienacji i wykluczenia zamieszkujących je lokalnych społeczności. Transformacja gospodarcza dotknęła najsilniej ludność zamieszkujejącą obszary wiejskie oraz małe miasta. Rolę rynków usług, zaopatrzenia i zbytu oraz lokalnych rynków pracy przejmują miasta powiatowe. Niepokojący jest fakt utrwalania się, wśród kolejnych pokoleń zamieszkujących te obszary, postaw niepożądanych i pojawienia się zjawiska określanego mianem „dziedziczenia ubóstwa”. Skrajnie peryferyjne - z dala od głównych ośrodków wzrostu - położenie rzutuje na możliwości rozwojowe tego obszaru i zapewnienie spójności wewnętrznej kraju, co wskazują analizy wykonane na potrzeby KPZK i KSRR. (W KPZK zaliczone do obszarów funkcjonalnych wymagających restrukturyzacji i rozwoju nowych funkcji przy wsparciu instrumentów właściwych polityce regionalnej, jako obszary o najniższej dostępności transportowej do ośrodków wojewódzkich).

Jednym z narzędzi interwencji ukierunkowanym terytorialnie na OF SW jest **Specjalna Strefa Włączenia (SSW)**.

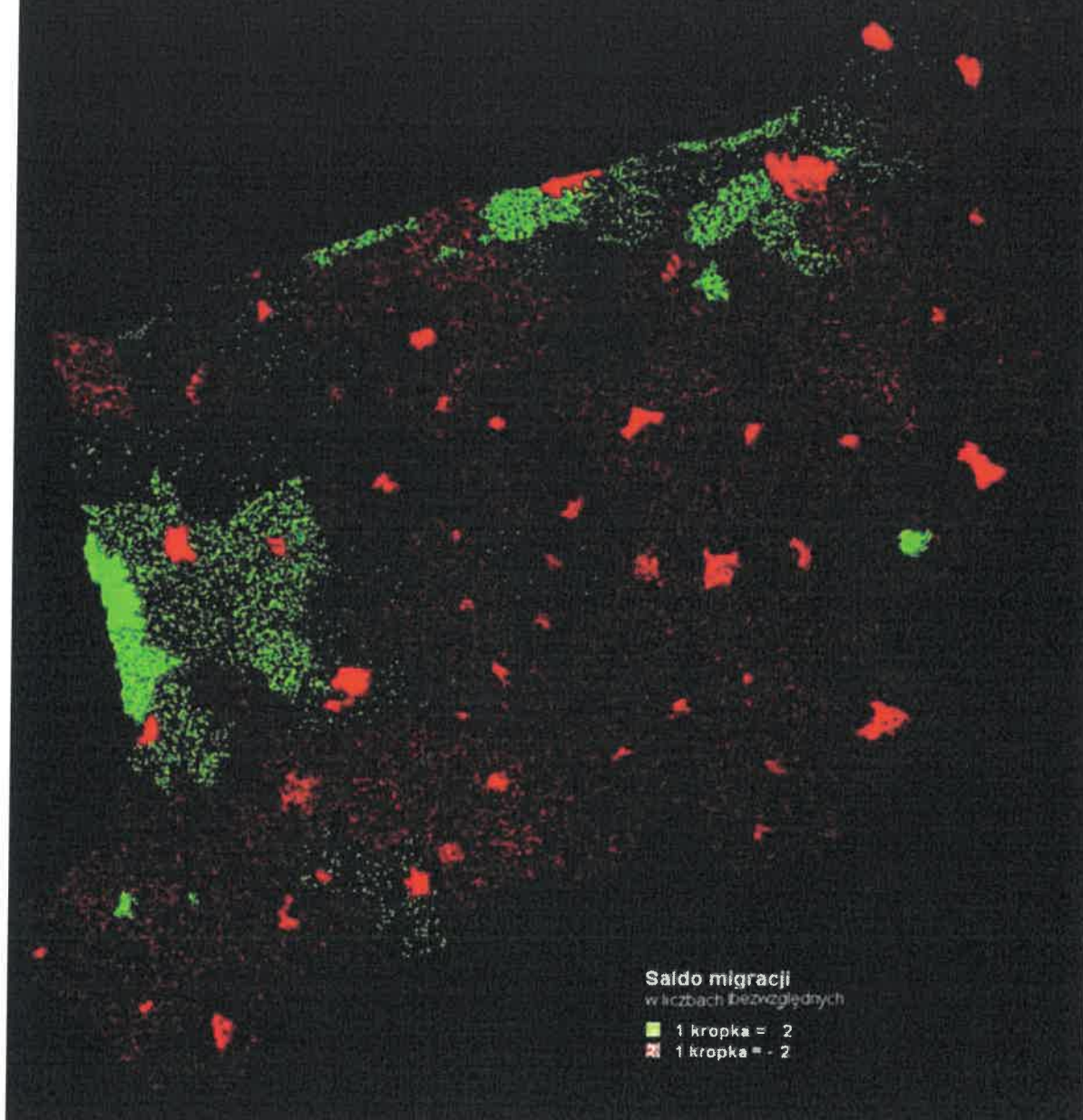
Ryc. 6. Specjalna Strefa Włączenia – SSW

Źródło: Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego

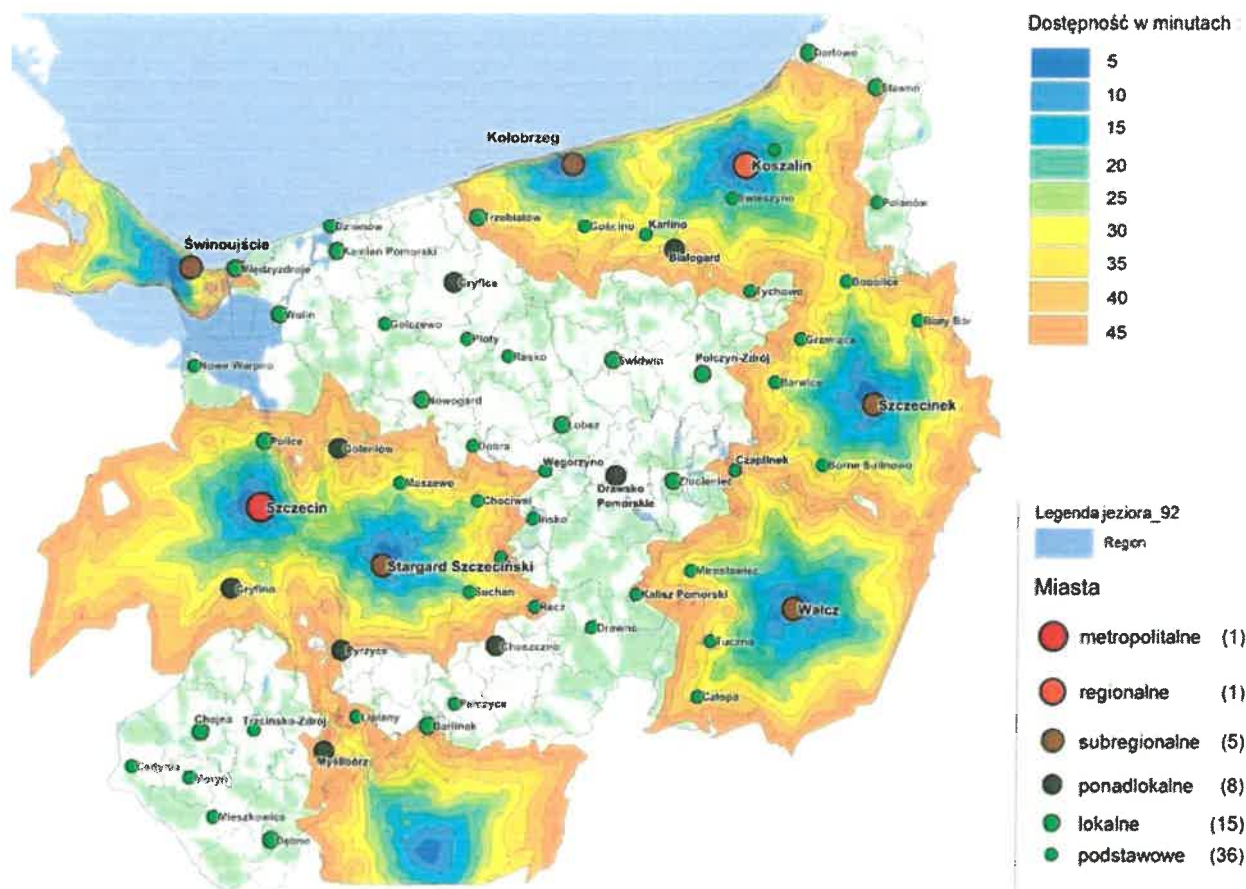

Ryc. 7. Sumaryczny wskaźnik

Saldo migracji w województwie zachodniopomorskim latach 1998 - 2007
w liczbach bezwzględnych

Ryc. 8. Saldo migracji

Ryc.9.Dostępność czasowa do miast

Nie należy utożsamiać obszaru funkcjonalnego z narzędziem interwencji, ponieważ SSW jest jednym, wybranym elementem z całego wachlarza działań przewidzianych w PZPWZ, jako narzędzie realizacji polityki przestrzennej województwa na danym obszarze. **Głównym celem wsparcia Specjalnej Strefy Włączenia jest niwelowanie deficytów występujących na tym obszarze. W celu obiektywnego zweryfikowania celowości podejmowanych działań przyjęto zasadę, że zasięg przestrzenny SSW, podlega corocznej aktualizacji i w razie potrzeby korekcie.**

Na obszarze Specjalnej Strefy Włączenia w szczególnie niekorzystnym położeniu jest część centralna, której powiązania z obszarami wzrostu są bardzo słabe. Pozostałe terytorium SSW sąsiaduje z obszarami charakteryzującymi się lepszą sytuacją społeczno-gospodarczą, w szczególności Szczecińskim Obszarem Metropolitalnym oraz strefą nadmorską.

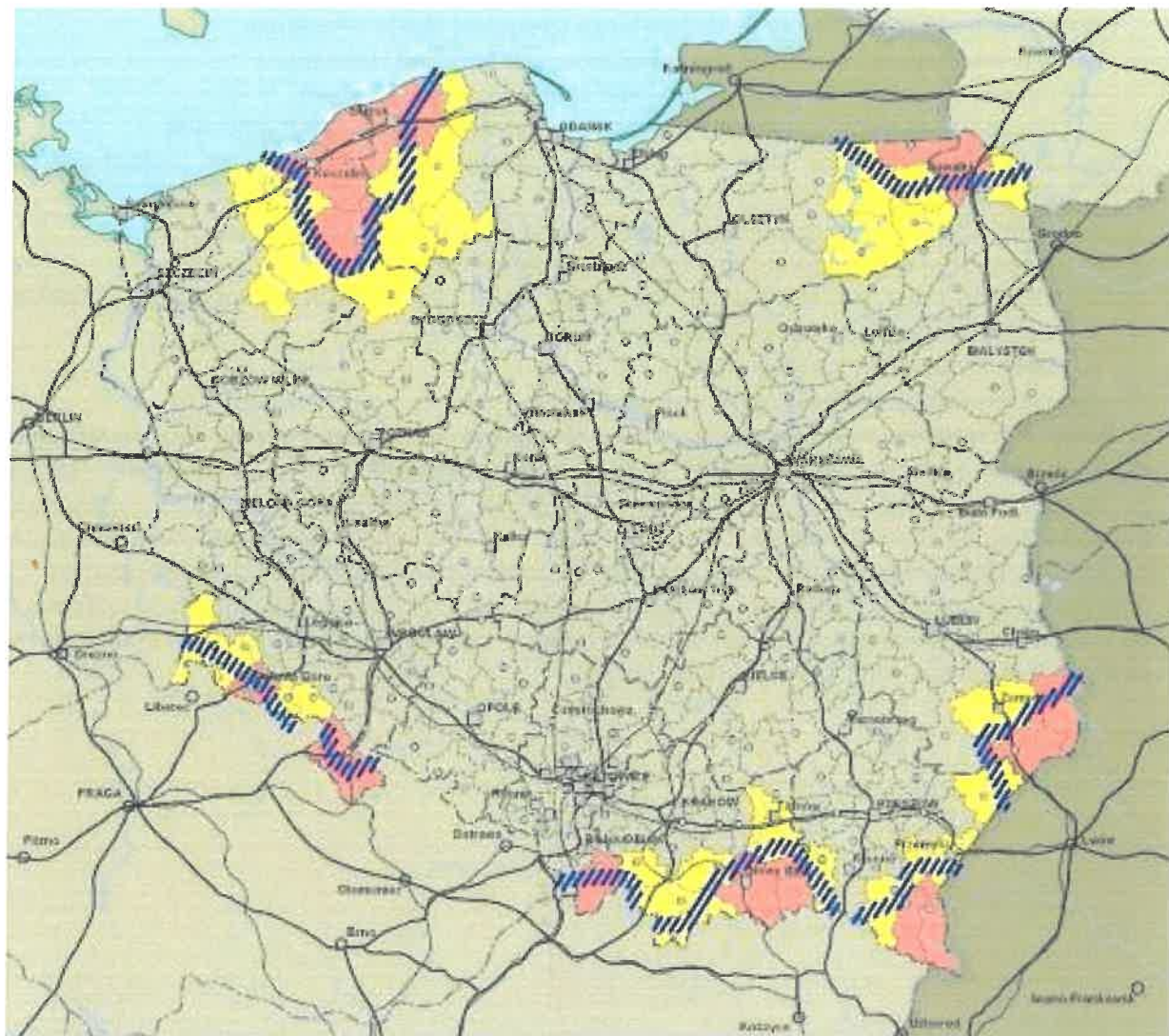
Specjalna Strefa Włączenia Pomorza Zachodniego nie stanowi jednorodnego obszaru pod względem potencjałów i przestrzennych uwarunkowań rozwojowych. Z tego powodu istotne jest wsparcie istniejących w tej strefie potencjałów, którymi bezsprzecznie są ośrodki posiadające wyróżniający się potencjał ludnościowy i gospodarczy, dzięki czemu możliwe jest wykreowanie na ich bazie subregionalnych motorów równoważących rozwój w na tym obszarze. Ośrodkami takimi są miasta subregionalne Szczecinek i Wałcz oraz - z uwagi na brak większych miast w centralnej części województwa - układ 6 miast tzw. Centralnej Strefy Funkcjonalnej.

Narzędzia o innym spektrum działań skierowane będą do ośrodków subregionalnych takich jak Wałcz i Szczecinek, które znajdują się w OF SW i które stanowią lokalne centra gospodarcze, dostarczają usług podstawowych oraz średniego szczebla tym samym mają potencjalnie moc aktywizacji otaczających terenów.

Najważniejsze cechy Obszaru Funkcjonalnego Specjalnej Strefy Włączenia:

- w przeważającej mierze obszary pokryte gruntami rolnymi i leśnymi,
- obszary kumulacji negatywnych i zjawisk społeczno-gospodarczych,
- depopulacja - odpływ ludności do terenów o wyższym potencjale rozwojowym,
- duży odsetek małych miast w przeszłości obsługujących obszary wiejskie (PGR-y) obecnie zdegradowanych,
- potencjalne miejsce rozwoju gałęzi biogospodarki (baza produkcyjna i surowcowa),
- niewykorzystywany potencjał pojezierzy w rozwoju turystyki,
- słaba dostępność komunikacyjna środkowej części SSW do ośrodków miejskich wszystkich poziomów poza ośrodkami lokalnymi,
- słaba dostępność do usług publicznych,
- znaczne oddalenie od ośrodka wojewódzkiego.

Jedną z przesłanek wskazujących na pilną interwencję w zakresie rozwoju środkowej części Wybrzeża wynikających z tego, iż analizy wykonane na potrzeby KPZK 2030 i KSRR 2020 wskazują, że ośrodek regionalny, jakim jest Koszalin znajduje się na obszarze o najgorszej dostępności transportowej do ośrodka wojewódzkiego. Dlatego działania interwencyjne powinny przebiegać dwutorowo. Należy wspomagać rozwój ośrodków regionalnych i subregionalnych oraz poprawiać ich dostępność do miasta wojewódzkiego. Drugie działanie powinno mieć na celu poprawę dostępności do i z obszarów peryferyjnych województwa. W tym przypadku działania interwencyjne powinny polegać na rozbudowie połączeń komunikacyjnych.

Kategorie administracyjne ośrodków miejskich

- stołeczny i wojewódzki
- powiatowy grodzki
- powiatowy
- miasto poza granicami kraju
o liczbie mieszkańców powyżej 100 tys.

Powiaty charakteryzujące się uśrednioną dostępnością czasową samochodem osobowym do ośrodków wojewódzkich:

- zła (90-120 minut jazdy samochodem)
- bardzo zła (powyżej 120 minut jazdy samochodem)
- ▨ zasięg obszarów o najgorzej dostępności czasowej samochodem osobowym

0 50 100 km

Ryc. 10. Obszary o najgorszej dostępności transportowej do ośrodków wojewódzkich

Źródło: KSRR - Mapa strategicznej interwencji polityki regionalnej na rzecz zwiększenia dostępności transportowej do ośrodków wojewódzkich